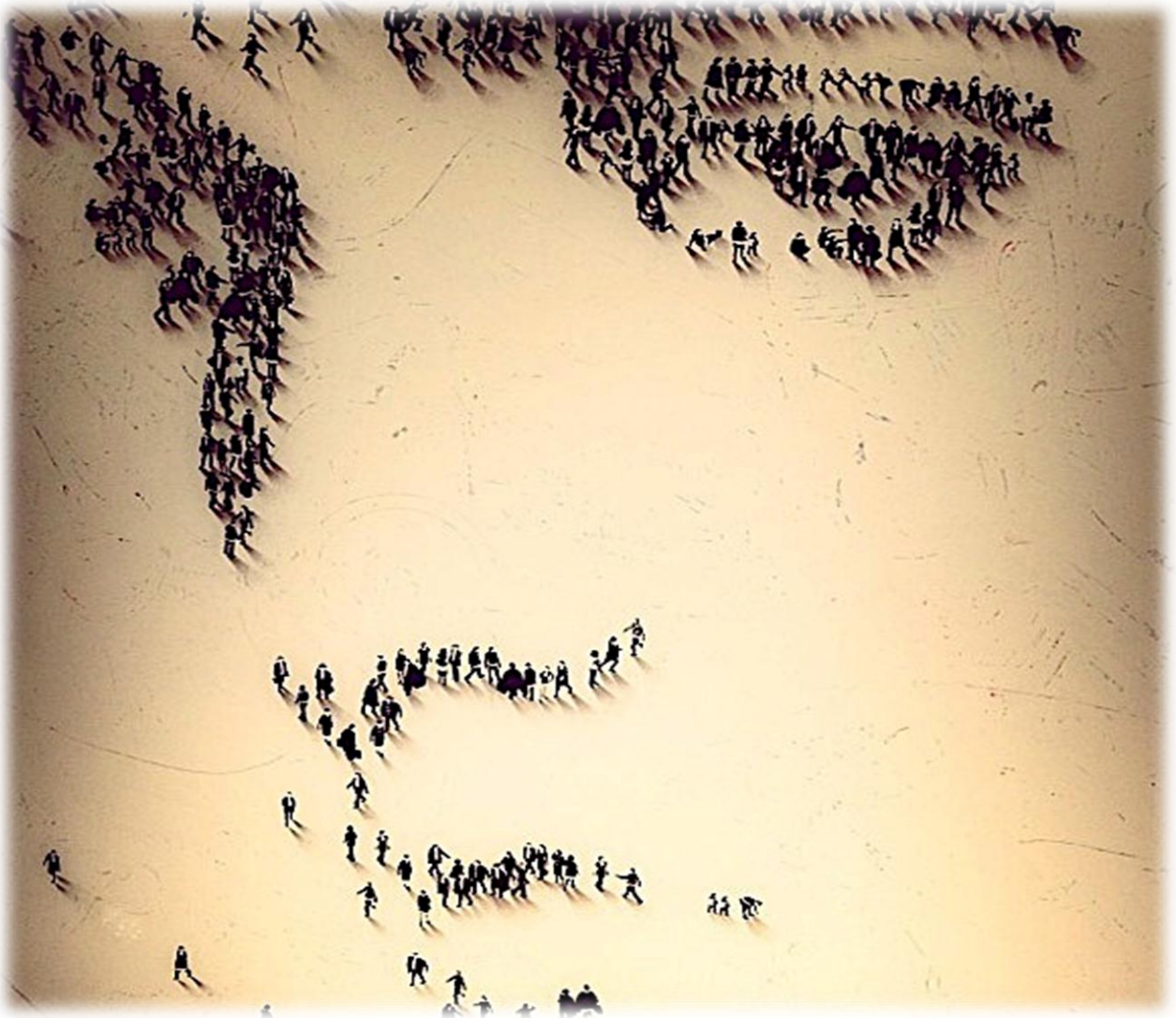

EN KRITISK VURDERING AF PERSONLIGHEDSTESTEN NEO PI-R

A Critical Review of the Personality Test NEO PI-R

Julie Reckweg Cordes

Vejleder: Frank Meier

Kandidatafhandling

Cand.merc.psyk

Afleveret d. 18. april 2013

Antal anslag: 178.527 (78,5 normalsider)

Copenhagen Business School 2013

**Copenhagen
Business School**
HANDELSHØJSKOLEN

Indholdsfortegnelse

1. English Abstract	4
2. Indledning.....	5
3. Problemformulering	7
4. Teori- og metodevalg.....	8
5. Afgrænsning.....	10
6. Læsevejledning.....	11
7. Videnskabsteori	13
7.1. Paradigmer	13
7.2. Ontologi	14
7.2.1. Objektivistisk ontologi.....	15
7.2.2. Subjektivistisk ontologi.....	15
7.3. Epistemologi	16
7.3.1. Positivistisk epistemologi	16
7.3.2. Konstruktivistisk epistemologi.....	17
7.4. Metodologi.....	17
8. Positivismen	19
8.1. Subjektforståelse	21
8.2. Induktion.....	21
8.3. Den kvantitative metode.....	22
9. Socialkonstruktivismen	24
9.1. Kort om socialkonstruktivismens fundament	24
9.2. Metodologi.....	25
9.2.1. Tabel 1	27
9.3. Socialkonstruktivismens kerneelementer	27
9.4. Subjektforståelse	30
9.5. Sprogets betydning.....	31
9.6. Diskursbegrebet.....	32

9.6.1 Diskursanalyse.....	33
9.7. Den kvalitative metode.....	34
9.7.1. Narratologi.....	35
10. Opsummering af videnskabsteoretisk gennemgang	37
10.1. Tabel 2	38
11. Personlighedstests	39
11.1. Ideografisk vs. nomotetisk tilgang	40
11.2. Psykometri.....	41
11.3. Den latente variabel.....	42
11.4. Items.....	43
11.5. Tilfældige og systematiske fejl.....	43
11.6. Reliabilitet.....	44
11.7. Validitet.....	45
11.8. Testteori.....	45
12. NEO PI-R modellen.....	48
12.1. Trækteori	48
12.2. Personlighedstræk	49
12.3. Faktorerne	51
12.3.1. Neuroticisme.....	51
12.3.2. Ekstroversion.....	52
12.3.3. Åbenhed	52
12.3.4. Samvittighedsfuldhed	52
12.3.5. Venlighed	53
12.4. Den Leksikale Hypotese.....	53
12.5. Faktoranalyse	54
12.5.1. Kritik af faktoranalysen.....	55
12.6. NEO PI-R modellens udvikling.....	56
12.7. NEO PI-R testen	57
13. Diskussion.....	60
13.1. Endogen kritik af NEO PI-R.....	60
13.1.1. Konstruktion	61
13.1.2. Den selvrapporterende form	64
13.1.3. Multikulturel anvendelse.....	67

13.1.4. Subjektforståelse.....	68
13.2. Eksogen kritik af NEO PI-R med et socialkonstruktivistisk perspektiv	69
13.2.1. Konstruktion	69
13.2.2. Den selvrapporterende form	70
13.2.3. Multikulturel anvendelse.....	72
13.2.4. Subjektforståelse.....	73
13.3. Sammenfatning af endogene og eksogene kritikpunkter	74
13.3.1. Tabel 3.....	75
13.4. NEO PI-R og de socialkonstruktivistiske kerneelementer	76
13.5. NEO PI-R som konstruerende for personligheden	78
13.6. Sammenfatning af diskussionsafsnit	81
14. Perspektivering	82
14.1. Uddybning af relevante aspekter	82
14.2. Kvalitativ metode og den narrative tilgang.....	83
14.3. Nyere selektionsprocesser	84
15. Egne refleksioner over processen	85
16. Konklusion.....	87
17. Litteraturliste	88
18. Bilag.....	92
18.1. Bilag 1	92
18.2. Bilag 2	92

1. English Abstract

We increasingly evaluate and assess personality in a corporate context, with personality tests as the main tool. The more widespread these get, the more accepted they become. One of the most popular ones in Denmark is called NEO PI-R and is being used by 400 Danish companies. Its theoretical foundation, the Five Factor model, is even more widespread. These five factors have become our framework to define personality in an everyday context. We define each other in terms of the same agreed upon model. But what happens if we change our original perspective? This thesis examines the shift of scientific perspective when evaluating personality tests. Psychometric tools, such as personality tests, are derived from a positivist approach, where the quantification of personality aspects and finding universalism in our behavioral patterns, is the main goal of assessment.

In this thesis I describe the social constructivist approach in order to evaluate NEO PI-R from this perspective. For the purpose of being capable of discussing the two perspectives on their own terms, I also dedicate focus to the positivist approach. In order to specify my focus, I use the NEO PI-R test as the case for my overall construct: personality tests. Both the psychometric approach and NEO PI-R are being described. In the discussion I assess the endogenous and exogenous critical viewpoints in regards to my object of analysis. There are commonly known limitations for personality testing and NEO PI-R, which are formulated and applied within the positivist tradition. The scientific foundation for the test is therefore not being questioned. These are endogenous critique points. This thesis applies a different scientific approach than the positivist, specifically the social constructivist, in order to enlighten different limitations than the ones proposed by the believers in NEO PI-R. These are the exogenous points. As a result of applying a constructionist approach it becomes clear, that the Five Factor model not only seems to measure and describe personality, but it actually constructs and produces our understanding of it.

2. Indledning

"I Cheminova, som er en førende, kemisk virksomhed, skal de kemikere, vi søger, have deres faglige kompetencer i orden for at kunne matche virksomhedens ambitioner og ønsker om fortsat udvikling. Når det er sagt, er det ikke så afgørende, om du har otte eller ti i gennemsnit. Det tæller nemlig også, hvordan du har brugt din fritid, så du undervejs i studiet samtidigt også har udviklet nogle personlige kompetencer som for eksempel evnen til at opbygge relationer, udvise mod og initiativ og dømmekraft." Ole Zinck, VP HR i Cheminova, citeret på KU's online jobbank (Zinck, 2013).

Ved skiftet fra hovedsageligt at vurdere potentielle medarbejdere ud fra håndgribelige parametre, såsom karakterer og joberfaring, til nu at selekttere ud fra personlig karakter, bliver rekruttering og medarbejdervurdering yderligere kompliceret. Man kan ikke kvantificere personlige karakteristika på samme entydige vis, som vi kan med uddannelsesgrader, karakterer og årevis professionel erfaring.

Når personligheden får øget fokus i erhvervslivet, medfører det en række komplekse dilemmaer. Overordnet er spørgsmålet: hvorledes kan personlighed egentlig defineres? Og i forlængelse heraf: hvordan bør vi behandle denne såkaldte personlighed? Hertil hører en række mere dybdegående spørgsmål. Eksempelvis: kan personlige karakteristika behandles som stabile og permanente parametre, eller er de dynamiske og udviklende, i takt med kontekst og social udvikling? Hvorledes kan vi gøre personlighed håndgribelig og med hvilke værktøjer?

Man har unægteligt et behov for at inddrage den menneskelige kompleksitet i erhvervskontekst, hvilket markedets behov for innovation efterspørger. Man er, som HR-medarbejder, leder eller headhunter, udfordret ved at skulle kombinere menneskelig uforudsigelighed med effektiv virksomhedsledelse. At påtage sig en kvalitativ tilgang og imødekomme den enkeltes individualitet i erhvervskontekst kræver mange ressourcer. Derfor benyttes der i dag kvantitative personlighedstests, der kategoriserer personligheden efter kvantitative beregninger, og derved faciliterer kategorisering og selektion af menneskelig kapital i erhvervslivet.

Når man benytter psykometriske værktøjer - og særligt personlighedstests - indberegnes der et 'acceptabelt' niveau af uregelmæssigheder og tilfældige fejl. Disse er uundgåelige ved brug af selvrapporteringstests. Begrænsninger ved personlighedstests er således allerede påpeget indenfor testens videnskabsteoretiske rammer og den positivistiske forståelse. Dog er disse begrænsninger i høj grad rammesat af 'øjnene der ser'.

Jeg ønsker i denne opgave, at vurdere personlighedstests kritisk og vil konkret benytte NEO PI-R testen som case til at kunne beskrive begrænsningerne i henhold til et konkret værktøj. Jeg tager afsæt i et opponerende videnskabsteoretisk perspektiv, for således at kunne identificere alternative begrænsninger for testen, end de der formuleres af NEO PI-R's tilhængere. Jeg har her valgt at beskrive og applicere den socialkonstruktivistiske tilgang. Begge perspektiver er anvendt og accepterede i dag, og der er et tydeligt spændingsfelt i valget af metodologi, som jeg ønsker at berøre i denne kritiske vurdering af personlighedstests.

3. Problemformulering

På baggrund af ovenstående overvejelser er denne opgave et forsøg på, at nuancere beskuelsen af det alment accepterede værktøj: personlighedstesten. Dette er mit overordnede genstandsfelt, hvor jeg har valgt NEO PI-R testen og Fem Faktor modellen som case.

Min problemformulering lyder som følger:

- *Hvorledes ændrer et videnskabsteoretisk paradigmeskift fra positivisme til socialkonstruktivisme en kritisk vurdering af personlighedstests, med NEO PI-R som case?*

Med følgende afklarende underspørgsmål:

- *Hvilke væsentlige endogene kritikpunkter er gældende indenfor NEO PI-R's egne rammer - både for dens konstruktion, anvendelse og subjektforståelse?*
- *Hvilke væsentlige eksogene kritikpunkter er gældende udenfor NEO PI-R's egne rammer, med afsæt i en socialkonstruktivistisk subjekts- og vidensforståelse?*

For at kunne belyse denne problemstilling, beskriver jeg de to valgte videnskabsteoretiske forståelser, samt NEO PI-R's teoretiske grundlag. Dertil vil jeg diskutere både de endogene og eksogene kritikpunkter af testen, for således at identificere et skift af videnskabsteoretisk perspektiv.

Nedenfor vil jeg indledningsvis beskrive specialets opbygning, for derefter kort at nævne de mest essentielle fravalg og afgrænsninger, jeg nødvendigvis har taget.

4. Teori- og metodevalg

Denne afhandling kan på én vis beskrives som en teoretisk opgave, da jeg har afholdt mig fra at basere min diskussion på empirisk data indsamlet på egen hånd. Opgaven beskæftiger sig dog med NEO PI-R testen og dens teoretiske fundament som case, hvilket således er genstand for analyse og diskussion. Opgaven kan betegnes som eksplorativ, da der opstilles et undersøgelsesspørgsmål, som under processen besvares ved hjælp af teori, analyse og diskussion¹. Personlighedstests, som beskues, er positivistisk funderet, men er dog benyttet af adskillige socialkonstruktivistiske tilhængere.

Det skal understreges, at den positivisme jeg refererer til i denne afhandling, er den nyere forståelse af positivisme med fokus på dens empirisk-funderede metodologi. Således refereres der ikke til den mere radikale forståelse af traditionel positivisme, herunder logisk positivisme. Jeg beskæftiger mig med positivismen i bred forstand. Den overordnede tilgang til de to videnskabsteoretiske tilgange er *metodologisk*, idet jeg fokuserer på et egentligt værktøj til måling af personlighed. Metodologi beskrives i teori afsnittet.

Denne opgave er ikke bygget klassisk op med adskilte afsnit af teori, analyse og diskussion, men indeholder hver af disse dele i en integreret sammenhæng. Jeg har valgt at veksle mellem teori og analyse inden diskussionen, der dog også indeholder analytiske elementer. Denne struktur understøtter mit sigte om at gøre opgaven diskussionsbaseret.

Selvom jeg har fravalgt at inddrage interviews som min primære empiri, har jeg dog foretaget et supplerende semi-struktureret interview med HR-analytiker og certificeret NEO PI-R udvikler, Peter Hartmann, der identificerer sig som positivist. Jeg har endvidere kommunikeret uformelt med Ledelseskonsulent, Kit Sanne Nielsen, der identificerer sig som socialkonstruktivist. Denne informationssøgen har ikke bidraget til afhandlingens egentlige indhold, da jeg har valgt at benytte mine begrænsede ressourcer på at nå flere kilder ved behandling af publiceret materiale. Deres bidrag til indholdet nedenfor er derfor *supplerende* informationssøgen og inspiration. Begge personer refereres der dog til som publicerede kilder, eftersom de har udgivet relevant materiale

¹ Jeg beskriver min egen læring og reflekterer over processen i det afrundende afsnit 15.

for min opgave. Jeg har derfor ikke transskriberet og vedlagt det semi-strukturerede interview, men interviewguiden er alligevel vedlagt som dokumentation (bilag 2).

Det skal desuden nævnes, at jeg har deltaget i et personlighedsseminar arrangeret af CA A-kasse, der illustrerede den praktiske anvendelse af personlighedstests i erhvervslivet og præsenterede teknikker til at tage disse tests. Dette var i opstartsfasen af skriveprocessen og fungerede som inspirationssøgen. Dertil har jeg selv taget testen under min bacheloruddannelse, hvilket giver mig et personligt kendskab til både udfyldelsen, modtagelse af profil og refleksioner over profilens betydning og implikationer. Jeg har desuden kommunikeret med den testansvarlige i Hogrefe Psykologisk Forlag, der administrerer og certificerer NEO PI-R på det danske marked. Denne kontakt har foregået over mail og per telefon med henblik på at få verificeret de faktuelle oplysninger om NEO PI-R, som jeg refererer til nedenfor. Jeg har som supplerende introduktion til NEO PI-R vedlagt den kommercielle beskrivelse af testen som bilag 1.

Teoretisk har jeg valgt at belyse et empirisk værktøj fra et socialkonstruktivistisk perspektiv, da NEO PI-R og dette paradigme er funderet på yderst modsætningsfulde metodologier². I denne sammenstilling af perspektiver illustreres en spændende kontrast, som man generelt veksler mellem i samfundet. Vores daglige arbejdsliv er både præget af et behov for en kvalitativ og kvantitativ tilgang, og behovet for bevidsthed om de to metoder og deres bagvedliggende forståelser vækker min interesse. Denne opgave er således en eksplorativ, teoretisk funderet afhandling, med NEO PI-R som case for den integrerede analyse og diskussion af gældende kritikpunkter.

² Deres modsætningsfulde forhold illustreres nedenfor i figur 1, afsnit 8.3.

5. Afgrænsning

Efter nu at have beskrevet de tilvalg der har dannet grundlaget for denne opgave, vil jeg nedenfor berøre nogle af de fravalg og begrænsninger, man nødvendigvis må tage i en afhandling som denne.

Med henblik på at kunne diskutere et så præcist genstandsfelt som muligt, har jeg taget endeligt udgangspunkt i NEO PI-R testen og mere specifikt: selvrapporteringsudgaven. Således har jeg afgrænset mig fra at kunne diskutere begrænsninger, der forholder sig til andre former for personlighedstests.

Jeg beskriver psykometriske tests med de dertilhørende relevante begreber, men har måttet afholde mig fra at gå i dybden med de kvantitative udtryk og matematiske udregninger, eksempelvis korrelationssammenhænge og validitetsligninger. Dertil har jeg skåret ned på forklaringen af testadaptation og den psykometriske teknik bag NEO PI-R, da det ikke er mit hovedfokus for diskussionen. Jeg tager overordnet udgangspunkt i videnskabsteoretiske afsæt bag strukturelle personlighedstests og den subjektforståelse, som er integreret i anvendelse af en sådan test. Dertil havde jeg en begyndende hensigt om et internationalt fokus, men har måttet erkende at dette bliver for omfangsrigt.

Jeg beskæftiger mig med udtømmelige filosofiske emner, især i den videnskabsteoretiske sektion, og jeg har derfor måttet afgrænse beskrivelserne af de to store paradigmer. Jeg har reduceret den historiske gennemgang af de to paradigmers udvikling og derved fravalgt at uddybe store teoretiske bidragsydere indenfor paradigmerne, såsom Gergen og Foucault, da det er paradigmernes nutidige metodologi, der er grundlaget for diskussionen. Dertil har jeg fravalgt at beskrive en række begreber, da de ikke indgår i diskussionen. Dertil skal det nævnes at begrebet subjektforståelse, der benyttet gennemgående i opgaven, refererer til menneskesynet indenfor den givne forståelse. Endvidere benævnes mange af de anvendte begreber med alternative benævnelser i litteraturen, som jeg har måttet se bort fra.

En væsentlig afgrænsning er gjort i mit metodevalg, hvor jeg har afholdt mig fra en større praktisk indsamling af empiri. Jeg vurderede at omfanget af forventet ressourceforbrug ikke er resultatet værd med mine begrænsede muligheder. Jeg behandler således mit genstandsfelt med et videnskabsteoretisk afsæt.

6. Læsevejledning

Jeg har nu introduceret og begrundet mit valg af teori og metode samt afgrænsende valg. Herfra følger nu opgavens bestandige dele. Første sektion af opgaven beskriver feltet for videnskabsteori og to store perspektiver på viden, verden og virkelighed: positivismen og socialkonstruktivismen. Overordnet i denne opgave sammenstilles paradigmerne implicit i vurderingen af et positivistisk værktøj med socialkonstruktivistiske øjne. Dette nødvendiggør en teoretisk gennemgang af de to paradigmer, dog med et mere dybdegående afsnit om socialkonstruktivismen, da dets perspektiv især er centralt for diskussionen.

Anden sektion omhandler personlighedstests og NEO PI-R, og herunder dens trakteoretiske fundament. Denne del er delvist teoretisk baseret, da jeg har min viden fra læst materiale og andres formulerede teorier. Dog inddrager jeg også faktuel info om NEO PI-R og dens anvendelse i Danmark. Denne sektion beskriver og definerer genstanden for analyse og diskussion.

Tredje sektion er diskussionen, hvor jeg hovedsagligt løsriver mig fra teoretiske referencer og beskæftiger mig med de vigtigste pointer fra ovenstående sektioner. Her diskuteres NEO PI-R's gyldighed, begrænsninger og subjektforståelse i henhold til de to perspektiver. Jeg diskuterer dels begrænsninger ud fra et endogent perspektiv, hvor NEO PI-R beskues kritisk ud fra dens egne og positivismens præmisser. I denne del fastholdes antagelsen om positivismens gyldighed. Den efterfølgende del, den eksogene kritik, er med afsæt i socialkonstruktivismens fundament, og beskriver og diskuterer de blinde punkter i personlighedstesten, der følger af et skift i videnskabsforståelse. Den eksogene kritik indsnævres herefter til en kort beskuelse af NEO PI-R ud fra socialkonstruktivismens kerneelementer. Dernæst argumenterer jeg for NEO PI-R som konstruerende for personligheden. Diskussionen er skrevet med en indsnævrende struktur, hvor jeg starter med at argumentere for adskillige kritikpunkter, dernæst beskuer NEO PI-R rent eksogent og afslutningsvis fokuserer på en specifik pointe.

Efter diskussionen bidrager jeg med en perspektivering af den diskuterede problematik. Her foreslås alternative perspektiver og værktøjer, der kan benyttes til at håndgribeliggøre personlighed i erhvervsmæssig kontekst. Disse alternative tilgange er et forsøg på, at imødekomme de diskuterede kritikpunkter og er tiltænkt anvendelse i både rekruttering, organisationsudvikling og generel ledelse.

Mit afrundende afsnit, med egne refleksioner over specialeprocessen, er væsentligt for min studieretning og de læringspointer, jeg har tilegnet mig under min uddannelse. Dette afsnit er inkluderet i opgaven, idet opgaven ikke blot har værdi som et færdigt produkt, men har været værdiskabende som en proces. Med sin lange varighed og underlagt løbende udfordringer, har denne afhandling medført en høj grad af faglig, professionel og personlig udvikling.

Afslutningsvis konkluderer jeg på det samlede produkt, ved *kort* og præcist at besvare min problemformulering med reference til sektionernes indhold og pointer.

7. Videnskabsteori

Ny viden verificeres ud fra det vi benævner 'videnskab', hvorved der opsættes parametre for, hvorvidt information kan betragtes som validt eller ej. Herved bruges videnskab til at vurdere eksisterende viden og dets anvendelighed samt generere ny viden (Andersen, 2002). Dog er der delte meninger om, hvad videnskab er. Forskellige tilgange til videnskabelighed er samlet under feltet: videnskabsteori (Fuglsang & Olsen, 2009.) Videnskabsteori betegner en samling af perspektiver på, hvorledes man udfører korrekt videnskab. Idet videnskabens formål er, at producere ny viden og verificere allerede kendt viden, er det videnskabens rammer, som vi forholder os til, når vi taler om sandhed, virkelighed, fakta og kausalitet. De forskellige videnskabelige tilgange har forskelligt syn på den verden, der diskuteres, samt på hvad viden helt grundlæggende er (ibid.). De forskellige videnskabsteoretiske skolers uenighed, kan defineres ved deres forskellige syn på de grundlæggende videnskabsteoretiske begreber: ontologi, epistemologi og metodologi. Disse og andre relevante videnskabsteoretiske begreber beskrives nedenfor.

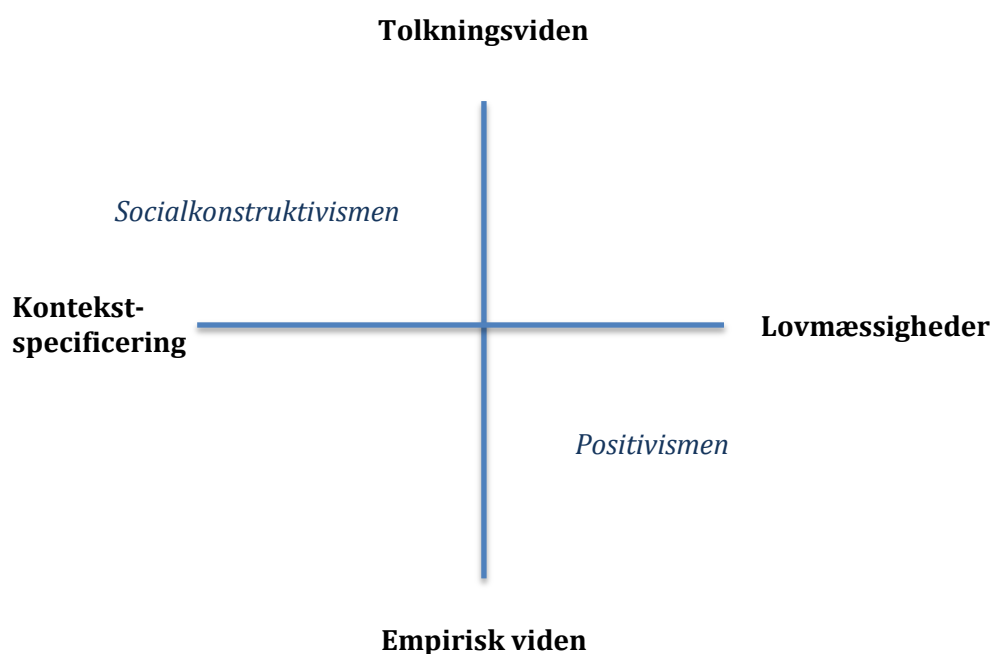
7.1. Paradigmer

Der er flere regelsæt og forståelsesrammer, der definerer, hvad egentlig viden er, og hvorledes den bør opnås. Når man forsker, antager man nødvendigvis et videnskabsfilosofisk perspektiv. De forskellige videnskabsteoretiske tilgange, eller paradigmer, er udtryk for forskellige sæt af ontologi, epistemologi og metodologi. Kuhn definerede paradigme således:

"... the entire constellation of beliefs, values, techniques and so on shared by the members of a given community" (Kuhn i Moses & Knutsen, 2007, p. 177)

Det paradigme, som man placerer sig selv indenfor, vil bestemme grundlag for og rammerne om både proces, erkendelse og endelig konklusion (Saunders, Lewis & Thornhill, 2009; Hammerlin & Larsen, 1999). Overordnet dikterer det videnskabsteoretiske paradigme forholdet mellem viden, og hvorledes viden udvikles. Valg af videnskabsteoretisk paradigme bestemmes i høj grad af forskningens genstandsfelt. Undersøges sociale fænomener vælges der som oftest ud fra et andet ontologisk og epistemologisk standpunkt, end hvis der forskes i tal og produktionsberegninger (Moses & Knutsen, 2007). Dels grundet forskerens præferencer, men også fordi de forskellige videnskabsteoretiske tilgange er egnede til forskellige genstandsfelter. Menneskelige og sociale

fænomener undersøges bedre med en tilgang, der tager højde for disse felters kompleksitet. I afsnit 8. og 9. vil jeg gå i dybden med beskrivelsen af positivismen og socialkonstruktivismen og herunder de videnskabelige antagelser, der tilsammen udgør disse paradigmer. Nedenfor illustreres, hvorledes de placerer sig forskelligt metodologisk, og således giver figur 1 et billede af de modsætningsforhold, denne opgave blandt andre beskæftiger sig med. Socialkonstruktivismens metodologi er baseret på tolkningsviden og søger kontekstspecifikation (Fuglsang & Olsen, 2009). Til dette paradigme knytter sig adjektiver såsom: fortolkende, subjektivt, kontekstuel og forstående. Derimod søger positivismen lovmæssigheder og er baseret på empirisk viden, og kan således kendetegnes ved at være objektiv, rationalistisk, gengivende og systematisk (ibid.).

Figur 1 (egen tilvirkning efter Fuglsang & Olsen, 2009, p. 11.)

7.2. Ontologi

Begrebet ontologi beskriver læren om den verden, vi lever i (Saunders, Lewis & Thornhill, 2009). Et videnskabsteoretisk perspektivs ontologi angiver, hvorledes dette perspektiv forstår verden. Hvordan 'virkelighed' anskues. Hvilke antagelser man har om denne virkelighed. Ontologi dækker over en tilgangs verdensanskuelse. Der er overordnet set to store, fundamentale tilgange til ontologi: objektivisme og subjektivisme (ibid.).

7.2.1. Objektivistisk ontologi

Objektivistisk ontologi er antagelsen om, at sociale individer eksisterer og opererer adskilt fra sociale og naturlige enheder (Saunders, Lewis & Thornhill, 2009). Der er her tale om en forståelse af en ren sandhed. Objektivitet benævner en gengivelse af objekter og fænomener, som de er i sig selv (Collin, 1993). I deres sande form fritaget fra menneskelige forvrængninger og fortolkninger. I henhold til observation af et objekt kræver ontologisk objektivitet, at det *beskuede* objekt frigøres fra et *beskuende* objekt (i akademisk sammenhæng: forskeren). Et eksempel på dette kan være, hvis man beskuer ledelse som en social enhed, der er adskilt fra de sociale aktører (Saunders, Lewis & Thornhill, 2009). Man kan beskæftige sig med individernes position i forhold til ledelse (stilling, hierarki og ansvarsområder), men beskuer ledelse som en generisk enhed, der kan overdrages til og sammenlignes med andre virksomheder. Den objektivistiske position antager desuden, at virkeligheden er målbar og kvantificerbar (Sørensen et al., 2006) og er derved et vigtigt fundament for positivismen, som jeg beskriver i denne afhandling.

7.2.2. Subjektivistisk ontologi

Konstruktivisternes har en anden verdensanskuelse, hvor virkeligheden antages for at være socialt konstrueret og subjektivt defineret (Saunders, Lewis & Thornhill, 2009). Subjektivistisk ontologi lægger vægt på den menneskelige fortolknings betydning for virkeligheden. Her kan det beskuede objekt ikke isoleres fra det beskuende individ. Virkeligheden er skabt i vores sociale forståelse af den.

Beskriver vi igen begrebet ledelse ud fra subjektivistisk ontologi, lægges der her vægt på ledelse som konstrueret og som et produkt af de sociale aktørers fortolkning (Saunders, Lewis & Thornhill, 2009). Ledelse er afhængig af hvem der leder og bliver ledt. De sociale individers forståelse af deres stilling og indflydelse er her essentielt for beskuelen af 'ledelse'. Derved kan ledelse ikke generaliseres eller sammenlignes fra én virksomhed til en anden. Sammenligner vi begreberne med udgangspunkt i organisationskultur, beskues kultur ud fra det objektivistiske perspektiv, som noget organisationen 'har', hvor kultur ud fra subjektivistisk perspektiv anskues som noget organisationen er, idet organisation og kultur bliver uadskillelige gennem konstant samspil.

Essensen af subjektivistisk ontologi er antagelsen om, at der ikke eksisterer en virkelighed uden vores erkendelse af den. Virkeligheden konstrueres gennem vores fortolkning og meningsdannelse

(ibid.). Dette står i stærk kontrast til objektivismen og er fundamentet for den videnskabsteoretiske tilgang: konstruktivismen, som denne afhandling tager udgangspunkt i.

7.3. Epistemologi

Epistemologi beskæftiger sig med hvad anerkendt viden er, og vores antagelse om hvorledes viden opnås (Fuglsang & Olsen, 2009). Dertil er det interessant at undersøge, hvor grænserne for opnåelig viden går for mennesket. Epistemologi diskuterer i store træk oprindelse, grænser og gyldighed for anerkendt viden (Saunders, Lewis & Thornhill, 2009). Ligesom med ontologi, er der modsatrettede tilgange til epistemologi. Nedenfor beskrives to store epistemologiske filosofier om, hvad viden er. Der er stor variation i litteraturen af, hvilke store perspektiver der dominerer, og hvorledes de benævnes (Sørensen et al., 2006; Fuglsang & Olsen, 2009). Denne opgave beskuer sit genstandsfelt fra et socialkonstruktivistisk synspunkt, med positivismen som opponerende videnskabsteoretisk tilgang, og disse perspektivers grundlæggende epistemologiske fundament er således behandlet nedenfor.

7.3.1. Positivistisk epistemologi

Positivismen forstår viden som videnskabens endelige mål. Viden kan kun opnås gennem kontrolleret forskning, hvor alt kan måles, observeres og gøres op i faktuelle udsagn:

"... the researcher is working with an observable social reality and that the end product of such research can be the derivation of laws or law-like generalizations similar to those produced by the physical and natural scientists." (Remenyi, 1995, p. 10)

Positivisterne beskæftiger sig med 'den observerbare sociale virkelighed' (Fuglsang & Olsen, 2009). For positivister er målet med videnskab at bevise lovmæssigheder og generaliserbare tendenser. Eftersom det at *bevise* er et nøgleord for positivister, vil tilgangen til videnskab ofte være at verificere eller bygge videre på allerede opsatte teorier og hypoteser (Christensen, 2002).

Et vigtigt fundament for positivistisk epistemologi er, at viden kreeres under værdifri rammer (Saunders, Lewis & Thornhill, 2009). Ifølge positivismen er forskeren eller den, der kreerer viden, ideelt set uafhængig af det beskuede objekt og påvirker ikke de empiriske data, der benyttes i

forskningen. Her er det tydeligt, at positivismen er grundlagt på objektivitetskriteriet, der er funderet i positivistisk epistemologi, hvor virkeligheden er ekstern og adskilt, og hvor det beskuende objekt ikke influerer det beskuede.

7.3.2. Konstruktivistisk epistemologi

Konstruktivister lægger vægt på individernes rolle som sociale aktører, og der skelnes mellem forskning baseret på livløse objekter, og forskning der involverer sociale individer (Moses & Knutsen, 2007). Hvor positiverne strukturerer viden ud fra lovmæssigheder, hypoteser og målbare data, står konstruktivismen i stærk kontrast hertil med sin antagelse om viden som kontekstuel og flertydig (Fuglsang & Olsen, 2009). Viden er genereret gennem sociale konstruktioner og subjektive fortolkninger, og der er derfor ikke én sand viden, men flere forskellige meningsdannelser i det vi ved og erkender (Carson et al., 2001; Hudson and Ozanne, 1988). Idet viden bliver en social konstruktion, bliver det værdiløse og objektive ikke muligt. Viden er værdiladet og subjektiv. Derfor kræver den konstruktivistiske tradition, at forskeren forstår denne flertydighed, hvilket forudsætter empati og fleksibilitet. I konstruktivistisk forskning er målet ikke at finde lovmæssigheder og at forudse fænomener, men snarere at *forstå og tolke* på menneskelig adfærd, med fokus på mening, motiv, fornuft og lignende menneskelige aspekter (Fuglsang & Olsen, 2009). Hvert individ har viden, der deles af 'verden', men vi har hver især vores egen fortolkning af det vi observerer og oplever. Vi tilføjer værdi og mening til vores observationer, og derigennem genereres viden.

7.4. Metodologi

Metodologi, også benævnt metodelære, er dækkende for hvilke metodiske tilgange, hver videnskabsteoretiske tilgang benytter. Metodologibegrebet sammenfatter ontologi og epistemologi samt det enkelte paradigmes antagelse om sandhed, subjekt, forskningsteknikker, forskningsrammer og forskerposition (Fuglsang & Olsen, 2009). Her skal understreges, at metodologi ikke blot er valg af den tekniske metode, men også de grundlæggende tanker bag dette valg, hvorvidt der efterprøves en hypotese eller ej samt graden af forskerens tolkningsfrihed.

En vigtig del af metodologien er forskerens rolle (ibid.). Med reference til ovenstående, vil jeg eksemplificere, hvorledes denne er forskellig i henholdsvis positivismen og konstruktivismen, hvor sidstnævnte er det oprindelige grundlag for socialkonstruktivismen.

Positivismen, der har et objektivistisk ontologisk fundament, og den beskrevne positivistiske epistemologi, sætter forskeren i rollen som den uafhængige og eksterne observatør for derved at bevare objektivitet (Carson et al., 2001). Målet er her at adskille fornuft og følelse, idet forskeren ikke skal skabe eller præge undersøgelsens genstand, men alene skal opdage og forklare den eksterne virkelighed. Dette opnås gennem formaliserede, værdifri og målbare forskningsmetoder, der standardiserer forskningen (Saunders, Lewis & Thornhill, 2009). Værktøjerne, der her benyttes, benævnes kvantitativ metode og beskrives yderligere i afsnit 8.4.

Som modpol til dette står den konstruktivistiske forsker, som arbejder ud fra antagelsen om en subjektiv virkelighed og med et konstruktivistisk epistemologisk udgangspunkt (Fuglsang & Olsen, 2009). Her er forskeren ladet med en forforståelse af hvad der undersøges, og objektet skabes i samspil med forskeren. Forskeren tager derved højde for den enkelte undersøgelses forskellighed fra den næste og tolker på denne subjektivitet. Her er fakta ikke adskilt fra værdiladede konklusioner, men de værdiladede konklusioner anses i høj grad som 'fakta' for forskeren (Moses & Knutsen, 2007). Derfor bliver de valgte forskningsteknikker som oftest ikke kvantitative, men kvalitative, idet behovet for standardisering og sammenligning ikke er gældende for den konstruktivistiske forsker.

8. Positivismen

Positivismen er grundlagt på den naturalistiske metodologi, der i stor udstrækning er fundament for det, vi i dag refererer til som traditionel videnskab (Moses & Knutsen, 2007; Fuglsang & Olsen, 2009). Tidlige teoretikere argumenterede for ideen om den sande verden, der bestod af uafhængige elementer. En af disse var Gallilei, der i begyndelsen af 1600-tallet, ved hjælp af teleskopet, opdagede 'verden derude' og således grundlagde positivismens ontologi (Moses & Knutsen, 2007). Dertil præsenterede Francis Bacon induktion og funderede det metodiske afsæt, som jeg beskriver nærmere i afsnit 8.2. Senere dannede John Locke positivismens epistemologiske grundlag: viden som ekstern samt begrebet '*tabula rasa*', den tomme tavle, som metaforen for vores mentalitet (ibid.). Locke vedkendte sig kun '*a posteriori*' viden, hvilket betegner viden som udslag af sanseerfaringer fra vores fysiske sanseorganer. Efter de er erfaret gennem sansning, opbevares de i hukommelsen (ibid.). David Hume byggede videre på Lockes forestilling om hukommelsens evne til at opbevare simple ideer og udviklede ideen om hukommelse og revolutionerede datidens videnskabsforståelse ved at så skepsis om induktionsideen. Den egentlig positivistiske skole blev grundlagt af Comte i 1830'erne, da han opsatte kriterier for det videnskabelige arbejde (Fuglsang & Olsen, 2009). Ifølge Comte, skulle man kun beskæftige sig med fænomener der var iagttagelige, idet mennesket kun kan forholde sig til det, vi kan bekræfte eksistensen af. Således er videnskabens formål kun at systematisere og beskrive det allerede kendte. Latente årsager og iboende fænomener skulle man ikke beskæftige sig med i den traditionelle positivisme (ibid.). Derfor er personligheden oprindeligt udenfor de radikale positivistes interesse. Efterkommere indenfor den positivistiske tradition har bygget videre på disse tidligere tanker, men paradigmet er blevet nuanceret og mindre radikalt. Dog er den grundlæggende metodologi stadig rammesættende for positivist i dag.

Sammenfattende var den tidlige positivisme bygget på:

"... tanken om, at al videnskabelig teori i verden kan oversættes til observationssætninger, der afbilder en sansning af verden og kan verificeres endegyldigt" (Fuglsang & Olsen, 2009, p. 33)

Positivismens etymologiske³ afsæt kommer af '*det positive*', hvilket oprindeligt betyder *det givne* eller *bekræftende* (Hårbøl et al., 1999). Det, der er iagttageligt og sanseligt. Dette beskriver i høj grad, hvad positivismen beskæftiger sig med. Fokus er på det fysisk sanselige, ligesom virkeligheden anskues som værende det, vi kan erfare og derved bekræfte eksistensen af.

Som den objektivistiske ontologi beskriver, er virkeligheden frigjort fra det observerende menneske (Saunders, Lewis & Thornhill, 2009). Sandheden er *derude*, og vi kan ikke præge den. Vi kan kun søge den. Herved forholder positiverne sig til den positivistiske epistemologi, hvor vi erkender gennem sansning, og hvor viden forstås som noget, der opnås, men ikke skabes. Den beskuende og det beskuede er komplet adskilte fænomener (Fuglsang & Olsen, 2009). Således anskues sociale fænomener som værende individernes adskilte handlinger.

Sammenfattet kan positivismen beskrives som baseret på ontologien om 'den sande verden derude'. En verden, der er virkelig og som eksisterer uafhængigt af vores erkendelse af den. Det epistemologiske afsæt med viden som opnået og baseret på sanseerfaringer alene er en oprindelig grundsten i denne tilgang (Moses & Knutsen, 2007). Viden om den virkelige verden skabes gennem identifikation af gentagelser og regulerede sammenhænge. Menneskelig viden akkumuleres gennem opdagelse og erfaring og den dertilhørende verificering. Den positivistiske metodologi er tilegnet målsætningen om at identificere og forklare gentagelser og sammenhænge samt formulere love og forudsigelser (ibid.).

Positivismen fremstår oftest som det videnskabelige ideal, hvor den eneste sande viden er videnskabelig viden (Moses & Knutsen, 2007). Nye filosofiske tanker om virkelighedens kompleksitet og kritiske teorier har dog udviklet positiverne i en mere pragmatisk retning. I dag tilstræbes konsistens og reliabilitet ud fra et empirisk grundlag med vægt på det observerbare. Der tilstræbes dog ikke den absolutte sandhed og ren objektivitet. Det er denne version af positivismen, NEO PI-R kategoriseres indenfor i denne afhandling.

³ Etymologi er "*læren om ordenes oprindelse, afstamning og egentlige betydning*" (Hårbøl et. al, 1999, p. 294).

8.1. Subjektforståelse

Personligheden behandles i det positivistiske paradigme som en iboende kerne (Christensen, 2002). Positivismens interesse er for de aspekter af mennesket der kan måles, og beregnes ud fra et objektivt, videnskabeligt perspektiv (Hammerlin & Larsen, 1999). Eftersom positivismen har et naturalistisk grundlag (Moses & Knutsen, 2007), vil jeg beskrive dets subjektforståelse med reference til det naturvidenskabelige paradigme. Heri ses mennesket som en del af naturen, der ligger under for dertil gældende regler og naturalistiske lovmæssigheder. I denne forståelse er al menneskelig adfærd skabt på et fundament af logik og rationalitet og er en del af den naturlige proces om at overleve i naturen (ibid.). I positivismen vurderes mennesket ligeledes i lys af dets fysiske kvaliteter og adfærd. Man interesserer sig for at kunne forudsige menneskets adfærd (Fuglsang & Olsen, 2009). Positivismen anskuer personligheden som en stabil og biologisk størrelse, der kan måles og vejes. Dette syn danner grundlaget for min problemstillings berettigelse og min senere diskussion, da denne opfattelse er udfordret af andre forståelser, hvor mennesket anses som bidragsydere til skabelsen af virkelighed (Nielsen, 2006).

Positivismens syn på individet og personligheden kan sammenstilles med den behavioristiske psykologiske tilgang, hvor der udelukkende er fokus på adfærd, og hvor det mentale og ubevidste betragtes som en lukket sort boks (Bertelsen, 2006). Der fokuseres på stimuli og respons, men ikke på hvad der fungerer som mellemlid mellem påvirkning og adfærd (Christensen, 2002). Personligheden anskues ud fra de parametre, der kan testes i laboratorier og måles og vejes. Dette imødekommes af en stor del af den moderne kognitive psykologi, hvor hukommelse og perception udforskes og kvantificeres ved hjælp af IT værktøjer (ibid.). Således tages der et reducerende forhold til bevidsthed, og personlighed er derved fragmenteret i enkelte parametre.

8.2. Induktion

Induktive slutninger er kendetegnede for det positivistiske paradigmes tilgang (Fuglsang & Olsen, 2009). Positivisterne benytter induktion som slutningsreform i deres forskning, idet målet for disse videnskabelige tilgange netop er at generalisere og formulere lovmæssigheder.

"Videnskabelig viden er resultatet af menneskets indsamling af empiriske iagttagelser og ordning af dette datamateriale ved hjælp af induktive slutninger." (Fuglsang & Olesen, 2009, p. 57)

Induktion betyder dels, at man har en allerede formuleret hypotese om et fænomen, som man tester og validerer på et empirisk grundlag. Induktion forstås yderligere, i videnskabsteoretiske sammenhænge, som den metodiske tilgang, hvor man formulerer lovmæssigheder og generelle sammenhænge for det observerede fænomen ud fra empirisk dataindsamling, som det gøres i den kvantitative metode, der er beskrevet længere nede.

"Ved induktion slutter man på baggrund af et endeligt antal forsøg med samme udfald til, at fænomenet altid vil forholde sig på den måde, man her kunne iagttage"

(Christensen, 2002, p. 26)

Man forudser fremadrettet ud fra nutidige observationer. Sanseerfaringen bliver herved adgangen til den sande erkendelse, idet man verificerer en hypotese gennem bekræftende sanseerfaringer. Dette benævnes af de logiske positivister som *verificerbarhedsprincippet* (Christensen, 2002). Hvis man har oplevet noget et tilpas antal gange, kan man generalisere herpå og slutte, at dette må være udtryk for en given sandhed. Netop dette princip er blevet kritiseret. Blandt andre Hume har understreget problematikken i, at generel viden valideres ud fra *hidtidige* observationer (Fuglsang & Olsen, 2009). Han bevægede sig over i skepticisme, da han præsenterede den, i dag, udbredte kritik. Problematikkens kerne er dybest set, at blot fordi vi har observeret et fænomen opføre sig på en særlig måde hidtil, har vi intet belæg for at konkludere, at dette også vil ske fremover. Denne problematik benævnes *induktionsproblemet* (Christensen, 2002).

En fejlkilde tilknyttet induktion som metode er vores tilbøjelighed til at bekræfte de hypoteser vi igangsætter en undersøgelse ud fra. Vi benytter os af, hvad psykologien kalder selektiv perception (Plous, 2003). Dertil kan man stille spørgsmål til induktionens vilkår og krav med reference til tilgængelighedsheuristik, datastørrelse og gyldighed over tid, og den induktive metode er således vidt kritiseret (Fuglsang & Olsen, 2009).

8.3. Den kvantitative metode

Den kvantitative metode er konsistent med positivismens epistemologiske udgangspunkt og beskæftiger sig overordnet med antal og størrelser (Saunders, Lewis & Thornhill, 2007). Dets overordnede forskningsspørgsmål er typisk: 'hvor mange' og 'hvor meget'. Således behandles det belyste fænomen i form af dets fysiske bredde og størrelse. Denne tilgang er udviklet på det

positivistiske grundlag, da hensigten er at opstille lovmæssigheder, finde mønstre og generalisere gennem en kvantificering af verden og dets fænomener.

Den kvantitative metode står i kontrast til den kvalitative ved at operere med såvel et nomotetisk⁴ og forklarende fokus som med en induktiv tilgang, hvor den kvalitative metode er forklarende, deduktiv og ideografisk baseret (ibid.). Denne metode går jeg dog mere i dybden med i mit socialkonstruktivistiske afsnit.

Forskellen mellem de to metoder er dels deres videnskabsteoretiske grundlag (Moses & Knutsen, 2007), men også den mere praktiske håndtering af data. Den kvantitative metode er, som nævnt, baseret på den induktive tilgang, hvor man efterprøver en allerede formuleret hypotese. Dette gøres ved hjælp af statistik, tabeller, spørgeskemaer, diagrammer, grafer og andre struktureringer af numeriske data, der repræsenterer et givent fænomen (Saunders, Lewis & Thornhill, 2007). Denne metode er velegnet til at opnå viden om en større mængde personer, der i undersøgelsen behandles som en gruppe og ikke som en samling individer (nomotetisk tilgang). Psykometri er en kvantitativ metode til at vurdere og måle psykologiske fænomener, og herved er NEO PI-R et kvantitativt værktøj med et positivistisk fokus.

⁴ Se afsnit 11.1. om nomotetisk versus ideografisk tilgang.

9. Socialkonstruktivismen

Ovenover har jeg beskrevet én tilgang til virkeligheden, viden og mennesket. Som figur 1 illustrerer, placerer positivismen sig i én ende af den metodologiske pol, hvor socialkonstruktivismen placeres i den modsatte.

Socialkonstruktivismen er en videreudvikling af det overordnede paradigme: konstruktivismen. Konstruktivisterne argumenterer for en subjektivistisk ontologi og tager udgangspunkt i den konstruktivistiske epistemologi, idet konstruktivisterne forstår viden som internt konstrueret, flertydig og kompleks (Fuglsang & Olsen, 2009). Der er ingen sand viden. *Social*konstruktivisterne lægger i forlængelse heraf vægt på, at virkeligheden ikke kan forstås som en uafhængig størrelse, men skal beskues som konstrueret og opfattet af mennesket (Burr, 2006). Måden vi forstår vores verden på er ikke blot en intern erkendelse, men er med til at forme den faktiske virkelighed. Denne konstruering af verden sker i samspil med andre individer, og derved baseres denne videnskabsteoretiske tilgang på den sociale interaktion og samspil, der præger og skaber verden.

9.1. Kort om socialkonstruktivismens fundament

Grundtanken i socialkonstruktivismen, at vi konstruerer vores egen virkelighed, går helt tilbage til Platons antagelse om at ideernes verden er den virkelige verden (Bertelsen, 2006). Dertil kan man ane et slægtskab mellem skolastikken fra Middelalderen, hvor der blev stillet spørgsmålstejn ved almenbegreberne på baggrund af Aristoteles' logik, og den senere nominalisme, hvor konstruktion af begreber og relativisme blev sat i fokus (Hårbøl et. al, 1999). Det første egentlige opgør med positivismen blev formuleret af Immanuel Kant i 1781, da han udgav dit værk "Kritik af den rene fornuft" og herved revolutionerede videnskabsfilosofien (Moses & Knutsen, 2007). Han fremlagde et skift af rækkefølgen mellem virkelighed og sprog (erkendelse). I stedet for at se sprog som en navngivelse af begreberne, påstod Kant, at sprog *skabte* begreberne, og at man ikke kan erkende ny viden uden begreberne (ibid.). Her synliggøres det konkrete fundament for socialkonstruktivismen, hvor der stilles spørgsmålstejn ved processen for vidensdannelse og rækkefølgen af processens trin. Han adskilte verden fra vores erkendelse af den med de kendte begreber: '*Das Ding an sich*' og '*Das Ding für uns*' (ibid.), der netop beskriver det beskuede objekt i to versioner: objektet som vi erkender det og objektet uden for vores erkendelse. Denne anskuelse af vores manglende evne til at erkende den 'virkelige verden', er i dag grundlaget for socialkonstruktivismen.

Socialkonstruktivismen som den forstås i dag, er baseret på teorier af blandt andre Kenneth Gergen. Han anses mange steder som socialkonstruktivismens ophavsmand, med sin teori om den kulturelle og historiske betydning for vores erkendelse og sprogets skabende kraft (Burr, 2006). Hans konkrete teorier uddybes ikke yderligere her, men hans præg på nutidens forståelse understreges.

9.2. Metodologi

Socialkonstruktivismens grundlæggende metodologi betoner, hvorledes samfundets normer og institutioner ikke er konstante størrelser, men derimod foranderlige og i evig udvikling (Fuglsang & Olsen, 2009; Burr, 2006). Vores samfund og daglige virkelighed er skabt gennem *historiske* og *sociale* processer. Det centrale for socialkonstruktivismen er analysen af sociale fænomener, som produkter af vores sociale praksis. Vi indgår alle i et net af tråde, hvor både mennesker, tendenser og fænomener optræder i samspil (Hammerlin & Larsen, 1999). Socialkonstruktivismen forstår viden som noget vi erkender i sociale processer og konstruerer i samspil med andre individer. Således bliver sprog, diskurs og kulturelle institutioner uundgåeligt centrale temaer for dette forskningsunivers.

"Erkendelsesrelationen kan [derfor] beskrives som en relation mellem sproget og det, sproget er om" (Fuglsang & Olsen, 2009, p. 350)

Herved er sproget et betydningsfuldt middel til at skabe både sin egen erkendelse og andre menneskers erkendelse. Jeg vil senere i teoriafsnittet behandle diskursanalyse, idet det både har stor betydning for mit valg af videnskabsteoretisk paradigme, men i høj grad også for mit genstandsfelt: NEO PI-R. Personlighedstests vurderer mennesker ud fra en *skriftlig* test, der formidler og måler gennem *sproget*. Den skriftlige testform lægger op til en kritisk analyse af dens anvendelighed i forhold til forskellige individers forståelse af testens indhold. Dette understreges i det socialkonstruktivistiske perspektiv og behandles i diskussionen.

Socialkonstruktivismen er ikke én videnskabsteoretisk gren, men nærmere en paraply af forskelligartede forståelser af metodologien. Den største skelnen af socialkonstruktivistiske tilgange er mellem Gergens meget radikale fundering i ontologisk relativisme (Fuglsang & Olsen,

2009), hvorimod størstedelen af socialkonstruktivismen enten ikke forholder sig til det ontologiske perspektiv eller mere bevidst hviler på epistemologisk relativisme (Christensen, 2002; Andrews, 2012). Dertil er der forskellige grene af socialkonstruktivismen, alt efter hvilken virkelighed, der undersøges og erkendes. Der er dels den fysiske virkelighed, som er rammesat af naturen og dels den sociale virkelighed der er rammesat af samfundet og dets aktører (Fuglsang & Olsen, 2009).

Endeligt differentieres det socialkonstruktivistiske paradigme af hvem, der konstruerer ny viden. Megen videnskab er defineret af at være udøvet af forskere, men nogle vil retfærdiggøre, at hverdagsmennesket er den egentligt ansvarlige og forskende. Dette støtter op under socialkonstruktivismens fundament: at vores viden er konstrueret i samspil med hinanden i dagligdags interaktion (Nielsen, 2006). Hvad enten vi påtager os en ontologisk eller epistemologisk tilgang er det stadig med vægt på, at vi som individer *konstruerer*. Ifølge *socialkonstruktivismen* konstruerer vi i socialt samspil gennem dagligdags forhandling om mening og forståelse. Vi lever i en *fælles* konstrueret virkelighed.

Nedenfor illustreres betoningen af den sociale dynamik samt den dobbelttydige og cirkulære dynamik, der er indbygget i den socialkonstruktivistiske forståelse. Menneskene er præget af verden og er samtidig konstruktioner af deres fælles erkendelse af den. Der opereres med en ontologisk og epistemologisk forståelse og konstruktion af såvel den fysiske virkelighed som den sociale virkelighed. Hvor radikal en socialkonstruktivistisk man er, afhænger af hvilken del af tabel 1, man vedkender sig.

9.2.1. Tabel 1

	Den fysiske virkelighed	Den sociale virkelighed
Epistemologisk konstruktivisme	Vores videnskabelige erkendelse af den fysiske verden er konstrueret af os selv	Vores videnskabelige og praktiske erkendelse af den samfundsmæssige, menneskelige og sociale virkelighed er konstrueret
Ontologisk konstruktivisme	Den fysiske virkelighed er en konstruktion af vores videnskabelige erkendelse af den	Den samfundsmæssige, menneskelige og sociale virkelighed er en konstruktion af vores videnskabelige/dagligdagsviden om den.

(Egen tilvirkning efter Fuglsang & Olsen, 2009, p. 353)

Det store skel mellem den epistemologiske- og ontologiske socialkonstruktivisme er illustreret i tabel 1. Enten anskues selve processen 'at forstå verden' som socialt konstrueret (epistemologisk). I mere radikal grad, anskues verden i sig selv som socialt konstrueret. Således har de socialkonstruktivistiske undergrene hver sit fokus på tabel 1's kategorier. På trods af de forskellige tilgange til socialkonstruktivismen er der samtidig et sæt fællestræk, der danner grundlaget for den videnskabsteoretiske paraply, der benævnes socialkonstruktivismen. Disse beskrives nedenfor.

9.3. Socialkonstruktivismens kerneelementer

Vivien Burr er en af de større, nyere teoretikere indenfor socialkonstruktivismen og har udgivet oversigtsværket: *'An Introduction to Social Construction'* (2006), hvori hun præsenterer fire grundlæggende præmisser for socialkonstruktivismens metodologi: 'kritisk tilgang til viden, der tages for givet', 'historisk og kulturel forankring', 'viden som forankret i sociale processer' samt 'viden og social handling er afhængigt af hinanden' (Burr, 2006, egen oversættelse). Disse er ikke dækkende for socialkonstruktivismens paradigme, men rammesættende for de syv

kerneelementer hun derefter formulerer, der kendetegner det socialkonstruktivistiske paradigme (Burr, 2006). Disse ønsker jeg at uddybe, for således at skabe en velfunderet ramme om mit videnskabsteoretiske perspektiv samt eksogene kritikpunkter i diskussionsafsnittet. I disse syv fællestræk forstås socialkonstruktivismens ontologiske og epistemologiske afsæt som fundamentet. Jeg benævner dem med numeriske værdier, idet jeg refererer til dem løbende.

Nedenstående beskrivelse af kerneelementerne refererer overordnet til Burr (2006).

(1) *Anti-essentialisme* definerer antagelsen om det konstruerede samfund og den konstruerede virkelighedsforståelse. Der er ingen sand natur eller essens der danner os, men vi skabes derimod gennem sociale processer og er derved i vedvarende udvikling.

(2) *Anti-realisme* kendetegner socialkonstruktivismens afstandstagen fra den objektive virkelighed (objektivistisk ontologi) og er en benægtelse af, at virkeligheden kan måles empirisk. Viden om det vi kalder 'virkeligheden' anses som en fortolkning snarere end en afspejling af virkeligheden. Den er, som vist i tabel 1, en konstruktion. Således er dette en afvisning af begrebet sandhed:

"The only thing we can observe are the perceptions of the world: how the world appears to us" (Moses & Knutsen, 2007, p. 172)

(3) *Videns altid historiske og kulturelt specifikke karakter*; Som førnævnt er socialkonstruktivismen funderet på den epistemologiske antagelse om viden som tolkningsbaseret og foranderlig. Viden er forankret i historiske og kulturelle sociale processer og kan derfor ikke kvantificeres eller standardiseres. Viden skal hverken forstås eller behandles som absolut og universel. Hvorledes et individ forstår et fænomen, såsom kønsroller, er forskellig fra hvordan et individ placeret andetsteds forstår samme fænomen. Viden forstås ikke blot som afhængig af tid og sted, men også som et produkt af det. Derved er det konstrueret og konstruerende.

(4) *Sprogets primat i forhold til tænkningen*; Sproget er ikke blot et værktøj til formidling af tanker, men danner grundlaget for disse tanker og identitetsskabelsen. Sproget er en forudsætning for erkendelse, idet vi igennem historisk og kulturel udvikling har skabt en rammesætning for begreber og koncepter. Denne ramme danner grundlag for vores tænkning, som vi igen giver form, lyd og mening gennem selvsamme sprog (Nielsen, 2006). Denne gensidige interaktion mellem

sproget og tænkning bevirker at vores tanker og sprog udvikler sig i den sociale proces.

(5) *Sprog som social handling*; Sproget tillægges ikke blot meningsværdi, men også handlingsværdi (Nielsen, 2006). Man agerer gennem sproget. Dels udtrykker man sig truende, belærende og spørgende, men man handler også på samme vis gennem sprog. Idet vi kommunikerer i sociale fællesskaber gennem sproget, skaber vi den verden, vi lever i.

(6) *Fokus på interaktion og social praksis*; Forskningens genstandsfelter indenfor socialkonstruktivismen er *sociale fænomener*, der opstår i menneskelig interaktion og social praksis. Disse fænomener kan hverken forklares gennem et fokus på individet (som konstruktivismen har mere fokus på), eller et syn på den sociale enhed alene, men skal derimod forstås som en konstruktion af interaktionen og forholdet *mellem* individet og den sociale enhed. Det er i denne relation mellem mennesker, at viden og den opfattede virkelighed konstrueres. De generelt accepterede opfattelser af normer og virkelighed ses som forhandlet mellem individer ved hjælp af sproget, der derfor får videnskabelig opmærksomhed af socialkonstruktivisternes.

(7) *Fokus på processer* er også en central del af den socialkonstruktivistiske tilgang. Processer sættes her overfor statiske og absolutte fænomener med deres kendetegn af dynamik og foranderlighed. Idet der oftest ses på sociale fænomener, og viden som foranderlig og ikke endegyldig, er den procesorienterede tilgang et passende match til den allerede beskrevne metodologi.

Med afsæt i ovenstående beskrivelse af paradigmets fundament bliver socialkonstruktivismens fokus på konstruktionen af virkelighed, mening og fakta tydelig. Antagelsen om viden som historisk og kulturelt funderet indebærer også en afvisning af fænomener og virkelighed som uafhængige af tid og sted. Herved er der et tydeligt opgør med empiriske tilgange, såsom essentialismen og positivismen (Moses & Knutsen, 2007). Der skabes også en stor udfordring for håndteringen af viden og meningsskabelse i lys af denne verdens stigende globalisering og multikulturelle interaktion. Vi kan ikke anse vores egne fælles antagelser og forståelser som universelle og transcendende. Med denne accept af viden som specifik og individualiseret, bliver håndteringen af den tilsvarende kompleks. Derfor er socialkonstruktivismens fortolkningsmæssige fokus ikke at strukturere verden ud fra universelle lovmæssigheder, men tværtimod at undersøge specifikke sociale processer og relationelle egenskaber (Christensen, 2002).

9.4. Subjektforståelse

"There are no 'essences' inside things or people that make them what they are" (Burr, 2006, p. 4)

Socialkonstruktivismen afviser, med sit anti-essentialistiske fundament, positivismens tro på en iboende kerne. Socialkonstruktivismen ser mennesket som påvirket af dets medmennesker og omgivelser, men samtidig påvirker mennesket selv sine omgivelser og medmennesker (Hammerlin & Larsen, 1999). Hvem man er, ens personlighed, eksisterer ikke i mennesker, men *mellem* dem (Burr, 2006). Individet kan således ikke adskilles fra sin sociale interaktion og betragtes som både handlende og skabende. Der lægges vægt på individernes evne til at konstruere en fælles virkelighed, og derved tages der afstand fra personligheden som en stabil kerne i individet (Moses & Knutsen, 2007).

Idet vi er bærere af den viden og meningsskabelse, der er i vedvarende udvikling, er vi således også selv underlagt en løbende udvikling. Derved forstås individet som en *proces* og ikke en stabil størrelse (ibid.). Identiteten er ligeledes socialt konstrueret og sprogligt forankret (ibid.). Den skabes gennem sproget i interaktionen med andre mennesker (Kitsue et al., 1994), hvilket understøttes af kerneelement 4, 5 og 6.

Som indikeret i kerneelement 3, spiller historien en afgørende rolle i socialkonstruktivismens perspektiv, hvilket også har betydning for menneskesynet. Vi kan ikke beskues uafhængigt af den kultur og den historiske udvikling, som vi er produkter af. Vi lever i et socialt samfund, hvor vi løbende har tilpasset os og skabt en fælles virkelighed, der påvirker os, og som vi gensidigt påvirker:

"Mennesket forholder sig (...) til en historisk og kollektivt skabt virkelighed, som præges af ganske bestemte love, normer, sædvaner og moralske direktiver. (...) En kollektiv (fælles) bevidsthed" (Hammerlin & Larsen, 1999, p. 43)

I essentialismen anses personligheden som en kerne. En størrelse. Igen i henhold til kerneelement nr. 1 er socialkonstruktivismen anti-essentialistisk, og det antages således, at man har flere 'selver' (Søndergaard, 1996). Vi tilpasser os den givne kontekst, skaber et nyt selv til den specifikke situation vi er i. Vores identitet er *kontekstuel*. Dette tilfører en væsentlig pointe til min senere

diskussion. Dertil, som antydnet i kerneelement nr. 7, kan identitet og personlighed ikke anskues som et fast begreb, men som en dynamisk *proces*, i evig forhandling gennem social interaktion (Nielsen, 2006). Den er ikke fast defineret og ikke en stabil størrelse. Denne pointe er hele grundlaget for denne afhandling og årsagen til, at jeg har en kritisk holdning til personlighedstests. Jeg går i dybden med de praktiske implikationer for opfattelsen af personligheden som konstrueret og ikke iboende i diskussionen.

Et andet definerende aspekt af socialkonstruktivismens subjektforståelse er, at personligheden er et socialt konstrueret begreb, der er medieret gennem sproget. Tia DeNora og Hugh Mehan beskriver, hvorledes det er bygget op af semiotiske processer. Dels kulturelt og dels interrelationelt (Kitsue et al., 1994).

"Our words depict individuals as 'possessing' certain traits or states" (Kitsue et al., 1994, p. 157)

De undlader at benytte ordet 'personlighed', da socialkonstruktivisternes fokus er på de unikke personlige karakteristika, der ikke er konstante. Personlighed associeres generelt med noget stabilt. Derfor stiller mange socialkonstruktivister spørgsmålstejn ved ordet personlighed og benævner snarere 'identiteten'. Det kulturelle grundlag for 'hvem vi er' som individer, er forankret i den måde, hvorpå vi typiserer og kategoriserer gennem vores diskursive interaktion (ibid.). Det centrale ord er her *skaber*, idet disse gensidigt præger hinanden. Sprog er ikke blot repræsentativt, men også konstruerende for mennesker og samfundet. Ud fra denne subjektforståelse, bliver det tydeligt, at sproget har en afgørende betydning for måden socialkonstruktivister anskuer verden, og for hvorledes de forstår virkelighed. Næste afsnit går i dybden med diskursanalyse, hvor netop skabelsen af virkelighed gennem sprog er i centrum.

9.5. Sprogets betydning

"... the way people think, the very categories and concepts that provide a framework of meaning for them, are provided by the language that they use" (Burr, 2006, p. 5)

Socialkonstruktivismen fremhæver sproget som et grundlæggende og altafgørende element i vores forståelse af verden, viden, subjektet og hinanden (Nilsen, 2006). Med sproget har vi som aktører

magten til at konstruere viden - og i visse socialkonstruktivistisk perspektiv - virkelighed (Christensen, 2002). Det er især med socialkonstruktivismens fokus på sproget, at den differentierer sig fra konstruktivismen (Fuglsang & Olsen, 2009):

"Dermed vægtes relationerne mellem mennesker og den forhandling, der finder sted i den kommunikative interaktion, højere end enkeltindividet" (Christensen, 2002, p. 71)

Kant var den første til at placere sproget i centrum for konstruktivismen, da han påstod, at sproget kom før virkeligheden og ikke omvendt (Fuglsang & Olsen, 2009). Han klargjorde sprogets afgørende rolle for erkendelse og meningsdannelse. Især med den førnævnte formulering af *"Das Ding für uns"* og *"Das Ding an sich"*, pointerer Kant menneskets begrænsede erkendelse og beskriver, hvordan vi gennem sproget begrebsliggør objektet, idet vi erkender det.

"Sprogets logiske struktur bestemmer, hvilke kendsgerninger, der findes" (Fuglsang & Olsen, 2009, p. 357)

Med ovenstående citat udtrykkes det, hvorledes sproget skaber vores virkelighed. Socialkonstruktivismen undersøger ikke individernes unikke, interne konstruktionsprocesser, men snarere de eksterne, der foregår i samspillet *mellem* individerne. De relationelle processer. Den sociale interaktion. Som førnævnt anses mening og viden som forhandlet mellem mennesker, og her er sproget det essentielle værktøj. Et af kernebegreberne i socialkonstruktivismen er forståelsen, og forståelse opnår vi socialt ved hjælp af sproget i form af samtale, oplæg, skrevne ord m.m. Således er socialkonstruktivisterne beskæftiget med sprogets dynamik og systematik, hvilket er begrebsliggjort gennem forståelsen af diskurs.

9.6. Diskursbegrebet

"A socially and historically specific system of assumptions, values and beliefs, which materially affects social conduct and social structure." (Hodgson, 2000, p. 59)

Således defineres begrebet diskurs af Hodgson (2000). Diskursbegrebets fundament kan defineres som 'det kontekstspecifikke'. Der er hverken tale om noget tilfældigt eller universelt (ibid.).

Det er en meningsramme, opbygget af:

"... materielle forhold, der forbinder både tale og handling og fysiske ting i samme meningsunivers og tildeler os forskellige positioner" (Fuglsang & Olsen, 2009, p. 390)

Eftersom diskurs er en kontekstspecifik ramme, indeholder den nogle regler og normer for accepteret adfærd og en værdiangivelse af adfærd. Foucault interesserede sig for, hvorledes udsagn blevet opfattet forskelligt alt efter kontekst og tid og særligt. Hvorledes de blev accepteret som meningsgivende eller sandfærdige i forskellige diskurser (Fuglsang & Olsen, 2009). Han definerede begrebet 'den diskursive konstruktion', hvorved han tydeliggjorde sin socialkonstruktivistiske tilgang til diskursbegrebet (ibid.). Den diskursive konstruktion er den sandhed, som er konstrueret indenfor diskursens rammer, og som ikke besidder sandhedsværdi indenfor en anden diskurs. En anerkendt metode til at analysere sprog, baseret på diskursforståelsen, er diskursanalyse, der beskrives nedenfor.

9.6.1 Diskursanalyse

Diskursteori er det teoretiske afsæt bag diskursanalyse og funderes på antagelsen om, at diskursiv mediering er grundlæggende for menneskets opnåelse af erkendelse. Vi er alle forankret i en diskurs, der er rammesættende for vores viden og indsigt i verden (Fuglsang & Olsen, 2009). Dette er særligt relevant for min problemstilling, idet jeg undersøger et evalueringsværktøj udformet på skrift og som benytter sprog til at placere og vurdere individer. Her er tankerne og forståelsen bag diskursteori og -analyse afgørende for min problemformulering og vurdering af personlighedstests.

Der er adskillige fortolkninger af diskursteori, der dog alle har til fælles, at de hviler på det samme ontologiske og epistemologiske fundament: det socialkonstruktivistiske (Philips & Jørgensen, 1999) og fyldiggør de førnævnte kerneelementer i socialkonstruktivismen, nr. 4: *Sprogets primat i forhold til tænkningen* og nr. 5: *Sprog som social handling*. Diskursteorien kan forstås som en underkategori af socialkonstruktivismen med et særligt specialiseret fokus på diskursiv mediering.

I diskursanalysen undersøges sprogbrug og hvorledes sproget skaber, genskaber og forandrer vores sociale verden – og ikke blot beskriver den (Saunders, Lewis & Thornhill, 2009). Her

tydeligøres diskursteoris placering indenfor det socialkonstruktivistiske paradigme, idet denne teori har samme formål ved at tage afstand fra universalitet og sandhedssøgen og fokuserer på konstruktionen af vores sociale verden (Fehler, 2010).

Foucault er en af de store teoretikere indenfor diskursteori. Han revolutionerede forståelsen af diskurs fra at være blot et værktøj til en konstruerende instans (Hodgson, 2000). Han begrebsliggjorde blandt andet 'diskurs' i sin arkæologiske fase i 1960'erne (Larsen et al., 2002), hvilket benyttes af socialkonstruktivister til at forklare, hvorledes vi som aktører konstruerer vores fælles virkelighed og sandhed.

Mening er essentielt for diskurs (ibid.), idet kernen af diskursanalyse er den forskellighed, der opstår i vores individuelle meningsskabelse, alt efter hvor og hvem vi er. Dette kontekstafhængige fundament går igen i diskursteoriens subjektforståelse.

Efter nu at have gennemgået sprogets betydning for socialkonstruktivismen, vil jeg beskrive den metodiske tilgang, der understøtter socialkonstruktivismens metodologi: den kvalitative metode, der står i kontrast til den kvantitative metode.

9.7. Den kvalitative metode

Den kvalitative metode har til formål, at forstå og beskrive det enkelte tilfælde frem for at finde universelle lovmæssigheder, hvilket netop karakteriserer positivismens metodologi og den kvantitative metodetilgang (Andersen, 2002). Eftersom den kvalitative metode er støttende for, og grundlagt på, socialkonstruktivismen, deler den paradigmets forklarende formål og ideografiske tilgang. I den kvalitative metode er der ikke fokus på mængder, men på dybde og processer i henhold til det socialkonstruktivistiske kerneelement nr. 7. Metoden karakteriseres ved at være eksplorativ, ofte deduktiv, uden en allerede formuleret hypotese (ibid.). Den foregår oftest i de naturlige omgivelser for fænomenet. Den lægger vægt på fortolkning og processer og indebærer således en høj grad af subjektivitet, hvilket er accepteret i metoden. Denne subjektivitet indebærer, at forskeren bliver metodens centrale værktøj, idet han/hun former processen undervejs og fortolker på den efterfølgende. Undersøgelsens fokus er på informantens egne oplevelser og holdninger (Nielsen, 2006). Dertil er kvalitativ metode kendetegnet ved en høj grad af fleksibilitet, hvor undersøgelsen løbende kan ændre design og udformning efter kontinuerlig tilpasning

(Andersen, 2002). Eksempler på kvalitative metoder er: semi-strukturerede interviews med åbne spørgsmål, casestudier, fokusgrupper, m. m. (ibid.)

Indenfor kvalitativ metode er især en tilgang vokset og har fundet en plads indenfor erhvervsmæssig kontekst: den narrative tilgang (Nielsen, 2006). Narrativ praksis har fundet vej ind i virksomheder med metoder til eksempelvis organisationsudvikling og coaching og har således bidraget til anerkendelsen af socialkonstruktivismens epistemologiske fundament.

9.7.1. Narratologi

Den narrative metodetilgang er kvalitativ og en socialkonstruktivistisk tilgang til meningsskabelse (Nielsen, 2006). Den narrative forståelse fokuserer på de historier, betegnet narrativer, som sociale individer skaber for sig selv og andre. Narratologi er teorien om fortællinger i varierende former, både fiktive, biografiske og historiske. Centralt for narratologien er, hvordan mening og virkelighed konstrueres via disse narrativer. Narrativet betegnes af Kit Sanne Nielsen (2006, p. 30) som: *"en metafor for at fortælle historier om den måde, livet leves på"*, og er i sin enkle form en fortælling. Idet narrativet er grundlaget for denne tilgang, tildeles sproget og dets rolle i vores samfund et stort fokus. Sproget anses ikke blot som repræsentativt, men som skabende og symbolsk for vores samfund. Sproget er vores middel til at præge hinanden gennem meningsskabelse samt vores værktøj til socialisering i fællesskaber:

"På et individuelt plan er konkrete sproglige udsagn et produkt af den enkeltes egen psykologiske måde at bruge sproget på. På et kollektivt plan (en given kultur, samfundsgruppe, klike m.v.) er sproget medvirkende til, at mennesker inkluderes i en bestemt kultur" (Nielsen, 2006, p. 30)

Således bygger narrativitet på samtlige af socialkonstruktivismens kerneelementer. Udgangspunktet for narratologien er, at mennesker skaber mening i deres liv gennem deres egne beskrivelser af det. Narratologien mener desuden, at en begivenhed tillægges mening, idet den viderefortælles (Nielsen, 2006). Således er begivenheden i sig selv ikke meningsskabende og konstruerende, men narrativet bliver også aktivt element i konstruktionsprocessen. Dertil har historiens rolle, som er forankret i socialkonstruktivismens kerneelement nr. 3, også en afgørende betydning for narratologi:

"Fortiden er ikke en passiv historie, der øver indflydelse, den er til evig forhandling og omskrivning. Fortidens historier øver kontinuerligt indflydelse på nuet" (Nielsen, 2006, p. 115)

Fortiden anses ikke som passiv og upåvirkelig, som i positivismen, men som en aktiv instans. Positivismen forsøger at forklare fænomener og anskuer fortiden som tiden, hvori vi har tilegnet os sanseerfaringer om vores verden, som er oplevet og ikke er til forhandling. Socialkonstruktivismen, og især narratologien, anskuer sociale individer som centrale aktører til at skabe virkeligheden – også den der var i fortiden (Nielsen, 2006). I vores genfortælling af fortiden, skaber vi den på ny og tilegner den ny mening. Vi lærer af vores erfaringer, ved at fortolke dem igen og igen i cirkulær forstand, hvor nutidens oplevelser ændrer vores forståelse af datidens oplevelser. Lige såvel som fortiden skaber nutiden, skaber nutiden også fortiden for os. 'For os' er her centralt, da fokus er på vores forståelse af verden og vores forståelse af fortid og nutid med reference til Kants pionérende tanker og teorier.

I erhvervsmæssig kontekst, anvendes narrativet af nogle som et kommunikationsredskab til at skabe en dialog og forståelse mellem ledelse og medarbejdere, der kan facilitere forandring i organisationen (Nielsen, 2006). Således behandles fortællinger som et virksomhedskulturelt udviklingsredskab. Dette er relevant for min perspektivering der beskriver narratologi som alternativ analysemetode i erhvervslivet.

10. Opsummering af videnskabsteoretisk gennemgang

Jeg har nu ovenfor beskrevet to store og stadig dominerende videnskabelige tilgange. De er placeret i modsatte poler af det videnskabelige spektrum, som illustreret i figur 1, men begge er anvendelige for forståelse af verden og samfundet. De udtrykker hver især relevante perspektiver til beskuelse af verden, viden og mennesker, som er afgørende for det enkelte individs evne til at vurdere og tilegne sig ny viden.

Positivismen bidrager med at håndgribeliggøre komplekse fænomener og ideer ved kun at forholde sig til det observerbare og sanselige, hvilket bidrager til struktur og overblik, der er anvendelig til at forklare verden. Socialkonstruktivismen placerer derimod sit fokus på kompleksitet, sociale påvirkninger og fænomenernes unikke karakteristika. Ud fra dette perspektiv får vores samfund en anden form, og mennesket tildeles mere magt i sin konstruerende rolle. Spørgsmålet om hvad der kan ændres, og hvad der er udenfor vores rækkevidde, er en central forskel mellem de to paradigmer. Socialkonstruktivismen sætter menneskene i centrum af vores verden. Vi konstruerer vores egen fælles virkelighed og de fænomener, vi kender til. I modsætning hertil placerer positivismen mennesket i en birolle, som et produkt af en verden vi ikke kan ændre *i virkeligheden*.

De forskellige forståelsesrammer præger det genstandsfelt der beskues, og de karakteristika beskueren tideler det. De to videnskabsteoretiske perspektiver fremstår tydeligt i figur 1, som beliggende i hver deres modpol i både ontologiske og epistemologiske aspekter. Deres formål med undersøgelse er modsatrettet. Hvor positivismen søger mønstre og sammenligningsparametre, søger socialkonstruktivismen at afdække forskelle og kontekster. Hvor positivismen vil sammenfatte og reducere det komplekse, vil socialkonstruktivismen berige og tage hensyn til det.

Dette vil jeg markere ved at sætte de to paradigmers centrale pointer op mod hinanden. Jeg har nedenfor lavet en tabel med de overordnede forskelle, som jeg vurderer er relevante for min problemformulering.

10.1. Tabel 2

Paradigme	Positivismen	Socialkonstruktivismen
Genstand	Naturen og fysiske fænomener	Sociale processer og relationer
Formål	Finde universelle lovmæssigheder og at 'forklare'	At forstå menneskene i specifikke historiske og kulturelle kontekster
Metode	Kvantitativ	Kvalitativ
Empiri	Fysiske fænomener	Sociale fænomener
Ontologi	Verden eksisterer adskilt fra os. Der er en sandhed uafhængigt af os	Vi konstruerer vores verden konstant. Der findes ingen opnåelig sandhed, der ikke er skabt af os
Epistemologi	Viden eksisterer uafhængigt af individet. Objektivitet og sandhed er en realitet	Viden skabes af og mellem individerne. Viden er konstrueret
Subjektforståelse	Mennesket er et biologisk væsen bestemt af arv & miljø. Personligheden som iboende kerne	Menneskene tilpasser sig konstant efter kontekst og social påvirkning. Der er ingen konstant kerne
Kausalitet	Lineær, énvejs	Cirkulær, gensidig

(Egen sammenfatning)

NEO PI-R værktøjet opererer på det positivistiske paradigmes forudsætninger og søger at opfylde det positivistiske formål: at gøre personlighed til en sammenlignelig, håndgribelig og universel størrelse. Dog anvendes NEO PI-R testen bredt, også af socialkonstruktivistiske konsulenter⁵. Herved opstår der en ambivalens mellem hensigt og anvendt metode. Denne afhandlings interesse er, at tydeliggøre de to perspektivers forskellige belysning af NEO PI-R. Herved skal der opnås en bevidsthed om de konsekvenser, der kommer ved brugen og accepten af Fem Faktor modellen og selve testen. I næste sektion, beskriver jeg NEO PI-R og dets fundament ud fra positivismens forudsætninger, hvorefter den socialkonstruktivistiske tilgang vil blive anvendt til et alternativt kritisk perspektiv i diskussionsafsnittet.

⁵ Kit Sanne Nielsen anvender NEO PI-R i forbindelse med sit arbejde som konsulent, hvilket jeg har fået bekræftet gennem personlig kommunikation med Kit Sanne Nielsen selv.

11. Personlighedstests

Efter at have beskrevet de to videnskabsteoretiske perspektiver, der er relevante for denne afhandling, vil jeg nu beskrive genstandsfeltet for min analyse: personlighedstesten NEO PI-R. Den positivistiske videnskabsteoretiske tilgang danner grundlag for dette kvantitative værktøj og dets behandling af sit genstandsfelt, hvilket jeg vil understrege løbende i denne sektion med referencer til dens metodologi. Nedenfor vil jeg gå i dybden med personlighedstests som målingsværktøj, relevante psykometriske betegnelser samt udviklingen og fundamentet for NEO PI-R.

Der findes adskillige psykologiske tests, der *primært* adskiller sig ved hvad der måles og *sekundært* ved struktur, udformning og proces. Blandt de overordnede kategorier af tests kan nævnes intelligencetests, personlighedstests og færdighedstests (Urbina, 2004). Disse måler hver især forskellige aspekter af menneskets virke og er derfor egnede til forskellige formål. NEO PI-R testen er en personlighedstest, hvor testresultatet ofte vil blive fortolket med henblik på at afdække relaterede færdigheder gennem en analyse af de forskellige profiler.

Personligheden er et flertydigt begreb, da der er mange forståelser af, hvorledes den bør defineres og forstås. Indenfor psykologiens felt spænder bredden af definition på menneskets karakteristika. Den *psykoanalytiske* forståelse beskæftiger sig med en indre personlighedsstruktur af et id, et ego og et superego. Den *kognitive* fokuserer på vores hukommelse og kognitive strukturer. Ifølge den behavioristiske opfattelse kan psyken ene og alene vurderes ud fra adfærd (Bertelsen, 2002). Alle opfattelserne har forskelligt fokus på personligheden, og der er derfor ingen altomfattende definition. For NEO PI-R defineres personligheden som bestående af fem overordnede faktorer (karaktertræk), som alle mennesker besidder i større eller mindre grad, og som er dimensionelle (Costa & McCrae, 2007). Vores individuelle personlighed defineres ud fra, hvor meget vi varierer indenfor de fem overordnede træk og deres underordnede facetter. Dette teoretiseres af trækteorien, som jeg beskriver i afsnit 12.1.

11.1. Ideografisk vs. nomotetisk tilgang

Indenfor psykologiens domæne er der utallige forståelser og forklaringer på individuelle forskelle mellem mennesker. Vi forsøger at finde mening og logik i den store mængde kompleksitet, som den sociale verden medfører. Indenfor personlighedspsykologi skelnes der mellem ideografiske og nomotetiske tilgange.

Den *ideografiske* tilgang, anskuer mennesket som unikt fra individ til individ og søger at afdække de individuelle forskelle mellem mennesker (Engler, 2006). Denne tilgang er som oftest antaget af socialkonstruktivisternes. Metoderne anvendt af denne tilgang er ligeledes tilpasset og egnede til at finde unikke karakteristika hos den enkelte. Et eksempel på denne metodetilgang er narratologi, hvor det enkelte individs historie er analysens hovedfokus. Dog er de ideografiske tilgange ofte mere ressourcekrævende, dyrere og svære at basere valid teori på (ibid.). I erhvervslivet vil den ideografiske tilgang til vurdering af en potentiel eller ansat medarbejder eksempelvis være en 'personlighedsvurdering'⁶, der ofte benyttes til at vurdere lederes kompetencer.

Nomotetiske teoretikere generer ny viden ud fra troen på, at man kan generalisere og identificere universelle sammenhænge hos individer (Engler, 2006). Denne tilgang er direkte forenelig med det positivistiske paradigme. Målet er ligeledes, at finde lovmæssigheder og mønstre, og den sociale verdens kompleksitet bliver herved struktureret. Forskningen tager som oftest udgangspunkt i større grupper af personer og undersøger særlige træk eller adfærdsmønstre. Nomotetiske studier benytter skalaer, der er ens for alle respondenter, således at scores kan sammenlignes og generaliseres (ibid.). Konklusioner baseres på en generalisering af gruppen, og der skabes derfor en norm for eksempelvis en dansk studerende, der er baseret på en generalisering lavet over en større gruppe danske studerende. Til erhvervsbrug vil en sådan tilgang netop komme til udtryk i en personlighedstest.

⁶ Den engelske betegnelse 'Personality Assessment' er oftest brugt, også i dansk kontekst (se eksempel på forsiden af www.flensby.dk)

11.2. Psykometri

Overordnet kan en test beskrives som et målingsværktøj indenfor psykometri, der kvantificerer og forudsiger adfærd (Kaplan & Saccuzzo, 1997). Måling af data er essentielt for videnskab, men målingsmetoderne adskiller sig indenfor hver videnskabsteori. Generelt kan målingsværktøjer beskrives som:

"... an explicit organized plan for classifying (and often quantifying) the particular sense data at hand – the indicants – in terms of the general concept of the researchers mind"

(Riley i Carmines & Zeller, 1979, p. 10)

Ofte måles der i psykometri på uhåndgribelige fænomener, som ikke kan beskrives direkte gennem tal og kvantitative metoder (Carmines & Zeller, 1979), såsom kognitiv ubalance eller graden af motivation. Det er en stor og kompleks udfordring at måle på især sociale og menneskelige fænomener. Derfor måler man på størrelser, som man relaterer til fænomenet, for således at kunne håndtere det kvantitativt.

Der er en række begreber indenfor psykometri der antyder, hvorvidt en test måler det den skal, er pålidelig på længere sigt og kan overføres til andre sammenhænge. Disse begreber beskriver jeg nedenfor, da de er relevante for den overordnede forståelse af mit genstandsfelt: NEO PI-R. Til hver psykometrisk test kræves det af Dansk Psykologisk Forening, at informationer om testens validitet, reliabilitet og konstruktion specificeres (Hansen et al., 2004). Dette krav understøtter vigtigheden af den bevidste bruger af psykometriske tests.

Der findes tests til at måle forskellige former for adfærd (fortidig, nutidig, fremtidig, numerisk, intelligens, kapacitet, osv.). NEO PI-R, som jeg tager udgangspunkt i, er en personlighedstest. Denne kategori af tests måler på individuelle dispositioner. Der måles som regel direkte på adfærd, men tolkes på det, der er indlejret i os som personer (Kaplan & Saccuzzo, 1997).

Der findes to forskellige personlighedstests; strukturelle og projektive (Kaplan & Saccuzzo, 1997). *Strukturelle* personlighedstests er typisk udformet til, at testtageren selv skal rapportere om egen adfærd ud fra et givent antal svar eller sandt/falskt. De *projektive* personlighedstests bygger på tvetydighed og kræver, at testtageren bidrager med et spontant og individuelt svar (ibid.). Hvor strukturelle personlighedstests placerer individer i givne kategorier ud fra svarmuligheder, måles der på individets unikke personlighedskarakteristik i de projektive personlighedstests. De projektive personlighedstests er således tilpasset den ideografiske tilgang med fokus på den

enkeltes situation, valg og processerne bag valget, der kun kan udforskes ved hjælp af de detaljerede svarformer. Dette er karakteristisk for den socialkonstruktivistiske og kvalitative tilgang, hvor formålet er at opnå unikke og individuelle svar. De strukturelle tests er nomotetiske og søger at placere mennesket i kategorier for at finde lovmæssigheder og kunne lave generaliseringer (Engler, 2006). Dette er kendetegnende for den positivistiske tilgang, da svaret opnår mulighed for sammenligning. NEO PI-R testen er en strukturel personlighedstest med begrænsede og på forhånd definerede svarmuligheder, der kan placere testtageren i en særlig profil ud fra forudbestemte faktorer.

Inden jeg går i dybden med NEO PI-R, beskriver jeg nedenfor relevante psykometriske begreber, idet det er nødvendigt at forstå værktøjets genstandsfelt og rammesætning for at kunne kommentere relevant på dens anvendelse.

11.3. Den latente variabel

Det fænomen der måles i en psykometrisk test benævnes 'den latente variabel' (DeVellis, 2003). Adjektivet 'latent' illustrerer den kompleksitet og usikkerhed, der er forbundet med psykologiske tests. Det der ønskes målt, observeret og defineret er ofte uhåndgribeligt og et fænomen forbundet med direkte observerbare implikatorer. Vi kan ikke direkte kvantificere eller værdisætte det direkte. Det benævnes som *variabel* og ikke som en konstant, idet psykologiske fænomener ofte er under udvikling (ibid.).

"Often, the relationship of primary interest is between two or more unobservable variables, (...) so we construct measures that we hope will capture them. These measures are, in a sense, quantitative metaphors for the underlying concept." (DeVellis, 2003, p. 34)

Ved målingen af et socialt fænomen vælger vi at 'oversætte' det til noget mere håndgribeligt: en latent variabel, som vi finder nogle forudgående implikationer for. I målingen bør man dog som forsker huske, at genstandsfeltet, som DeVellis benævner det ovenfor, behandles i form af et kvantitativ metafor for det egentligt observerede fænomen. Denne metafor anses som resultatet eller virkningen af adskillige implikatorer, der i psykometri behandles som 'items'.

11.4. Items

"An item is a specific stimulus to which a person responds overtly; this response can be scored or evaluated" (Kaplan & Saccuzzo, 1997, p. 8)

NEO PI-R er et skriftligt-baseret målingsinstrument, hvor items forstås som de enkelte spørgsmål, som personlighedstesten er konstrueret af.

"Scale items are usually the means to the end of construct assessment" (DeVellis, 2003, p. 14)

Idet mange af de sociale og/eller abstrakte fænomener, der måles i psykometri er komplekse størrelser, kan de ikke måles direkte fra en isoleret indikator. Dette gælder især personlighed. Items skal i den valide test gå ind og måle de indikatorer, der tilsammen påviser et personlighedstræk i personlighedstestens henseende (DeVellis, 2003). Hvert item måler på hver sin indikator og går ofte igen, som en forsikring af denne indikators styrke. Scoren af hver enkelt item er således delvist angivende for den latente variabels styrke (ibid.). Ved at vurdere de enkelte indikatorers score og indbyrdes relation, udleder testen en overordnet sammensat score for det observerede fænomen, som her er personligheden. I denne proces er der adskillige muligheder for fejlkilder, der optræder når andre påvirkninger eller særlige omstændigheder præger testen.

11.5. Tilfældige og systematiske fejl

Idet vi aldrig kan foretage tests i fuldstændigt kontrollerede omgivelser, med fuld viden om hvorledes testtageren påvirkes, er det ikke en ambition indenfor psykometrien at eliminere fejlkilder (Hansen et al., 2004). Det er simpelthen ikke muligt. Dog er der visse optrædende fejl, som man først og fremmest kan identificere og derefter reducere eller tage højde for ved evalueringen.

Der er to kategorier af fejl: tilfældige fejl og systematiske fejl (Carmines & Zeller, 1979). *Tilfældige fejl* betegner alle de faktorer man ikke kan forudse, men som påvirker den observerede score. Det karakteristiske ved tilfældige fejl er, at de kan præge testen i inkonsistente retninger. De kan både føre til højere score i ét tilfælde og lavere i et andet (ibid.) Herved er det samtidig også sværere at identificere og rette op på fejlpåvirkningen. Mængden af tilfældige fejl korrelerer således direkte med graden af reliabilitet. Derfor, som det også understreges nedenfor, er det ikke *hvorvidt* en test er pålidelig, der er relevant for vurderingen af en test, men i hvor *høj grad* den er det. Der er

utallige former for tilfældige fejl der kan påvirke udarbejdelsen, udførelsen og derved resultatet af en test. Fejlen kan ligge i selve testkonstruktionen eller i den enkeltes testtagning. Ved fejl i selve testkonstruktionen, kan de forekomme i dataopsamlingsfasen, analysefasen, researchfasen, m.m. Det er derfor anerkendt i psykometri, at en vis mængde af tilfældige fejl er uundgåeligt (ibid.). Dette er der udviklet testteorier ud fra, der hver især har forskellige tilgange til, hvorledes disse fejl skal behandles, hvilke jeg beskriver i afsnit 11.8.

Den anden kategori af fejl i psykometrisk måling er de *systematiske fejl*. I modsætning til de tilfældige fejl præger de systematiske fejl testen på samme måde ved hver testtagning (Carmines & Zeller, 1979). Derfor, hvor mængden af de tilfældige fejl er direkte sammenkædet med graden af reliabilitet, har mængden og styrken af de systematiske fejl direkte indvirkning på graden af validitet (ibid.). Begge disse begreber defineres yderligere nedenfor. Systematiske fejl er i deres stabilitet nemmere at rette op på, men hvis de er uopdagede, kan de betyde, at testen fejlagtigt måler et andet fænomen end det tilsigtede.

Indenfor positivismen anskues disse fejl som vores menneskelige begrænsning fra at opdage *den virkelige sandhed* (Moses & Knutsen, 2007). Sandheden er der, men på grund af vores begrænsede evne som mennesker vil disse fejl separere os fra den.

11.6. Reliabilitet

Reliabilitetsbegrebet er et udtryk for, hvor stabilt testen måler det den skal. Praktisk betegner det, i hvilken udstrækning testen kan gentages efterfølgende med samme resultat som ved første forsøg (Carmines & Zeller, 1979). Herved påvises hvorvidt testen er gældende over tid og tilfældige fejl efterprøves. Idet man erkender, at man aldrig kan gentage en måling under nøjagtig samme omstændigheder, tager man højde for en vis mængde uregelmæssigheder, kaldet chancefejl (ibid.) En test vil aldrig blive fuldstændig pålidelig, da fejl og bias er uundgåelige (Winkelspecht, Lewis & Thomas, 2006). For at kunne måle reliabiliteten skal der være minimale eksterne forstyrrelser (tilfældige fejl), idet de nødvendigvis vil påvirke resultaterne i nye retninger. Målet er at opnå mest mulig konsistens i gentagne forsøg. De mest konsistente målinger betegnes som de mest reliable (Kreiner, 2007). Idet fuldkommen reliabilitet ikke kan opnås, sigtes der mod den højst mulige grad af konsistens. Reliabilitet er et empirisk problemfelt, idet den betegner testens ydeevne, hvor validitet oftest er et spørgsmål om det teoretiske grundlag bag testen.

11.7. Validitet

Reliabilitet betegner konsistensen i metoden af måling, men evaluerer ikke, hvorvidt de konsistente resultater rent faktisk beskriver det fænomen, der undersøges.

"... invalidity arises because of the presence of non-random error, for such errors prevent indicators from representing what they are intended to. (...) Instead, the indicators represent something other (...) Perhaps a different concept entirely"
(Carmines & Zeller, 1979, p. 15)

Dette citat understreger, hvorledes systematiske fejl kan præge en test til være reliabel ved at fremkomme med konsistent data over gentagne gange, men uden at være valid. Reliabilitet er en nødvendighed for en tests pålidelighed, men øger ikke dens validitet.

Validitetsbegrebet betegner, hvorvidt en måling rent faktisk måler det, den har til hensigt (Carmines & Zeller, 1979). I lighed med reliabilitet, sigtes der ikke mod fuldkommen validitet, men den højst mulige grad, idet det ikke er muligt at måle det *egentlige* ønskede fænomen på grund af de uundgåelige tilfældige fejl (ibid.). Validitet er modsat reliabilitet et teoretisk begreb, idet den måles gennem fortolkning af data i forhold til formål og hensigt.

Der er forskellige former for validitet med forskellig tilgang til at vurdere en tests brugbarhed; indholds-, kriterie- face- og konstruktionsvaliditet (ibid.). Jeg har afgrænset mig fra at beskrive disse nærmere i denne opgave. Hvilken valideringsform man bør lægge vægt på afhænger af testens type og formål.

11.8. Testteori

Efter at have defineret de relevante begreber for forståelsen og evalueringen af psykometriske tests, er det desuden vigtigt at understrege, at der også indenfor psykometri findes forskellige tilgange. De to testteorier jeg vil belyse nedenfor er metoder til at vurdere og optimere psykometriske tests.

Klassisk testteori beskæftiger sig med forståelsen af, at fuldkommen reliabilitet er uopnåeligt, idet testresultatet, benævnt 'den observerede score', er et produkt af 'den sande score' *plus* tilfældige fejl (DeVellis, 2003). Den sande score er således kvantifikationen af den latente variabel.

Ligningen for denne sammenhæng er således:

$$X (\text{observerede score}) = t (\text{sande score}) + e (\text{tilfældige fejl}) (\text{ibid.})$$

Målsætningen i klassisk testteori er at reducere 'e' mest muligt, hvilket indebærer at reducere antallet af tilfældige fejl således, at den observerede score bedst muligt repræsenterer den sande score (DeVellis, 2003). Testen er i så fald både mere reliabel og valid. Klassisk testteori giver dog kun et billede af den samlede test og dens endelige indhold af tilfældige fejl, men det er svært at gennemskue, hvor i testen de tilfældige fejl forekommer. Fejl optræder i ligningen som én samlet faktor og er ikke specificeret eller inddelt i kategorier. Herudover ser den klassiske tilgang heller ikke på testens konstruktion og dets enkelte items, men forudsætter at alle items måler på samme fænomen, og at deres effekt derfor kan adderes (ibid.). Overordnet er klassisk testteoris særegne karakteristik, at den antager, at de individuelle dele af målingsinstrumentet er sammenlignelige indikatorer af det samme overordnede fænomen. Mange testbrugere er hovedsageligt interesserede i den overordnede test, og denne tilgang er derfor den mest praktiske løsning.

Moderne testteori raffinerer den klassiske testteoris reducerende tilgang, ved at fokusere på delene i psykometriske tests og definere fejl i forhold til, hvor i testen de forekommer (DeVellis, 2003). I moderne testteori, også benævnt 'Item Response Theory (IRT)', fokuseres der på de enkelte items, som testen er bygget op af, modsat den klassiske tilgang, hvor fokus i højere grad er på de større skalaer (ibid.). IRT ser på det enkelte item og vurderer, hvorledes det alene er validt og pålideligt. Items, der er samlet under en gruppe, må kun have én latent variabel (facet der måles). Dermed må item-score kun afhænge af den ene latente variabel og intet andet. Dette benævnes 'specifik objektivitet' (Kreiner, 2007). Alle items bliver analyseret og linket til de tilfældige fejl, der herefter kategoriseres i grupper. Hver enkelt items forhold til det målte fænomen analyseres og testes, hvilket muliggør optimering af testen ved blot at udskifte de fejlfulde items, og derved øge testens reliabilitet og validitet. Hensigten er her også at reducere de tilfældige fejl, men metoden er avanceret og ressourcekrævende.

IRT opererer med tre vigtige begreber for måling af fejl/bias; '*Item-difficulty*' refererer til, hvor svært det er at score højt på det givne item. Dette måles for at bestemme, hvor meget af den latente variabel eller attribut, der skal måles, for at man kan score højt. '*Item discrimination*' er et udtryk for hvor tvetydig en items score er, eftersom man ofte kan tolke svar på flere forskellige måder. En meget tvetydig besvarelse af et item defineres som mindre diskriminerende (DeVellis, 2003). '*False positives*' er de svar, der reflekterer en attribut, uden at den eksisterer hos testpersonen (DeVellis,

2003). Dette sker eksempelvis, hvis testtageren gætter sig til et svar. Disse tre begreber er alle nyttige for at kunne definere en tests reliabilitet og validitet (Kreiner, 2007). Særligt *'false positives'* vil have en afgørende rolle i en af de centrale pointer i diskussionen.

12. NEO PI-R modellen

NEO PI-R testen er baseret på teorien om "The Big Five" (Costa & McCrae, 2007)⁷. Denne teori har udbredt kendskabet til fem anerkendte personlighedsdimensioner, som man måler og karakteriserer personlighed ud fra: åbenhed, samvittighedsfuldhed, ekstroversion, venlighed og neuroticisme. Disse faktorer beskrives nærmere i afsnit 12.3. Jeg vil indledningsvis introducere den psykologiske teori bag NEO PI-R's personlighedsforståelse: trækteorien. Trækteorien fungerer som rammen for den opfattelse af personlighed, der er fremherskende i dag. Indsigt i dens metode og subjektforståelse er essentielt ved vurdering af Fem Faktor modellen og derved også NEO PI-R testen. Derefter beskrives relevante tilgange og begreber, der relaterer sig til NEO PI-R som værktøj. Hele denne sektion vil tage afsæt i NEO PI-R's og positivismens egne forudsætninger.

12.1. Trækteori

"Menneskers personlighed adskiller sig fra hinanden ved, hvordan deres træk er sat sammen, og hvor stærke eller svage de enkelte træk er" (Bertelsen, 2006, p. 20)

Trækteorien har en nomotetisk tilgang til personlighedsanalyse og har rødder helt tilbage fra antikkens tid (Bertelsen, 2006). I sin nomotetiske tilgang relaterer den sig herved til positivismens metodologi. Den bygger på individets tendens til at reagere konsistent i visse situationer.

"Even though our specific actions may vary according to the situation we are in, we conceive of ourselves as the same person and recognize a certain regularity or pattern in our behavior." (Engler, 2006, p. 259)

Denne regularitet eller disse adfærdsmønstre, som vi definerer og differentierer hinanden og os selv ud fra, betragtes ifølge trækteorien som psykologiske dispositioner eller træk. Disse træk eller faktorer, som de benævnes i NEO PI-R modellen, forstås som det, der udgør vores personlighed. Ud fra det sæt af fremherskende træk vi besidder, inddeles vi i typer, og det er på dette grundlag at

⁷ Se bilag 1 for den kommercielle præsentation af NEO PI-R.

mange af de empiriske tests, der er anvendt i dag, er funderet - såsom NEO PI-R, Jungs Typetest, DISC, MBTI, Dark Triad test og adskillige flere (Costa & McCrae, 1992; Urbina, 2004; Kline, 2005).

Et af de tidligste studier af personlighedstræk blev udført af Gordon Allport i 1922 på Harvard University (Engler, 2006). Allport var professor på Harvard og beskæftigede sig gennem hele sin karriere med definitioner af personlighed for til sidst at formulere sin egen definition. Den indkapsler både personligheden som noget fysisk og psykisk, noget struktureret, determineret og samtidig også som foranderligt og unikt for hver enkelt:

"Personality is the dynamic organization within the individual of those psychophysical systems that determine his characteristic behavior and thought" (Allport i Engler, 2006, p. 262)

Allport var, som en af de eneste indenfor trækteorien, ideografisk i sin overbevisning om, at personligheden er unik for det enkelte individ, men samtidig søgte han generelle træk og mønstre hos menneskeheden som en større gruppe (Engler, 2006). Hans definition besidder flere ambivalente antydninger, hvor personligheden forstås som determinerende for fremtiden, men stadig foranderlig.

Nedenfor definerer jeg essensen af trækteorien: personlighedstrækket. Derefter vil jeg beskrive hver af de fem faktorer, der danner grundlaget for NEO PI-R modellen.

12.2. Personlighedstræk

Gordon Allport var den grundlæggende teoretiker, der udbredte og teoretiserede trækteoriens antagelser (Bertelsen, 2006). Han beskrev træk med nedenstående karakteristika:

- Stabile og observerbare sider af en persons væremåde
- Del af overordnet personlig disposition, der bevirker en bestemt adfærd

Allport definerede dertil træk som værende deterministiske tendenser til at reagere på verden på en forudbestemt måde (Engler, 2005).

Denne meget deterministiske forståelse af træk har siden udviklet sig. Nyere definitioner af træk nuancerer deres form til at være noget uobserverbart og mentalt inkorporeret, der danner

grundlag for den iagttagelige adfærd (Bertelsen, 2006). Her vægtes den positivistiske tilgang med fokus på det sanselige og iagttagelige.

En samlet definition, der sammenfatter nyere definitioner og egenskaber ved personlighedstræk, lyder:

"A latent attribute constituted of emotions, thoughts and behavior" (Hartmann, 2006, p. 151)

I denne definition lægges der vægt på trækkenes mentale form, der kan udtrykkes fysisk (Hartmann, 2006). Dertil benævnes trækkene som latente, hvilket indikerer at de stammer fra iboende processer i mennesket (følelser og tanker), som ikke er direkte agttagelige. Man vurderer træk ud fra den adfærd de bibringer, men selve den mentale platform, der udgør personlighedstrækket, er ikke direkte observerbart for andre individer (ibid.).

Personlighedstræk er således:

"... only descriptive categories or abstract verbalizations of a person's emotions, thoughts and behavior" (Hartmann, 2006, p. 152)

Indenfor trækteorien er der sat hovedfokus på personlighedstræk, der dermed er det primære analyseniveau (Hartmann, 2006). På tværs af trækteorier bliver der skelnet mellem forskellige typer af træk (Bertelsen, 2006). *Universelle træk* beskriver de træk, som alle mennesker besidder, hvorimod *unikke træk* er særligt iboende hos det enkelte individ (ibid.). *Overfladetræk* er kontekstbestemt adfærd, der skifter fra situation til situation, hvorimod *grundtræk* er de vedvarende og stabile adfærdsmønstre på tværs af tid og situationer (ibid.). Grundtræk ligger således til grund for overfladetrækkene. Som ovennævnt er træk kategoriseret i særlige personlighedsdimensioner. Disse er en overordnet adfærdsbeskrivelse, der kan dække over variationer af træk, der dog udtrykker samme følelser. Eksempelvis kan man udvise ekstroversion ved hjælp af flere forskellige valg af adfærd.

Faktoranalyse, som beskrives i afsnit 12.5., er den matematisk funderede metode trækteoretikerne benytter til at gruppere personlighedstræk ud fra. Ved brug af denne metode understøttes trækteoriens positivistiske afsæt, idet der udelukkende lægges vægt på, hvad der kan sanses og erfares. Ovenfor benævnes træk ligeledes i forhold til, hvorledes de kan sanses. Det er derfor, i

positivismens ånd, kun det der er synligt, som har interesse. Processerne bag de observerbare træk er ikke i trækteoretikernes fokus.

Gennem definitionen af personlighedstræk træder den positivistiske subjektforståelse tydeligt frem, idet NEO PI-R forstår personlighedstræk som værende det definerende for personligheden, der anskues som biologisk funderet. Kontekst og kultur har kun meget begrænset indflydelse på mennesket, da personligheden er bestemt på forhånd af iboende dimensioner. Herved forstås personligheden som en determineret kerne, der kan betragtes som en størrelse i modsætning til en proces.

12.3. Faktorerne

Nedenfor beskrives de fem faktorer, der i vid udstrækning anvendes til at kategorisere og definere folks personlighed. Hver faktor beskrives ud fra karakteristika og underliggende facetter. Der refereres i disse afsnit overordnet til Costa & McCrae (2007).

13.3.1. Neuroticisme

Den første faktor kaldes også 'emotionelle reaktioner' og vurderer i hvor høj grad personen reagerer følelsesmæssigt på sine omgivelser ved at udvise eksempelvis nervøsitet og irritabilitet. Neuroticisme måles på følgende facetter: bekymring, temperament, pessimisme, social ængstelighed, impulsivitet og stressfølsomhed.

En høj score her vil antyde en højere tendens til stress og følsomhed, hvorimod de lavt scorende er mere stabile i deres reaktionsmønstre og er bedre til at bevare fatningen i belastende situationer. Her scorer kvinder typisk højere end mænd, hvilket er i god overensstemmelse med vores øvrige stereotype kønsopfattelser.

12.3.2. Ekstroversion

Denne faktor afspejler personers generelle sociale behov og positivitet. Ekstroversion måles på følgende facetter: varme, selskabelighed, dominans, aktivitetsniveau, spændingssøgen og positive emotioner.

Meget ekstroverte personer vil være energiske, optimistiske og sociale. De trives i dynamiske omgivelser med højt tempo. I modsætning hertil vil de mindre ekstroverte have behov for mere stabilitet og ro og kan betragtes som reservede. Dertil er de mindre afhængige af andre mennesker. Sammenligninger af tests af forskellige aldersgrupper har blandt andet påvist, at scoringen i denne kategori er omvendt proportional med alderen.

12.3.3. Åbenhed

Denne faktor måler på graden af åbenhed overfor forandringer, villigheden til at engagere sig med nye ideer, graden af kreativitet og nysgerrighed. Åbenhed måles på følgende facetter: fantasifuldhed, æstetisk sans, følelsesmæssig dybde, eksperimenterende, intellektuel nysgerrighed og tolerance.

Personer, der scorer højt på denne dimension, vil kunne defineres som ukonventionelle, fleksible og innovative. Scorer man lavt på denne dimension vil man være en mere konservativ og jordnær person, med en tendens til at tænke praktisk. Denne kategori scorer kvinder ofte højere i end mænd. Denne faktor benævnes også 'intellekt', og der er påvist en sammenhæng mellem graden af åbenhed og intelligensmålinger - og særligt den intelligensform, der korrelerer med kreativitet.

12.3.4. Samvittighedsfuldhed

Samvittighedsfuldhed beskriver graden af samvittighed, selvdisciplin og strukturering. Samvittighedsfuldhed måles på følgende facetter: følelse af kompetence, ordentlighed, følelse af ansvar, præstationsorientering, selvdisciplin og besindighed.

De personer, der scorer højt på samvittighedsfuldhed kan forventes at være ambitiøse, organiserede og viljestærke. De har en klar præference for regler, planer og systemer. Personer, der scorer lavt på denne faktor, kan karakteriseres som spontane og impulsive uden hang til at se

fremad og planlægge. En høj grad af samvittighedsfuld relateres til gode akademiske og professionelle præstationer. Denne faktor kaldes også for 'viljen til præstation'.

12.3.5. Venlighed

Den sidste faktor, venlighed, beskriver personens tilgang til andre mennesker med henblik på graden af tillid og evne til at føle sig tilpas. Venlighed måles på følgende facetter: tillidsfuldhed, oprigtighed, godgørenhed, eftergivenhed, beskedenhed og sympati.

De meget 'venlige' personer er medgørlige og påvirkelige. De tænker ofte på, hvorvidt alle har det godt frem for egen trivsel. Således relateres en høj grad af venlighed også til social popularitet. Derimod vil personer der scorer lavt på venlighed være såkaldte 'konkurrencemennesker', med en højere grad af kynisme og prioritering af egen vinding.

12.4. Den Leksikale Hypotese

Faktorerne, der netop er beskrevet, er blevet udvalgt og defineret ud fra en leksikal analytisk tilgang med faktoranalysen som værktøj (Costa & McCrae, 1995). Faktoranalysen beskrives i efterfølgende afsnit. Den leksikale hypotese antager, at de personlighedsfacetter der er vigtigst for en person, med tiden vil blive inkorporeret i hans eller hendes sprogbrug. Personlighedsdimensionerne afspejles således i det daglige sprog (Costa & McCrae, 2007). De vigtigste facetter af individet vil blive inkorporeret i sproget som et enkelt ord, hvor de mest anvendte defineres som de mest fremherskende. Denne antagelse er grundlag for faktoranalysen, der er det metodiske fundament for NEO PI-R værktøjet.

Den leksikale metode var oprindeligt anvendt i personlighedsstudier af Sir Francis Galton i slutningen af 1800-tallet, men er senere udviklet af diverse teoretikere (Hartmann, 2006). Goldberg & Saucier (2001) har i nyere tid formuleret grundlaget for den leksikale tilgang, der bidrager til

forståelsen af den. De understreger, at de prædikater vi bekræfter personlighed med i sprogbruget, refererer til fænotyper og ikke genotyper⁸.

"Person-descriptive predicates refers to observable (surface) characteristics rather than underlying (causal) properties" (Goldberg & Saucier, 2001, p. 848)

Den leksikale hypotese bygger på vores egne italesatte repræsentationer af os selv, og derved kan de fem faktorer ligeledes forstås som fænotyper og ikke iboende træk. Således tilbyder modellen en organisering og konceptualisering af personligheden, men der er ikke noget forklarende fokus.

De vigtigste fænotypiske adjektiver bliver integreret i det dagligdags sprog og skaber en fælles forståelse af personlighed (Goldberg & Saucier, 2001). Dertil vil hyppigheden af visse adjektiver afhænge af dets vigtighed. Således vil de stærkest definerende adjektiver være de mest benyttede. Repræsentationen af et overordnet adjektiv i sproget vurderes også ud fra ord, der refererer til beskrivende facetter af dette adjektiv. Disse overordnede adjektiver benævnes som faktorer, og de særlig vigtige faktorer vil have knyttet til sig adskillige synonymer eller adjektiver, der beskriver dem (Goldberg & Saucier, 2001). Denne tilgang har associationer til socialkonstruktivismens fokus på sprog. Der er imidlertid vidt forskellige forståelser af kausalitet i de to perspektiver. Dette uddyber jeg i diskussionen i afsnit 13.2.1.

Den leksikale hypotese er fundamentet for faktoranalysen, hvilket er den metodiske tilgang bag selektionen af de fem faktorer, vi i dag måler personlighed ud fra. Denne beskrives nedenfor.

12.5. Faktoranalyse

Faktoranalysen er et statistisk værktøj, der opererer ud fra matematisk reduktion. De leksikalt udvalgte personlighedstræk er inputdata, der grupperes i faktorer ud fra korrelationsgrad (Hansen et al., 2004).

⁸ Fænotype betyder fremtoningspræg og står i kontrast til genotype, som betyder anlægspreg (Hårbøl et. al, 1999).

I en faktoranalyse undersøges individers selvrapportering om egen væremåde, hvorpå der udføres en analyse med henblik på at belyse mønstre og sammenhænge, der kan reduceres til faktorer. Overordnet set i denne sammenhæng, er det faktoranalysens mål at reducere en lang række mindre personlighedsfacetter til overordnede personlighedsfaktorer.

Faktoranalysen opererer med en række lukkede spørgsmål, der hver repræsenterer et givent personlighedstræk. Metoden er meget avanceret med en høj grad af statistisk beregning, og resultatet er en maksimal reducere af træk i få faktorer, der forstås som personlighedsdimensioner (Hartmann, 2006). Faktorer er således abstraktioner og kategoriske grupperinger af de adfærdsrelaterede reaktioner, som vi vælger i givne situationer. Disse accepteres, ifølge trækteoretikerne, som skabelonerne for enhver personlighed, hvoraf hvert individ varierer efter graden af udøvelse for hver faktor. Her forenes positivismens mål om en universel og sammenlignelig begrebsliggørelse af det undersøgte fænomen (den latente variabel). To personer kan besidde samme komposition af faktorer, men være vidt forskellige, idet personlighedsdimensionerne kan udtrykkes på forskellig vis. Der er individuelle tilgange til at udvise åbenhed, - eksempelvis på en livlig og energisk måde, en fattet og balanceret åbenhed eller en mere desperat søgen efter at sparre med andre.

Faktoranalysen er metoden, hvorpå NEO PI-R begrebsliggør personlighed. Overordnet set bidrager faktoranalysen med at gøre et abstrakt og svært håndgribeligt begreb, som personligheden, til størrelser vi kan sammenligne indbyrdes, regne på og applicere i praktisk øjemed. Dog medfører denne håndtering af personligheden også visse begrænsninger for dens validitet, som beskrives nedenfor.

12.5.1. Kritik af faktoranalysen

Kritik af faktoranalysen er fremlagt både af den opponerende, fortolkende tilgang, og den tilgang, som positivismen relaterer til: den årsagsforklarende. Jeg vil her beskrive den årsagsforklarende tilgangs kritik, da jeg i dette afsnit har placeret mig indenfor NEO PI-R's videnskabelige rammesætning.

Faktoranalysen er dels baseret på selvrapportering, hvor testpersonen fungerer som den eneste kilde til vurdering af egen adfærd (Hansen et al., 2004). Personen kan således farve sine svar ud fra ønsket om en særlig profil, selvbedrag eller indflydelse af testomgivelserne.

Dertil bidrager faktoranalysen ikke med input til selve årsagsforklaringen i lighed med den leksikale hypotese. Der er et ønske i litteraturen om en højere grad af årsagsforklarende metoder, der kan bidrage til prædiktioner om fænomenet, der undersøges (Valpola, 2000). Indenfor adfærdsmåling er det netop relevant med en angivelse af adfærdens hyppighed, der således kan sige mere om dens styrke. Faktoranalysen bidrager med et relativt statisk billede af adfærd. Faktorerne er desuden defineret af forskerens udvalgte variabler, og metoden er derfor baseret på en høj grad af subjektivitet (Hartmann, 2006).

Dertil er faktoranalysen en lineær model, hvor spørgsmålene vurderes individuelt (Valpola, 2000). Desuden svares der ud fra en skala fra 'meget enig' til 'meget uenig', og idet svarene kvantificeres, antages forskellene mellem hver svargrad som ens. Således antages det, at forskellen mellem at være 'meget enig' og 'enig', svarer til forskellen mellem at være 'enig' og 'neutral'.

Disse svagheder adresseres detaljeret i diskussionsafsnittet, hvor jeg netop problematiserer selvrapporteringsformen, den lineære tilgang samt konceptualiseringen af personlighed ud fra enkeltindviders besvarelser.

12.6. NEO PI-R modellens udvikling

Fem Faktor modellen, som NEO PI-R er baseret på, har været længe undervejs. Personlighedsforståelsen der er integreret i trækteorien, er baseret på ideer helt tilbage fra Hippokrates ca. 400 år f.v.t. (Bertelsen, 2006). Senere applicerede Sir Francis Galton i 1884 den leksikale hypotese til personlighedsteori (Goldberg & Saucier, 2001). Senere, i år 1936, blev den leksikale tilgang varetaget af den mest anerkendte grundlægger af trækteorien i nyere tid: Gordon Allport (Engler, 2005). Allport adskilte sig som førnævnt ved sin ideografiske tilgang til trækteorien og understregede menneskets unikke væsen samtidig med, at han respekterede tanken om fællestræk og menneskelige mønstre (ibid.).

Hvor Allport var en af hovedteoretikerne indenfor trækteorien, var Cartell den første til at introducere faktoranalysen. Han udførte en stor del af forarbejdet til udviklingen af Fem Faktor teorien, der i dag er den mest accepterede teori indenfor træktilgangen (Engler, 2005). Cartell definerede hele 16 faktorer ud fra sin faktoranalyse af 18.000 adjektiver (Costa & McCrae, 2007). Cartells forskning blev videreudviklet af Eysenck, der alene definerede tre store faktorer ud fra

empirisk forskning. Efterfølgende har undersøgelser integreret Cartells og Eysencks forskning og bekræftet eksistensen af fem dominerende faktorer, i dag benævnt: *'The Big Five'*.

"Fem-Faktor modellen kan således anskues som en syntese og integration af de forskningstraditioner, som Cartell og Eysenck repræsenterer" (Costa & McCrae, 2007, p. 6)

De fem faktorer er i overensstemmelse hermed defineret ud fra et komplekst system af faktoranalyse og validitetsundersøgelser. De fem faktorer er blevet anerkendt på baggrund af Costa & McCraes nutidige faktoranalyse af Cartells daværende 16 træk og består af fem faktorer som hovedgrupper for hver seks facetter (Costa & McCrae, 1992). Facetterne er bestemt ud fra den leksikale tilgang, hvor de beskrivende adjektiver blev valgt ved at konstruere en liste af relevante ord ud fra ordbøger (Kline, 2005). Disse adjektiver blev herefter grupperet og tilført en overordnet faktor. Antallet af facetter blev derefter reduceret som følge af adskillige psykometriske analyser. Der måles i NEO PI-R på hver enkelt af disse facetter, og summen af deres score udgør styrken af den enkelte faktor i personlighedsprofilen.

12.7. NEO PI-R testen

NEO PI-R (Neuroticism - Extroversion - Openness to Experience Personal Inventory Revised) blev publiceret i 1992 af Paul Costa & Robert McCrae (Costa & McCrae, 1992). Testen er i dag den mest anvendte personlighedstest i professionelle sammenhænge⁹. Costa og McCrae startede dog deres samarbejde 20 år forinden, og i den tid udviklede modellen sig fra oprindeligt at være benævnt *'The NEO Trait Model'* med blot tre overordnede faktorer, til senere at inkludere alle fem faktorer i 1985. I 1992 udgav Costa og McCrae en revideret udgave efter yderligere forskning, der i dag benævnes NEO PI-R (ibid.). Senest, i 2005, har de udgivet en version særligt tilegnet unge, gymnasie studerende (McCrae & Costa, 2005).

⁹ Hogrefe Psykologisk Forlag, der administrerer og certificerer erhvervstests, bekræfter dette i min korrespondance med Martin Stolpe Andersen.

NEO PI-R er den mest efterprøvede personlighedstest siden sin udgivelse og appliceret til adskillige og mangeartede anvendelser (Kline, 2005). Den viser høje niveauer af reliabilitet for faktorerne, men dog ikke ligeså stærke værdier for facetterne (ibid.). Ligeledes er den forkortede udgave ikke ligeså reliabel som den originale udgave. Testen er overordnet vurderet og anerkendt som valid og reliabel – og således anerkendt (Engler, 2007; Costa & McCrae, 2007; Kline, 2005).

Fem Faktor modellen er blevet oversat til adskillige sprog og accepteret som valid i lande verden over (McCrae, Costa & Yik, 1996; McCrae & Costa et al., 2002; McCrae & Allik, 2002). Testen, og derved modellen, er desuden blevet testet ud fra global stabilitet og validitet i flere lande end nogen anden test, hvilket gør NEO PI-R både udbredt og omdiskuteret. Forskellige forskere har håndteret de enkelte lande, men som oftest med McCrae og/eller Costa som ledere af undersøgelserne. Dette vil jeg senere problematisere i min diskussion.

NEO PI-R findes både i en selvrapporteringsudgave og observatør-besvaret udgave. Fokus i denne afhandling er på selvrapporteringsudgaven, idet den er mest appliceret i erhvervslivet på grund af dens lave krav til ressourcer. Testen er konstrueret af i alt 240 items, der hver besvares på en 5-punkts Likert-skala¹⁰. Testen vurderes at tage ca. 30 minutter at fuldføre. Desuden har Costa & McCrae udgivet NEO-FFI, som er en forkortet version med kun 60 items, der tager ca. 15 minutter at besvare (Kline, 2005). Til testen følger en manual, der redegør for validitet og reliabilitet samt beskriver en række forholdsregler om hvordan testen skal behandles (Costa & McCrae, 2007). Blandt andet understreger de, at testen ikke er valid, hvis der mangler besvarelse for 40 eller flere items.

Testen er oprindeligt udviklet i USA, men kom til Danmark i 1997, da Dansk Psykologisk Forlag erhvervede rettighederne til at certificere den. Den er blevet oversat fra den amerikanske udgave til dansk og tilbage til amerikansk¹¹ (Costa & McCrae, 2007). Testen certificeres i dag af Hogrefe

¹⁰ Likert-skalaen er en bipolar sociologisk-psykometrisk skala til at måle styrken af holdninger til udsagn. Den tager oftest form af fem grader fra 'enig' til 'uenig' (Kline, 2005).

¹¹ Den mest udbredte metode til test adaption i nye lande er '*backwards-translation*' (Hambleton & Patsula, 1999), hvor det sproglige indhold af en test oversættes til det nye sprog, og derefter tilbage til det oprindelige for at sikre sig den korrekte oversættelse.

Psykologisk Forlag. Testen er empirisk funderet og normativ, idet den vurderer testpersonen ud fra en normbefolkning. Den danske udgave er baseret på en dansk normgruppe¹² af 600 frivillige danskere, fordelt ligeligt mellem mænd og kvinder.

I dag anslås den, at være benyttet af flere end 400 danske virksomheder til forskellige formål, såsom rekruttering, coaching, medarbejderudvikling, teamopdeling og terapi¹³. Dens anvendelse eksemplificeres i citatet nedenfor:

Rikke Skovlund, HR-chef, Nationalbanken på KU's online jobbank, hentet 15/01/2013:

“Vi anvender NEO PI-R som grundlag for anden samtale, som handler om dig som person. Testen vil aldrig stå alene, men er som nævnt grundlaget for samtalen, hvor din evt. kommende daglige leder er med sammen med den HR-konsulent, som forestår testen.”

Hogrefe Psykologisk Forlag udgiver to versioner af NEO PI-R; En klinisk og en erhvervseget test. Den kliniske udgave er tilpasset psykiatrisk brug ved en anden definition af træk og facetter, hvorimod den erhvervsegete test i højere grad bruger et dagligdags sprogbrug.

¹² Normgruppe er en psykometrisk betegnelse for en stikprøve af populationen, der definerer den norm, som testtagerens score værdisættes efter (Urbina, 2004).

¹³ Bekræftet i personlig korrespondance af Martin Stolpe Andersen, Testansvarlig på Hogrefe Psykologisk Forlag, april 2013.

13. Diskussion

Efter nu at have præsenteret to forskellige videnskabsteoretiske paradigmer med henblik på at vurdere dem overfor hinanden, og desuden have beskrevet den psykologiske test NEO PI-R, vil jeg nu diskutere min problemformulering. Nedenfor vurderer jeg hvilke begrænsninger og svagheder denne test ligger under for. Mange af disse kritik- og diskussionspunkter er gældende for alle psykologiske tests med samme form som NEO PI-R (selvrapporterende).

Diskussion har en indsnævrende opbygning ved først at bestå af en endogen og derefter en eksogen sektion. Efterfølgende sættes NEO PI-R op mod Burrs (2006) socialkonstruktivistiske kerneelementer, hvorved der tages et rent eksogent afsæt. Dernæst indsnævres diskussionen yderligere ved alene at beskæftige sig med den socialkonstruktivistisk pointe: at NEO PI-R er en *personlighedskonstruerende* instans.

13.1. Endogen kritik af NEO PI-R

I følgende afsnit ønsker jeg at vurdere NEO PI-R's begrænsninger ud fra et endogent perspektiv, hvor jeg beskriver værktøjet indenfor dens egne forudsætninger og rammesætning. Jeg placerer derved mit videnskabsteoretiske fodfæste indenfor det positivistiske paradigme og beskuer mit genstandsfelt kritisk ud fra de udvalgte overordnede temaer: *konstruktion, selvrapporterende form, multikulturel anvendelse samt subjektforståelse*.

"... by using the NEO PI-R as the metric, one gets a selective and somewhat limited view of the FFMs, thereby potentially over-simplifying the complexity of the FFMs and the potential knowledge gained from a pluralistic approach to the FFM" (Hartmann, 2006, p. 157)¹⁴

¹⁴ FFM er her en forkortelse for: Five Factor Model (Hartmann, 2006)

En overordnet endogen kritik, der kan argumenteres for om NEO PI-R, er dens reducerende behandling af den bagvedliggende teori. Forskere bag NEO PI-R vurderer at en pluralistisk tilgang, hvor flere modeller benyttes, er anbefalelsesværdig. Dog vælger erhvervslivets aktører ofte kun én personlighedstest til at give en, for dem, fyldestgørende beskrivelse af personligheden¹⁵. NEO PI-R måler imidlertid kun på fem udvalgte faktorer, og det bekræftes af trækteoretikerne selv, at der sandsynligvis er udeladt flere relevante personlighedstræk (Hartmann, 2006).

13.1.1. Konstruktion

NEO PI-R er i Danmark konstrueret ud fra en normgruppe på 300 mænd og 300 kvinder (Costa & McCrae, 2007), hvilket ikke synes tilstrækkeligt. I Danmark har vi ca. 1437 byer (Dansk Statistik, 2010), der kan defineres som et lokalsamfund med egne subkulturer. Hvis der blot er en repræsentant for hvert område, repræsenterer det ikke engang én af hver køn. Dertil kommer opdelingen i aldersgrupper, arbejdsfunktion og lignende.

"Large data are more likely to yield data that accurately reflect the true population value" (Cozby, 2005, p. 139)

I Cozbys bog om Behavioristisk Research (2005) opsættes en matematisk tabel, hvor en befolkningsstørrelse på 100.000 skal have en repræsenterende gruppes størrelse på 1056 for at opnå en målingspræcision på 3 %, og 1067 for befolkningsmængder over 100.000 mennesker (ibid.). Den repræsenterende gruppe er i forbindelse med NEO PI-R normgruppen, som er defineret i fodnote 12. Dels er normgruppen for NEO PI-R under 1067 (den er på 600), og dels er befolkningsgruppen for en dansk norm betydeligt større end de 100.000. Dette må betragtes som et endogent kritikpunkt, idet den danske tilegnelse af testen ikke lever op til de positivistiske krav for testkonstruktion.

¹⁵ Dette bekræftes af Hogrefe Psykologisk Forlag, Kit Sanne Nielsen og Peter Hartmann i min korrespondance med dem.

"In light of the important role played by the normative sample's performance, the foremost requirement of such samples is that they should be representative of the kind of individuals for whom the tests are intended" (Urbina, 2004, p. 83)

Normgrundlaget kan desuden kritiseres, da det er baseret på frivillige testpersoner (Costa & McCrae, 2007), modsat en testperson i en rekrutteringssituation, der er udsat for nervøsitet, pres og ønsket om at opnå 'den rette profil'. Desuden adskiller frivillige respondenter sig i befolkningssegmentet:

"Volunteers differ in various ways from non-volunteers. For instance, volunteers tend to be more highly educated, more in need of approval, and more social" (Cozby, 2005, p. 273)

Således er normgruppen ikke repræsentativ for testtagerne. Derfor ville det være nyttigt at udvikle nye normgrupper, der er særligt sammensat til den givne lejlighed og mere repræsentative for NEO PI-R's egentlige anvendelse.

Overførslen af NEO PI-R til dansk kontekst er varetaget af i alt tre personer (Costa & McCrae, 2007). Selve oversættelsen har involveret de to danske initiativtagere: Henrik Skovdahl Hansen og Erik Lykke Mortensen, hvilket kan medføre forskerbias¹⁶. Dertil har der været én korrespondent involveret (ibid.). Ifølge kvantitativ tradition vægtes et højt antal inputs, for således at nærme sig en reel repræsentation af gennemsnittet for befolkningen. Når testen oversættes af et fåtal som her, vil oversættelsen repræsentere ovennævntes fortolkning og ikke den danske befolknings gennemsnitlige sprogbrug.

Endnu et endogent kritikpunkt er, at flere af de refererede valideringsstudier er foretaget af Costa & McCrae selv (Costa & McCrae, 1995; McCrae & Costa, 2005 & 2007; Costa, McCrae & Allik, 2002), hvilket er en generel fejlkilde ved forskning. Forskere kan ligge under for en række psykologiske

¹⁶ Forskerbias er de fejkilder, der opstår, når forskeren personligt påvirker forskningsresultaterne (Andersen, 2002). Jeg refererer her også til bias, såsom selektiv perception, der kan opstå, når man føler ejerskab til et projekt.

bias, såsom selektiv perception, da de dels ønsker, at deres undersøgelse skal have succes og dels som oftest støtter op om de hypoteser, de selv fremfører.

I henhold til selve konstruktionen af værktøjet danner faktoranalysen grundlag for trækteorien og dens værktøjer, herunder NEO PI-R. Idet faktoranalysen er teoretisk udført på et kompromitteret fundament¹⁷, er der skabt et legitimeringsgrundlag for NEO PI-R ud fra en 'svag' metode. Faktoranalysens svagheder har implikationer for alle de teorier og metoder, der baseres på dens validitet, herunder også NEO PI-R.

Tilmed har diverse teknologier, og den afledte sociale globalisering, accelereret samfundets generelle udvikling, herunder sprogets, således at ord og sprogbrug skifter hyppigere end nogensinde før. NEO PI-R kom til Danmark i starten af 1990'erne, hvor sproget må antages at have været noget anderledes end det vi anvender i dag. Her er det relevant at stille spørgsmålstejn ved, om faktorerne og dets facetter stadig er korrekte benævnelser for det samfund, der eksisterer i dag?

En yderligere endogen kritik er i henhold til testens stærke renommé som reliabel og valid. Dette vil jeg dog problematisere. Reliabilitet er generelt en svag garanti for testens anvendelighed, da begrebet udtrykker testens evne til at præstere konsistent indenfor egne psykometriske rammer. Dog siger denne angivelse ikke noget om, hvad der måles. Det gør validitet til gengæld. Her kan man argumentere for, at NEO PI-R er selvvaliderende¹⁸. Indenfor den kvantitative rammesætning, anses testen som statistisk valid. Den er endda berømmet for den høje grad af validitet (Costa & McCrae, 2007, Engler, 2006). Dette kan dog anskues fra et kritisk perspektiv. Testtagerens profil er en *statistisk* beregning af svarene sat op mod en relevant normgruppe. Hvert item besvares med et kvantitativt output, der - uden hensyn til '*false positives*' - støtter op om testens beregningsgrundlag. '*False positives*' er som tidligere nævnt, når der testes på et aspekt, der ikke eksisterer (DeVellis, 2003). Ved at teste det ud fra en Likert-skala, kan eksistensen af en given facet ikke benægtes, blot svækkes. Således, når der testes på de fem udvalgte faktorer, bliver det kun muligt at måle, hvilken *grad* de eksisterer i, og ikke hvorvidt de overhovedet eksisterer. Således

¹⁷ Se afsnit 12.5.1. Faktoranalysens svagheder.

¹⁸ I den eksogene kritik argumenterer jeg for samme pointe med et socialkonstruktivistisk udgangspunkt.

validerer testen eksistensen af de fem faktorer ved at måle på dem. Valideringsgrundlaget for testen er testen selv, og således bliver testen selvvaliderende.

Som et afgørende paradoks i NEO PI-Rs anvendelse, kan man argumentere for, at den potentielt største fejlkilde er vedkommende, der administrerer og fortolker resultatet. NEO PI-R er en positivistisk test, der tilstræber sig objektivitet, men afhænger dog alligevel af et menneskes, administratorens, fortolkning af besvarelsen. Det anbefales, at administratoren er certificeret i testen (Costa & McCrae, 2007), men givet at han/hun er det, er der stadig plads til en høj grad af subjektivitet ved håndteringen af den besvarede test. Denne afhængighed af et menneskets vurdering er ikke i overensstemmelse med kvantitative principper om objektivitet gennem store mængder input til processen¹⁹.

13.1.2. Den selvrapporterende form

I dag er der mange måder at udføre testen på, eksempelvis online, hvilket gør det sværere at kontrollere testpersonen og de forstyrrelser, der måtte indvirke på svarene. Således er de tilfældige fejl svære at begrænse og identificere. Ambitionen om at måle 'sandheden', den sande score, kan således virke urealistisk. Til gengæld bliver forløbet mere fleksibelt og mindre ressourcekrævende for virksomheden. NEO PI-R kan købes og administreres over nettet og mange virksomheder distribuerer testen til testtageren online. Således kan den nå flere testtagere, og der er gennem disse distributionsveje større mulighed for universel udbredelse. Fleksibiliteten for både virksomheden og testtageren opnås her på bekostning af begrænset kontrol under processen. Man kan således dels ikke sikre, at det er den rette person der tager testen, og man kan heller ikke sikre de optimale, trygge omgivelser, der ellers vægtes eftertrykkeligt i den danske NEO PI-R manual (Costa & McCrae, 2007).

Selvrapporteringsformen giver desuden anledning til at problematisere, hvorvidt svarene kan nærme sig objektivitet, når den vurderende samtidig er den, der bliver vurderet.

¹⁹ Der refereres her til processen efter at testtageren har besvaret, og administratoren skal behandle besvarelsen.

"På det individuelle plan kan en testpersons selvrapportering imidlertid afvige kraftigt fra en anden persons vurdering af ham eller hende med hensyn til et eller flere træk. (...) Årsagen til disse forskelle er endnu ikke helt afdækket, men skyldes formentlig en række forskellige faktorer." (Costa & McCrae, 2007, p. 88)

Citatet fra den danske officielle NEO PI-R manual må betragtes som den mest kvalificerede forklaring, testens udbydere kan tilbyde som imødegåelse af et meget centralt kritikpunkt. Der er adskillige kritiske aspekter i dette citat. Dels bekræftes den store forskel mellem testtagerens egen personlighedsvurdering og andres vurdering af testtageren. Dette resulterer i en meget snæver personlighedsbeskrivelse til den givne virksomhed, når de udelukkende benytter selvrapportering, hvilket langt de fleste gør²⁰. Dertil kan man argumentere for, at dette snævre personlighedsbillede ikke stemmer overens med, hvordan personer agerer i erhvervskontekst. Her agerer man oftest i større eller mindre sociale enheder. Som ovennævnt, måler NEO PI-R kun en selvgenereret profil, men i teambaseret arbejde (og generelt i organisationskontekst) er det sociale perspektiv yderst relevant. Ud fra et positivistisk synspunkt, er virkeligheden defineret af det, man sanser og erfarer – det observerbare. Testtagerens medmennesker må betragtes som dem, der sanser og erfarer det, som NEO PI-R ønsker at måle.

En anden svaghed ved at lade testtageren udføre testen alene relaterer til et førnævnt testteoretisk begreb. *'Item discrimination'*, beskrevet i afsnit 11.8., betegner et items entydighed, og hvorvidt man kan tolke items forskelligt fra person til person. En lav grad af *'item discrimination'* svækker testens validitet og reliabilitet. Ved at lade testtageren besvare testen alene øges risikoen for, at *'item discrimination'* svækker testen.

Idet man selv er kilden til viden om egen adfærd og personlighed, giver selvrapporteringen desuden mulighed for at præge ens egen endelige profil.

Testtageren kan *optimere* sin endelige profil ved at svare på items ud fra, hvad han/hun tror, der vægtes mest positivt af testgiveren. Hvis en person er vidende om, at han/hun skal udfylde NEO PI-

²⁰ Bekræftet i personlig korrespondance af Martin Stolpe Andersen, Testansvarlig på Hogrefe Psykologisk Forlag, april 2013.

R, vil det være nemt at finde information om værktøjet, da det er let tilgængeligt online. Testtageren kan således forberede sine svar og læse om, hvad de enkelte faktorer måles ud fra. Desuden har man ved rekruttering let adgang til information om den rekrutterende virksomhed, dens kultur og værdier fra netværk og medier. Man kan således tilpasse sine svar strategisk derefter. Dertil kan man under testen gennemskue de enkelte items, hvis man går systematisk til værks og netop har til hensigt at imponere frem for at give et oprigtigt billede af sin person. Man kan argumentere for, at det ikke kommer testtageren til gode på længere sigt, men langt fra alle mennesker rationaliserer langsigtet. Den kortsigtede gevinst vil ofte dominere. Denne psykologiske irrationalitet teoretiseres i spilteori, hvor menneskets evne til at 'snyde' sig selv er defineret begrebsmæssigt med termer som: '*anchoring*', *kognitiv dissonans*, *tilgængeligheds fejlkilder*, *forventet nytteteori* m.fl. (Plous, 1993). Psykologiske spilteoretiske begreber beskriver, hvorledes vi handler irrationelt i beslutningsprocesser. Således bekræfter de svagheden ved tests, hvor vi som mennesker er de eneste kilder til en 'objektiv' vurdering af vores egen personlighed.

Derudover kan testtageren være præget af *emotionelle tilstande* på svartidspunktet, der kan påvirke besvarelsen. I erhvervssammenhænge vil personen ofte blive placeret i et professionelt lokale og udfylde testen indenfor en begrænset tidsramme. Da man ikke kan tage højde for mentale tilstande, såsom nervøsitet og usikkerhed, og fysiske tilstande, såsom træthed eller sygdom, vil det begrænsede tidsrum og de fremmede omgivelser kunne præge den endelige observerede testscore.

"A prerequisite of self-rated personality tests is that the respondent has a well-developed ability to introspect" (Hartmann, 2006, p. 158)

Ovenfor nævnes en betingelse for testens gyldighed: testtagerens veludviklede evne til at se indad og reflektere over egen adfærd. Herved er en særlig personlighedsfacet nødvendig for at kunne tage testen med gyldige resultater. Dette er yderst ambivalent, eftersom en personlighedstest netop skal kunne vurdere mange forskellige personligheder og ikke kun de selvreflekterende, indadvendte mennesker. Her kan hele testens formål ugyldiggøres af en af dens forudsætninger.

Der er desuden psykologiske mekanismer der bevirker, at mennesker svarer forskelligt på de enkelte items, selvom de kan have meget ens adfærd. Nogle mennesker er tilbøjelige til at svare i den ende af svar-spektret, der hedder 'enig' (Costa & McCrae, 2007). Skal man eksempelvis svare på, hvorvidt man er god til at kontrollere sine følelser, og ikke vil svare enten 'helt enig' eller 'helt uenig', kan man både vælge at svare 'delvist uenig' eller 'delvist enig'. Disse kan begge referere til

samme adfærd. Her har mennesker forskellig tilbøjelighed til at vælge hvilken ende af svar-spektret, de hælder til, selvom svaret på sin vis er det samme.

13.1.3. Multikulturel anvendelse

Personlighedstests anvendes ofte til rekruttering i store virksomheder, der har behov for at udvælge og rekruttere medarbejdere efter en systematisk og sammenlignelig metode. Disse store virksomheder er oftest sammensat af en international medarbejderstab. NEO PI-R testen er valideret i mange forskellige lande og findes i adskillige sprog. Dog kan anvendelsen i multikulturel kontekst være en stor udfordring:

"... there is a recurring interest in the issue of national character and its relation to mean personality profiles. Can one interpret mean personality trait scores as an indicator of common personality features, and can one compare culture on these traits?"
(McCrae & Allik, 2002, p. 2)

Der opstår her et problem for virksomheden, da man enten kan måle et individ i forhold til danske normer eller personens oprindelige normer. Skal man se mennesket i sin nationale sammenhæng eller i virksomhedens nationale sammenhæng? Desuden er mange moderne erhvervsmennesker vidt berejste, og der er endda mange der har multikulturelle forældre, har boet i flere lande og taler flere sprog. Hvilken version af NEO PI-R er her egnet? I takt med globaliseringen møder personlighedstests og NEO PI-R en lang række udfordringer i sin søgen efter at placere menneskene i typer. Yderligere, som benævnt i citatet ovenfor, er det en problematik at NEO PI-R's eget mål om universel sammenligning ikke er mulig, da man opererer ud fra nationale normgrupper. Hvorledes sammensætter man et multikulturelt team og vurderer dets indbyrdes kultur og norm? Og skal vi overhovedet operere ud fra et generaliseret subjekt i virksomheder, der søger mangfoldighed og forskellighed? Dette er spørgsmål, som jeg ikke yderligere beskæftiger mig med her, men som er relevante til forståelsen for NEO PI-R's begrænsede anvendelse.

13.1.4. Subjektforståelse

Ifølge NEO PI-R's subjektforståelse er mennesker født med iboende personlighedstræk (Costa & McCrae, 2007), hvilket er i overensstemmelse med positivismens subjektforståelse. Her opstår der et paradoks, idet positivismen kun forholder sig til det, der kan sanses og erfares, men her baseres værktøjet på måling af et *latent* fænomen. Der infereres om personligheden ud fra faktorer som ikke, ifølge positivismens personlighedsforståelse, er selve personligheden. Dette svækker positivismens princip om kun at forholde sig til det direkte sanselige, og der kan herved argumenteres for en grundlæggende usikkerhed om, hvad der egentlig måles.

Dertil har nyere undersøgelser vist, at mennesker besidder udviklingspotentiale i de voksne år efter 30-års-alderen (Nielsen & Kjærgaard, 2008). Desuden beskriver NEO PI-R manualen, hvorledes ældre mennesker ligger lavere på neuroticisme, ekstroversion og åbenhed og højere på venlighed og samvittighedsfuldhed (Costa & McCrae, 2007). Dette er paradoksalt og indikerer, at personlighed ikke er stabil og fri for påvirkning - og derfor udvikling - gennem et livsforløb. Således er der en ambivalens i den teoretiske subjektforståelse og nyere positivistiske undersøgelser, der skaber uklarhed om NEO PI-R's egentlige subjektforståelse.

13.2. Eksogen kritik af NEO PI-R med et socialkonstruktivistisk perspektiv

Formålet med denne afhandling er ikke udelukkende at kritisere NEO PI-R, men at beskue den fra et andet videnskabsteoretisk perspektiv, for derved at opnå ny indsigt ved at kigge udefra og ind. Den endogene kritik svarer til at forholde sig kritisk til det der omgiver en. De begrænsninger, der her ses, er som oftest specifikke og pragmatiske. Dog, hvis man beskuer NEO PI-R udefra, svarer det til at kigge ind og ikke være en del af det observerede. Således åbnes der op for nogle højere ordens begrænsninger, der stiller spørgsmålstegn ved fundamentale aspekter af NEO PI-R. Denne distance søger jeg at opnå i nedenstående diskussion, hvor jeg vil forsvare den socialkonstruktivistiske tilgang.

Denne eksogene sektion har en indsnævrende opbygning. Jeg har ovenfor begrænset den endogene diskussion til de fire emner: konstruktion, den selvrapportende form, multikulturel anvendelse og subjektforståelse. Disse fire emner vil jeg ligeledes diskutere nedenfor. Derefter beskues NEO PI-R i henhold til de syv socialkonstruktivistiske kerneelementer, defineret i afsnit 9.3. Afrundingsvis beskrives NEO PI-R som konstruerende for personligheden, hvilket er en væsentlig socialkonstruktivistisk pointe.

13.2.1. Konstruktion

Det leksikale grundlag for NEO PI-R kan på sin vis forveksles med det socialkonstruktivistiske fokus på sprog, idet trækteorien har udvalgt de væsentligste faktorer ud fra vores italesættelse af dem. Derfor, for at undgå teoretisk forvirring, vil jeg tydeliggøre, hvorledes den leksikale metode ikke kan betragtes som et socialkonstruktivistisk redskab. Trækteorien har et positivistisk udgangspunkt, med fokus på alt, hvad der er verificerbart og fysisk betragteligt. Derfor, i positivistisk tradition, anskues den mentale aktivitet, personligheden, ud fra menneskets adfærd alene. I den leksikale tilgang anses adfærd, som defineret gennem italesættelsen af det. Kausaliteten i NEO PI-R forståelsen er således énvejs. Personlighed → adfærd → sprog. Derimod betragter socialkonstruktivismen verden og mennesket som *gensidigt* afhængige og konstruerende. Kausaliteten er ikke énvejs, og fra at være lineær som i positivismen, er den her cirkulær og gensidig: personlighed ↔ adfærd ↔ sprog ↔ personlighed ↔ osv.

Tilmed ser *socialkonstruktivismen* på den cirkulære dynamik mellem *flere mennesker* og samfundet. Trækteoriens faktorer er defineret som vores indkodede adfærd, der betragtes som en reaktion på

vores verden, og som ikke tager højde for cirkulær kausalitet, hvor vi gensidigt kan præge den givne situation. Derfor, i socialkonstruktivistisk perspektiv, måler NEO PI-R personlighed på et snævert grundlag, da den dels ikke forholder sig til indflydelse fra sociale aktører eller gensidig cirkulær dynamik, men blot ser på énvejs-kausalitet. Dertil er NEO PI-R's grundlag snævert ud fra et socialkonstruktivistisk perspektiv, idet den behandler testtagerens gengivelse af egen adfærd som repræsentativ. Sproget behandles derfor ikke, som i diskursanalyse, som meningsskabende eller konstruerende, men blot beskrivende.

13.2.2. Den selvrapporterende form

Ifølge den socialkonstruktivistiske subjektforståelse vil vi, gennem vores fælles sociale interaktion, konstruere vores selvopfattelse. Den umiddelbare validering af testen baseres på testtagerens grad af genkendelse af egen profil. Når testen er i selvrapporteringsform er det eneste input til besvarelsen testtageren selv, og således vil man besvare ud fra eget selvbillede. Det endelige resultat vil således matche selvopfattelsen og dermed tilføre testen en høj grad af '*face validity*'²¹.

Dertil kan testtageren være påvirket af *selvbedrag*. Når personen besvarer de givne items, fremkalder han/hun sig lignende situationer fra sin hukommelse, for at kunne besvare oprigtigt. Hukommelse er ikke en gengivelse af sandheden, men en selvkonstrueret repræsentation af et minde. Ligeledes bliver selvrapporteringen en selv-konstrueret repræsentation og ikke et billede af 'sand adfærd'. Denne fejlkilde er af ubevidst karakter for testtageren, i modsætning til når testpersonen bevidst optimerer sine svar. Derfor er denne fejlkilde sværere at komme til livs eller opdage.

Ifølge socialkonstruktivismen, agerer vi kontekstuel, idet vi kontinuerligt skaber og genskaber vores virkelighed efter situationen og kulturen. I professionelle sammenhænge begrænser vi vores hang til eventuel neuroticisme eller mangel på samvittighedsfuldhed for at optræde passende. Vi undgår bedst muligt at udvise ekstreme grader af de fem faktorer. I familiære sammenhænge må

²¹ '*Face Validity*' er den form for validitet, der angiver, hvorvidt en test umiddelbart ser ud til at måle det den skal (Carmines & Zeller, 1979).

det antages, at der gælder andre normer for adfærd end under professionelle omstændigheder. I denne kontekst har relationerne udviklet sig over længere tid, og der er skabt en stærk historisk og kulturel social virkelighed, som gør at man agerer derefter. Ligeledes er ens adfærd indpasset på tredje vis med ens venner, hvor særlige facetter, såsom humor og positivitet, er eftertragtet. Således er ens adfærd i høj grad afhængig af, hvor man er, hvornår, med hvem og hvorfor.

I NEO PI-R tages der ikke højde for disse situationelle faktorer, men man bedes dog stadig om at angive hvilken adfærd man udviser. Eksempler på items i NEO PI-R ses nedenfor (Mikkelsen, 2011)²², hvor man skal vurdere påstande som disse ud fra Likert-skalaen:

1. *"Være udholdende til en given opgave er færdiggjort"*
2. *"Er følelsesmæssig stabil og bliver ikke let ophidset"*
3. *"Er snaksalig"*
4. *"Er reserveret"*

Ovenstående items undlader at specificere, hvilken konkret situation der spørges ind til. Vi opererer i forskellige hverdagskulturer, med hver deres sæt af normer, og befinder os samtidig i forskellige fysiske og mentale tilstande. Både de indre og ydre påvirkninger bestemmer, hvorledes man udtrykker sin personlighed.

Svaret på Item 1 ovenfor bør ses i lyset af motivationen for den givne opgave, hvilket afhænger af opgavens art og form. Svaret afhænger desuden af, om man skal færdiggøre den givne opgave alene eller som del af en gruppe, hvem man løser den for, dens vigtighed og hvilke alternativer, der er til rådighed. Alle disse er situationelle aspekter, der kan præge besvarelsen, men som på ingen måde specificeres i testens items.

²² Citerede items er taget fra Ph.D. afhandling fra CBS (København) om 'Personligheds indflydelse på forretningsrelationer' af Thorsten Mikkelsen (2011), hvor studiet har benyttet NEO PI-R til måling af personlighed.

Item 2, 3 og 4 er ligeledes af følelsesmæssig karakter og frigjort fra beskrivelse af kontekst. Vores emotionelle udbrud må betragtes som kontekstafhængigt, og en situationsbeskrivelse er her, om noget, påkrævet, for at en testperson kan svare fyldestgørende. Et minimumskrav for testens anvendelse burde være en situationsspecifikation integreret i den enkelte items påstand. Der gives dertil ingen mulighed for at nuancere svar eller angive kommentarer, idet positivismens formål om at kunne sammenholde enslydende data og kvantificere udsagn understøttes i NEO PI-R. Yderligere åbner den manglende situationsbeskrivelse i items op for, at administratoren fortolker og forstår det endelige resultat på anden vis end det er ment af testtageren. Således er testens formål om at imødekomme pragmatik og kvantificering begrænsende for den egentlige vurdering af personligheden. Trækteorien bag testen tager i nogen grad højde for individuelle forskelle, men selve værktøjet er begrænsende i denne sammenhæng. De ovenstående items resulterer i en profil, der beskriver en *generaliseret* adfærd. Personligheden konceptualiseres således frem for at blive beskrevet og forstået.

13.2.3. Multikulturel anvendelse

Det leksikale grundlag og selve testens udformning er desuden baseret på den antagelse, at vi benytter og forstår ord med samme referenceramme og meningsladning. Dette kan der både sættes spørgsmål tegn ved på et intra- og interkulturelt plan.

Intrakulturelt, indenfor samme kulturelle referenceramme, kan et ord stadig have forskellige betydninger, alt efter i hvilken situation den benyttes, i hvilken sætningskonstruktion og i forhold til hvilket objekt eller individ, der beskrives (Nielsen, 2006). Socialkonstruktivistisk forståelse ser på den specifikke meningskonstruering i relationen, og her er det afgørende at forstå det enkelte adjektiv ud fra dens sammenhæng (Moses & Knutsen, 2007). Konteksten vægtes i socialkonstruktivistisk perspektiv ikke nok i NEO PI-R.

Interkulturelt er det svært at bestemme og tyde den individuelle mening med brugen af et specifikt ord. Ud fra den socialkonstruktivistiske epistemologi, konstruerer vi viden i sociale relationer. Vi forhandler meningen i den specifikke situation (Nielsen, 2006), og ud fra denne forståelse er det ikke brugbart at sammenligne de mest brugte ord indenfor et helt sprogs befolkning, eftersom meningen og forståelsen af de ord ikke er nationalt ensbetydende. Den leksikale hypotese er derfor meget svær at validere og fremstår således ikke videnskabeligt objektiv eller acceptabel. På det internationale plan er problemet igen manglen på transparens ved ordenes varierende betydning

fra én social enhed til en anden. Dertil er den internationale overførsel af testen baseret på oversættelse efter officiel retskrivning. Vi kan til en vis grad oversætte et ord til et andet, men ordene bruges meget forskelligt jævnfør landenes forskellige sociale, religiøse og samfundsmæssige normer. Dertil vil der være forskellig værdi i at besidde de forskellige træk indenfor hvert enkelt land, hvilket vil præge den overordnede forståelse af testen.

13.2.4. Subjektforståelse

Personlighed er, fra det positivistiske perspektiv, en observerbar og adfærdsrelateret størrelse. Der tages ikke højde for de latente og indre mentale processer. Personligheden måles på adfærd. Dette er hele trækteorien funderet på, da de personlighedstræk, der er opstillet, måles ud fra spørgsmål om fysisk adfærd. Fokus er ikke på præferencer, men på den generelle valg af reaktion. NEO PI-R definerer således personligheden ud fra faktorer, der beskriver *handling og adfærd*. Personlighedstræk er defineret og selekteret ud fra den leksikale hypotese, hvilket i høj grad er en tilgang baseret på observatørers evaluering af det beskuede. Således anskues personligheden fra det *ydre perspektiv* tro mod sit videnskabsteoretiske ophav.

"Research suggests that the individual's personality profile is likely to be stable throughout adulthood. Barring catastrophic stress, major illness, or therapeutic intervention, this description will probably serve as a fair guide even in old age"
(Costa & McCrae, 2000, p. 8)

I ovenstående citat udtrykkes personlighedsforståelsen bag NEO PI-R, der baserer sig på den positivistiske subjektforståelse, hvor personligheden anses som en stabil kerne i mennesket. Som kontrast hertil beskrives den socialkonstruktivistiske personlighedsforståelse nedenfor:

"The person reside in the social situation rather than inside the person" (Burr, 2006, p. 17)

Socialkonstruktivismens subjektforståelse modsætter sig troen på en fast kerne, hvilket for mange vil være, hvad man definerer som personlighed. Indenfor det socialkonstruktivistiske paradigme sættes der først og fremmest spørgsmålstejn ved, hvorvidt man overhovedet besidder en såkaldt personlighed. Hvem man er defineres som en socialt konstrueret, dynamisk og udviklende proces, der kan formes og påvirkes, bevidst og ubevidst. Man er konstrueret i sit sociale miljø, og normerne for acceptabel adfærd defineres i den enkelte kontekst. Dette støtter forståelsen af mennesker som

kontekstuel tilpassende. Hvorledes man reagerer afhænger af situationen. Eftersom personligheden ikke anses som iboende og målbart, giver det ikke mening at forsøge at teste, indfange eller måle den. Således kan socialkonstruktivismens metodologi stille spørgsmålstejn ved hele NEO PI-R's (og lignende personlighedstests) eksistensgrundlag.

I socialkonstruktivismens subjektforståelse åbner der sig en mulighed for, at vi som individer kan ændre os selv. Udvikle os. Dette er et stort skridt væk fra positivismens subjektforståelse og har betydelige implikationer for rekruttering og medarbejderudvikling i virksomheder. Man må tage højde for, at adfærd og handling kan præges af virksomheden. Eksempelvis i form af teamsammensætning, motivationsstrategi eller ledelsesform. Ud fra denne betragtning må det i højere grad være brugbart for en virksomhed at kende en potentiel medarbejders *præferencer* end egentlig adfærd, som NEO PI-R testen søger at måle. Præferencerne kan betragtes som grundlaget for, i hvilken retning, adfærden kan præges ud fra konteksten.

NEO PI-R kan betragtes som en bagudskuende model, der måler hidtidig adfærd ud fra de tidligere omstændigheder, som individet har handlet efter. I erhvervskontekst er fremtidige muligheder relevante, og derfor er testen på sin vis ikke retvisende for testtageren og vurderingen af hans/hendes udviklingspotentiale. Denne behandling af personlighed som repræsenteret i hidtidig adfærd, er en central begrænsning, som den positivistiske konceptualisering af personlighed medfører. Profilen bliver en ufyldstgørende og reduceret version af det dynamiske og socialt konstruerede fænomen, som socialkonstruktivismen ser personligheden som.

13.3. Sammenfatning af endogene og eksogene kritikpunkter

Efter nu at have diskuteret de fire udvalgte tematikker for de to kritiske afsnit, vil jeg nu overskueliggøre mine pointer i nedenstående tabel. Således illustreres forskellen ved at diskutere samme genstandsfelt, NEO PI-R, med to forskellige videnskabsteoretiske udgangspunkter.

I efterfølgende afsnit kommenterer jeg på de syv socialkonstruktivistiske kerneelementer i henhold til NEO PI-R, med inddragelse af overlappende problematikker fra ovenstående, men med ny rammesætning. Derefter følger afsnit 13.5., hvor det særlige erkendelsesskift, som socialkonstruktivismen bidrager med, uddybes.

13.3.1. Tabel 3

	Endogen kritik	Eksogen kritik
Konstruktion	• Normgruppen er ikke repræsentativ • Costa & McCrae dominerer feltet for NEO PI-R → bias • Sprogets udvikling • Selvvaliderende	• NEO PI-R er skabt på forståelsen: personlighed → adfærd → sprog • Socialkonstruktivismens perspektiv giver anledning til følgende forståelse: pers.↔adfærd↔sprog↔pers.
Selvrapportering	• Ingen kontrol over udførelsen • Egen selvsvurdering og andres opfattelse ikke ens • Mulig optimering af svar • Emotionelle tilstande • Krav til refleksivitet • Forskel i svar-præferencer	• Selvbedrag og hukommelse → profil som selvkonstrueret repræsentation • Vi er kontekstafhængige – items for generelle! • Testen måler på generaliseret adfærd
Multikulturel anvendelse	• Hvilke normer er gældende for multinationale testtagere? • Hvilke normer er relevante for multikulturel virksomhed?	• Intrakulturelt: subkulturer har ikke ens fortolkning & sprogbrug • Interkulturelt: svært at analysere mening og forståelse
Subjektforståelse	• Forskel i faktorer med alderen er ikke i overensstemmelse med determineret kerne	• Generaliseret subjekt sat i forhold til normgruppe • Ingen grund til at måle personligheden ud fra model • Profil: øjebliksbillede • Udviklingspotentiale udelades

(Egen sammenfatning fra diskussionsafsnit 13.1. og 13.2.)

13.4. NEO PI-R og de socialkonstruktivistiske kerneelementer

Efter nu at have kommenteret kritisk på de fire udvalgte emner ovenfor, vil jeg specificere dette eksogene perspektiv ved at beskue NEO PI-R ud fra hver af de syv socialkonstruktivistiske kerneelementer (Burr, 2006), som jeg refererer til løbende.

Kerneelement 1, *anti-essentialisme*, betegner socialkonstruktivismens tro på det konstruerede samfund, hvor der netop ikke kan defineres en 'essens', ingen sand natur. Vi redefineres og skabes kontinuerligt, og samfundets kerne er derfor til evig forhandling. Ved afvisningen af den sande essens, kan man stille spørgsmålstejn ved personlighedstestens forsøg på at måle menneskenes sande essens: deres 'sande' personlighed. Ved at vores aktioner, handlinger og daglige operation i samfundet er socialkonstruktivismens opfattelse af personlighed, kan NEO PI-R forstås som samfundets konstruktion, der gensidigt bidrager til at skabe og konstruere selvsamme samfund. Fra et anti-essentialistisk synspunkt er NEO PI-R skabende frem for sandhedssøgende. Dette går jeg i dybden med i afsnit 13.5.

Det andet definerende begreb for socialkonstruktivismen er *anti-realisme*, der i lighed med ovenstående, indbefatter afstandstagen fra 'virkeligheden'. For socialkonstruktivister giver jagten på 'virkeligheden' ikke mening, da menneskene lever i en fælles socialt konstrueret virkelighed af fortolkning og cirkulær forståelse. Belyses NEO PI-R ud fra denne holdning, er spørgsmålet nærmere, hvorfor man skal forsøge at placere et menneske i 'de fem virkelige personlighedsfaktorer', frem for at definere den enkelte personlighed, som man er interesseret i. Her placerer socialkonstruktivismen sig i høj grad kritisk overfor testens opbygning og formål. Med socialkonstruktivistiske øjne kan en personlighedstest give mening, men frem for at placere individet i kasser og á priori definerede faktorer, bør man lade processen være mere interaktiv og kontekstuel. Her foreslår jeg en anden svarform - eksempelvis en projektiv personlighedstest²³.

²³ Her refereres til definitionen af projektive og strukturelle personlighedstest i afsnit 11.2 (uden reference til psykodynamiske begreber).

Det tredje kerneelement er socialkonstruktivismens syn på *viden, som en historisk og kulturel forankret*. Trækteorien og Fem Faktor modellen vægter kulturel betydning i forhold til, hvorledes de enkelte facetter og faktorer kommer til udtryk, men ikke som afgørende for hvilke facetter og faktorer, man besidder. Således anses kulturen som en ydre fortolkning af vores opfattelse, af menneskets essens (med reference til positivismens essentialisme) med lineære kausalitetsforhold mellem personlighed og kultur. Socialkonstruktivismen ser dette forhold som cirkulært, hvor der er gensidig påvirkning, og personligheden er derfor et produkt af historie og kultur. Fra et socialkonstruktivistisk synspunkt kan konstruktionen af personligheden og dets udtryk ikke adskilles, hvilket Fem Faktor modellen argumenterer for. Således er kausalitetsforståelsen ikke i overensstemmelse med NEO PI-R. Man kan her argumentere for, at dette giver implikationer for behandlingen af profilerne. I stedet for at anse profilen som en endelig definition af personen, bør man se den som et anvisende billede af personens nuværende tilstand med potentiale for senere udvikling.

Sproget som et primat for tænkningen og sprog som handling er yderligere kerneforståelser indenfor det socialkonstruktivistiske paradigme. Når man anser sproget som konstruerende for vores tænkning og skabende for vores handling, kan man til en vis grad, alt efter definitionen af personlighed, anse sproget som et primat for vores personlighed. Med sproget i fokus for hvem vi er, skaber det endnu et argument for, hvorledes NEO PI-R's testform er snæver og tegner et yderst begrænset billede af testtageren. Testtagerens eget sprog bør indgå i en personlighedsbedømmelse. Vi bør kunne udtrykke os gennem vores sprog i testbesvarelsen og ikke blot gennem en Likert-skala. Dette støtter atter op om projektive personlighedstests som det mest hensigtsmæssige værktøj.

Fokus på interaktion og social praksis er i centrum i socialkonstruktivismen, hvor NEO PI-R igen giver et begrænset billede af testtagerens person ved ikke at tage højde for den sociale kontekst. Som førnævnt i diskussionsafsnittet er NEO PI-R en måling af en isoleret og individuel person, og med troen på flere kontekstuelle 'selver' bliver det åbenbart, hvor unuanceret og 'iscenesat' et 'jeg', der kommer til udtryk i NEO PI-R profilen. Dette har jeg problematiseret ovenfor ved inddragelsen af de enkelte items i afsnit 13.2.2., hvor jeg pointerer manglen på kontekstspecifikation.

Fokus på processer er det syvende og sidste kerneelement. Processerne bliver negligeret i NEO PI-R på flere niveauer. Dels i selve besvarelsen, hvor der ikke er plads til selvstændig uddybning af de processer, der leder til svaret på hver enkelt item. På et højere plan er processer negligeret af selve den bagvedliggende trækteori, hvor der fokuseres på at definere og ikke forklare. Personligheden

anses ikke som en proces, som den gør i socialkonstruktivismen, men som en stabil kerne. Dette er ikke et repræsentativt billede og begrænser individets selvopfattelse af egne udviklingsmuligheder.

13.5. NEO PI-R som konstruerende for personligheden

Ovenfor har jeg diskuteret fejkilder og begrænsninger, der følger med NEO PI-R modellen. Endeligt vil jeg nu fremsætte mit mest socialkonstruktivistiske kritikpunkt. De begrænsninger jeg har stillet spørgsmålstejn ved ovenfor er af mere pragmatisk art, relateret til den konkrete anvendelse af testen. Nu vil jeg behandle hele den dynamik testen medfører i socialkonstruktivistiske øjne ved at argumentere for, at den konstruerer vores personlighed.

"When an idea is convincing enough, it becomes so tightly integrated into experience that we come to think of it as a fact (...) Yesterday's theories becomes the facts of today!"
(Moses & Knutsen, 2007, p. 182)

Ifølge den konstruktivistiske epistemologi, som jeg beskrev i afsnit 7.3.2., er viden socialt konstrueret og dannet ud fra subjektive fortolkninger. Vi skaber hele tiden en virkelighed gennem vores fortolkning af verden, og denne fortolkning sker i samspil med andre. Vi præger altså hinandens forståelse af virkeligheden. Dette kan tilmed beskues med det førnævnte 'diskursiv konstruktion', hvor diskursen udpeger hvad der er sandt og falskt. Således kan testen være testet valid, men den testes indenfor rammer og kulturer, indenfor en bestemt diskurs, hvor der er skabt en 'sandhed' om personligheden. Denne sandhed beskriver personligheden som defineret gennem de fem faktorer. Således bliver testen selvvaliderende gennem diskursens konstruerende effekt.

"Within the English language, the five-factor model has become established as an empirically robust psychological phenomenon (...). These five personality dimensions have emerged over information sources (...), methods (...), factoring procedures, and populations" (Piedmont & Chae, 1997, p. 132)

NEO PI-R er med sin forståelige form, håndgribelige anvendelse og populære genstandsfelt, blevet det foretrukne værktøj til personlighedsanalyse. Med dens udbredelse, er der skabt en virkelighedsforståelse omkring personligheden, der støtter sig kraftigt op af denne psykometriske model. Vi beskriver dagligt både os selv og hinanden i termer, der indirekte refererer til Fem Faktor modellen. Eksempelvis kalder vi hinanden for 'udadvendte' med reference til ekstroversion

eller 'neurotiske' med reference til neuroticisme. Ved at anvende faktorerne sprogligt aktiveres sprogets skabende kraft, og faktorernes eksistens (re)etableres, konstrueres og styrkes.

"Language [in this sentence] is not a mirror of life, it is the doing of life itself" (Gergen, 1999, p. 35)

Professionelt er der et dominerende udbud af psykologiske modeller, der definerer personligheden ud fra de fem faktorer. Således valideres testen i en ensartet vidensbase, hvor vi sammen har defineret et genstandsfelt, men ikke stiller spørgsmålstejn ved, hvorvidt vores personlighed indbefatter andre og mere dominerende faktorer end de fem populært definerede. NEO PI-R har konstrueret en personlighedsopfattelse, der er blevet så velintegreret i vores forståelse af os selv og andre, at modellens validitetsgrundlag forstærkes, idet vi igennem kendskab til modellen, bekræfter faktorernes eksistens.

"Fem-Faktor modellen er imidlertid så dominerende, at en meget væsentlig del af den empiriske personlighedsforskning enten tager direkte udgangspunkt i modellen eller i det mindste relateres indirekte til modellen" (Costa & McCrae, 2007, p. 7)

'False positives' er som førnævnt en fejlkilde, der dækker over items, der måler på ikke-eksisterende facetter (DeVellis, 2003). Idet vi skal tage stilling til en given facet ud fra Likert-skalaen, forudsætter det at vi forholder os til facetten med enten bekræftende eller afvisende svar. Den bliver således en realitet, selvom vi muligvis ikke besidder den. Dertil konstrueres eller styrkes ens selvopfattelse, når man besvarer en personlighedstest, idet man skal tage stilling sig selv gennem besvarelse af de enkelte items. Vi får formuleret vores egen adfærd af NEO PI-R, der indirekte konstruerer selvsamme.

Ud fra et socialkonstruktivistisk synspunkt er vores fornemmelse af, at vi besidder en kerne, skabt gennem vores sociale konstruktion af os selv og hinanden. Vi definerer, vurderer og beskriver konstant os selv og hinanden, både privat og professionelt. For mange vil denne ide om os selv som en særlig type, med særlige faste træk, være begrænsende for de faktiske potentielle udviklingsmuligheder. Vores væsen er fleksibelt, adapterende og i evig udvikling. Hvis vi ikke kan udvikle os – hvordan kan vores verden så? Hvis vi etablerer en fælles sandhed om, at vi kan defineres som typer i kategorier, vil den sociale dynamik der opstår hos os selv og i samspil med andre, ikke tillade at vi udvikler os. Det er ikke fordi vi ikke kan, men fordi vi ikke *ved* at vi kan.

Med reference til socialkonstruktivismens kerneelement 5, *sproget som social handling*, kan vores sproglige definition af personligheden få handlingsværdi i og med, at den konstruerer personlighedens eksistens i vores virkelighed. Ud fra et socialkonstruktivistisk synspunkt beskriver Fem Faktor modellen ikke kun en allerede eksisterende personlighed, men konstruerer også vores erkendelse af den.

13.6. Sammenfatning af diskussionsafsnit

"Proponents of this model claim that it is comprehensive – that is, that it encompasses all major dimension of personality, and thus supercedes older trait models" (Costa & Allik, 2002, p. 1)

Dette citat udtrykker antagelsen af NEO PI-R som et fyldestgørende værktøj til at definere personlighed. Jeg har ovenfor fremført en række kritiske aspekter af denne personlighedstest, der modargumenterer denne antagelse. Dels fra et endogent perspektiv, hvor jeg undlader at stille spørgsmålstejn ved den fundamentale videnskabsteoretiske forståelse. Her argumenterer jeg for at aspekter af personlighedstesten (form, anvendelse og forståelse af personlighed) ikke lever op til, at NEO PI-R kan betragtes som et fyldestgørende værktøj. Denne struktur gentager jeg i den eksogene sektion, blot med nyt perspektiv der modsætter sig NEO PI-R's grundantagelser. Ligeledes argumenter jeg her for at NEO PI-R har en række svagheder og begrænsninger og dermed ikke tager højde for samfundets dynamik og omskiftelighed.

Denne del sammenfattes i tabel 3, afsnit 13.3. Tabellen belyser fire aspekter af testen og opstiller både den endogene kritik, der er gældende under de positivistiske forudsætninger, og den eksogene kritik, der tager udgangspunkt i den socialkonstruktivistiske subjektforståelse.

Dertil har jeg ovenfor diskuteret NEO PI-R's gyldighed og anvendelighed ud fra hver af de syv kerneelementer, der definerer socialkonstruktivismen, for således at fokusere på hvert af de opponerende aspekter. I forlængelse heraf diskuteres implikationen af, at se verden som konstrueret af menneskene selv, og hvorledes NEO PI-R her fremstår som dels selvvaliderende og dels personlighedsskabende.

14. Perspektivering

Der er mulighed for forskelligartet perspektivering i henhold til de emner, der berøres ovenfor, eftersom jeg både bevæger mig på et teoretisk videnskabsfilosofisk niveau og et mere anvendelsesorienteret niveau. Således vil jeg i dette afsnit dels perspektivere til mulig uddybning af min diskussion samt til den mere praktiske anvendelse af NEO PI-R. Den endogene og eksogene kritik understøtter behov for alternative tilgange og metoder som erstatning for den nuværende populære selvrapporteringstest til måling af personlighed. I nedenstående perspektivering ønsker jeg at imødekomme begge perspektivers kritikpunkter.

14.1. Uddybning af relevante aspekter

Ovenfor belyses en aktuel problemstilling for erhvervslivet i dag: vægtningen mellem den kvalitative og kvantitative tilgang / det ideografiske eller nomotetiske fokus. Dette kontrastforhold udgør en gennemgående problemstilling i virksomheder, da vægtningen mellem ressourcebesparelse og håndgribelige data overfor den dyrere, dybdegående tilgang er aktuel. Dette gælder især for HR-afdelinger og konsulentbranchen, der beskæftiger sig med humanistiske problemstillinger. Man kan argumentere for, at visse processer er mere egnede til kvantitativ beregning end andre. Jeg vil her argumentere for, at rekruttering eksempelvis burde varetages fra en kvalitativ tilgang. Man bør ansøge ens menneskelige kapital som en investering og ikke som en omkostning. Især fordi vores videnssamfund i høj grad baseres på mennesket som det primære input. For mange store virksomheder er HR-processer integrerede i deres forretningsstruktur som en kvantitativ baseret model. Jeg foreslår, at der forskes i kvalitative metoder, der kan forenes med hurtigt udviklende og stordriftsbaserede virksomhedsstrukturer.

Dette afsnit benævner kort de aspekter, der berøres ovenfor, som jeg kunne ønske at berøre dybere i en mere omfattende afhandling. Jeg har allerede, i mit afgrænsningsafsnit, nævnt emner, hvortil der kan knyttes spændende problemstillinger. Eksempelvis den multikulturelle anvendelse af personlighedstests, som jeg kortfattet diskuterer. I erhvervskontekst er det yderst relevant at beskæftige sig med, hvilke dele af en given medarbejder, det egentlig er relevant at vurdere i forhold til personens potentielle ydeevne, og i forlængelse heraf undersøge, hvorledes denne 'del' udvikles forskelligt – og hvorledes den 'del' tilpasser sig i en ny kulturel kontekst. Dette er både relevant for udsendte medarbejdere i udlandet og internationale medarbejdere herhjemme.

14.2. Kvalitativ metode og den narrative tilgang

Induktionsproblemet belyser, at generelle regler og antagelser formuleret ud fra induktive forskningsprocesser, hverken er logiske eller valide, idet der ikke er nogen logisk sammenhæng mellem begrænsede observationer og universelle regler. Men de er dog stadig nyttige og brugbare. Det er en måde, hvorpå man kan simplificere en kompleks verden, og antagelsen om en vis forudsigelighed er nødvendig for, at man kan strukturere hverdagen. Når NEO PI-R benyttes som et selektionsværktøj i en rekrutteringsproces vælger man at se om kjolen passer på dukken, i stedet for om dukken og dens egen kjole passer i dukkehuset. Ved brug af personlighedstests, specifikt NEO PI-R, introduceres en personlighedsmodel og et rammesæt, som kandidaten sættes op mod og måles i forhold til. En ansættelse er en matchmaking proces, hvor det handler om at finde kemi mellem virksomhed, arbejdsgiver og kandidat. Ved brug af NEO PI-R bliver det i højere grad et spørgsmål om at finde kemi mellem kandidaten og NEO PI-R modellen. Her er opsat lovmæssigheder for personligheden. Implicit i modellen er der integreret et sammenligningsgrundlag og et universelt kodeks for den ønskede profil. Herved fungerer den i høj grad efter positivistisk tradition.

Dog, hvis man skal anskue den optimale rekrutteringsproces ud fra et socialkonstruktivistisk perspektiv, er den narrative tilgang oplagt som alternativ metode til udvælgelse. I fald man skal bibeholde den selvrapporterende form af hensyn til ressourceforbrug, imødekommer narrativet en anden subjektforståelse, der i socialkonstruktivismens – og mine – øjne, er mere anvendeligt til rekrutterings og udviklingsformål. Den givne kandidat eller medarbejder kan i længere og dybdegående besvarelser inkludere nuancerede beskrivelser, tilføje subjektiv mening og selv designe svarets udformning. Dette vil tegne et mere repræsentativt billede af personens faktiske ageren og formåen. Narrativet giver et mere elaboreret billede af den målte personlighed, og der kommer flere ubevidste holdninger og udsagn frem end ved opdelte svar. Ved gennemlæsning af de færdige narrative besvarelser får man et naturligt billede af den specifikke person, der skal vurderes. Således kan eksempelvis en arbejdsgiver få konkretiseret personens syn på alternative handlingsmuligheder, hvorvidt de vil opfylde stillingens personlige betingelser samt passe ind i organisationens kultur.

14.3. Nyere selektionsprocesser

I marts 2013 rekrutterede Quartz+Co deres nye hold af unge nyuddannede konsulenter. Første trin i rekrutteringsprocessen var udvælgelse ud fra ansøgernes indsendte ansøgninger. Succesfulde ansøgere kom videre til 'recruitment camp', et todages ophold i Nordsjælland (Quartz+Co, 2013). I løbet af to dage blev de vurderet og selekteret. Såvel ud fra deres faglige kompetencer, der blev testet gennem case studier og andre professionelt orienterede aktiviteter, som deres personlige kompetencer og sociale interaktion. Efter dette ophold blev en fjerdedel af deltagerne udvalgt til tredje trin i rekrutteringsprocessen.

Denne rekrutteringsproces støtter i langt højere grad den socialkonstruktivistiske forståelse, end en traditionel proces hvor individet vurderes enestående ud fra interviews og selvrapporteringstests. Den socialkonstruktivistiske vægtning af sociale processer bliver her integreret i Quartz+Co's rekruttering. I de teambaserede casestudier vurderes social meningsskabelse og forhandling. I introduktionsøvelser benyttes narrativ tilgang og på grund af rekrutteringstrinets langstrakte form udenfor de professionelle rammer, opleves flere af ansøgerens kontekstuelle personligheder end ved et kontorbaseret møde. Denne tilgang til rekruttering er mere ressourcekrævende, men på længere sigt vil den ekstra udgift tjene sig ind ved forhåbentlig at have valgt de bedste kandidater.

Desuden integrerer mange store virksomheder deres nyligt færdiguddannede medarbejdere gennem 'graduate programmer', hvor de ansatte gennemgår et ca. to års introduktionsforløb, der har til formål at lære de unge om hele virksomhedens forretning: produktet, kulturen, strategierne og strukturen. Denne integreringsmodel kan forsvares ud fra et socialkonstruktivistisk perspektiv, idet den lægger vægt på at føre de nye medarbejdere ind i virksomheden som en social gruppe, der sammen skaber en virkelighed internt, der kan præge den fremtidige virksomhed. Omvendt kan virksomheden også præge de nye medarbejdere. Den integrerende struktur giver plads til, at et nyt kontekstuel 'jeg' bliver udviklet i overensstemmelse med virksomhedens nuværende kultur og diskurs. Her tages der hensyn til socialkonstruktivismens epistemologi med viden som historisk og kulturel forankret. Desuden er modellen proces-orienteret, hvilket også understøtter kerneelement nr. 7: fokus på processer.

15. Egne refleksioner over processen

I følgende afrundende afsnit ønsker jeg at kommentere på specialeprocessen. Både de forberedende og indholdsproducerende faser. Jeg har valgt at inkludere dette afsnit, da denne opgave er et afsluttende produkt af min uddannelse, hvor målet netop er læring, og det er derfor væsentligt for mig, at beskrive hvilken viden og hvilke udfordringer, processen har medført.

Mit specialesemester præsenterede mig først og fremmest for en stor udfordring, da min planlagte speciemakker meddelte, at hun hellere ville skrive alene, efter at vi i tre måneder havde arbejdet på de forberedende dele. Planen om at skrive med hende stammede tilbage fra bacheloropgaven, som vi netop skrev sammen. Det var en stor mental udfordring for mig personligt at revidere mine forventninger til specialeprocessen og at finde selvtilliden til, at kunne skrive specialet alene. Jeg finder stor styrke i social sparring og inspiration, og derfor var selve tanken om processen blokerende for påbegyndelsen af denne opgave. Her har jeg fundet stor inspiration og kunne relatere til de socialkonstruktivistiske pointer, jeg har beskæftiget mig med. Jeg har selv måttet redfinere min egen virkelighed og frigøre mig fra den sandhed, som jeg havde skabt i fællesskab med mine medstuderende i adskillige samtaler om 'det store speciale'.

Min begyndende proces karakteriserer jeg som nedadgående, og først efter vejleder- og emnevalg vil jeg betegne energien, motivationen og inspirationen som opadgående. Med erkendelsen af at det videnskabsteoretiske fokus, som jeg havde været intimideret af, i høj grad motiverede og inspirerede mig, fulgte en læring. Både fagligt, praktisk og personligt. *Fagligt* følger der massive mængder ny viden i de mange teorier og materialer, som man gennem en længere periode går i dybden med. Dertil følger en anden form for faglig viden og fortrolighed ved at afdramatisere og *forstå* sit materiale. Den *praktiske* erfaring og udvikling jeg har opnået, er i høj grad et produkt af, at jeg har skrevet specialet alene. Denne arbejdsproces har ikke været repræsentativ for, hvorledes jeg ser min fremtidige arbejdsform, men den har rustet mig med færdigheder til projektledelse, til at opstille regler for mig selv og systematisere såvel den fysiske som den mentale proces. *Personligt* vil jeg beskrive det så storladent, som at sige at jeg i høj grad har modnet mig. Denne modning er sket gennem forståelse af og læring om egen arbejdsform, styrker, svagheder og kompetencer i en produktion og arbejdsproces som denne.

Undervejs har jeg måttet ændre ved min egen struktur. Jeg har måttet skære kraftigt ned på arbejdstimer på mit studiejob, opdelt mit liv i klare rammer for specialetid og arbejds-/privattid,

lært at fravælge størstedelen af sociale aktiviteter. Selvom der ikke decideret skulle skrives speciale, har jeg haft behov for at gå i 'speciale-mode'.

Den største udfordring har været at strukturere forløbet og indholdet ovenfor samt at bevare overblik over denne afhandlings formål. Eftersom jeg har skrevet alene, har der ikke været nogle at vende "opgaven på hovedet" med, og jeg har derfor, til tider, oplevet jag af tvivl over min struktur, som jeg har måttet afdramatisere selv. Jeg har ikke kunnet beskue mit produkt udefra, - og nok helle ikke haft modet til det. Det har været en stor udfordring.

Det mest afgørende for min proces, hvilket i høj grad motiverede mig, var da jeg fik en relativ pludselig erkendelse. Pointen om at NEO PI-R kan anskues som personlighedsskabende blev først *rigtig* tydelig, og dens omfang for opgaven blev klar, da jeg en morgen lå søvnløs. Den pointe var ikke tiltænkt fra starten og da den kom til mig (sådan føltes det), levede opgaven op til problemformuleringen: det skift jeg havde gennemgået i den teoretiske gennemgang, fik mig til at erkende og se helt nye sider af mit genstandsfelt. Dette medførte særlig stor glæde, fordi processen nu ikke bare var *karakteriseret* som eksplorativ, men oprigtigt føltes som en undersøgelse, der fremkom med et resultat. Det at mærke den tilegnede viden og nye forståelse var en stor drivkraft og læring for mig som studerende.

Samlet set er denne opgave kendetegnet ved op- og nedture, hvor hver optur har tilført ny læring og modenhed. Den store udfordring har været at skrive alene, idet jeg netop ikke har kunnet frigøre mig fra mit endogene standpunkt efter så langstrakt en skriveproces. Dog har samme udfordring medført en stor læring, udvikling og forståelse. Mine anbefalinger til kommende specialestuderende vil være at indgå partnerskab med en anden studerende, hvor man hver især skriver sin egen opgave, men har et fælles genstandsfelt og således en sparringspartner. Herved bibeholdes fleksibiliteten ved at skrive alene, og samtidig udnyttes sparringen ved at skrive sammen. Dertil vil jeg anbefale at vælge en udfordrende problemstilling som i denne opgave, idet den udfordring det er at sætte sig ind i tungere materiale, ligeledes resulterer i en større mængde ny læring – både fagligt, praktisk og personligt.

16. Konklusion

Denne opgave tager afsæt i min problemformulering, der sætter spørgsmålstejn ved forandringen af videnskabsteoretisk perspektiv ved en kritisk vurdering af NEO PI-R. Således beskæftiger jeg mig med kontrasten mellem positivismen og socialkonstruktivismen med særligt fokus på de forskellige målsætninger: søgen efter lovmæssigheder og forklaring overfor søgen efter unikke karakteristika og forståelse. Dertil er et vigtigt spændingsforhold mellem de to forskellige subjektforståelser i de respektive paradigmer: den determinerede overfor den foranderlige.

De endogene og eksogene kritikpunkter fremføres i min diskussion, hvor en af de væsentlige pointer er, at NEO PI-R, og personlighedstests generelt, fungerer selvvaliderende. Ud fra et endogent afsæt sker dette, idet der på forhånd er angivet en personlighedsbeskrivelse, der kun kan valideres ved en Likert-skala. Selve modellen kan således ikke afvises ved testbesvarelsen, og man kan således ikke afvise at besidde en af de fem faktorer. NEO PI-R er selvvaliderende ud fra et eksogent perspektiv, idet man styrker dens eksistensberettigelse ved at støtte sig til dens personlighedsdefinition i daglig social kommunikation. Herved kan testen anskues som konstruerende for personligheden.

Dertil argumenterer jeg for, at NEO PI-R, og personlighedstests generelt, er begrænsende, idet en personlighedsprofil kan fremstå som en inappellabel sandhed for testtageren og fortolkerne, der således støtter sig til resultater og ikke udforsker potentielle udviklingsmuligheder.

En overordnet konklusion på diskussionen er at personlighedstests ikke kan accepteres som fyldestgørende, hverken ud fra et endogent eller eksogent perspektiv, idet de kan kritiseres ud fra adskillige aspekter, som opsummeres i tabel 3. Der argumenteres for, at der er behov for alternative metoder til at vurdere hinanden. Jeg søger at imødekomme både de endogene og eksogene kritikpunkter ved at forslå alternative metoder, der integrerer socialkonstruktivismens formål og positivismens håndgribelighed, for at imødekomme den eksisterende konflikt mellem personlighedens subjektive præmisser og virksomheders effektiviserings- og udviklingsbehov.

Min opgave har et eksplorativt fokus, idet den søger at udforske konsekvensen af et videnskabsteoretisk skift med NEO PI-R som genstandsfelt. Dette resulterer i et nyt syn på NEO PI-R. Fra at være et værktøj til måling af noget eksisterende og et produkt af vores viden om personlighed, bliver vores viden om personlighed til et produkt af NEO PI-R.

17. Litteraturliste

- Andersen, I. (2002). *Den skinbarlige virkelighed – vidensproduktion inden for samfundsvidenskaberne*. Samfundslitteratur.
- Andrews, T. (2012). What is Social Constructionism? *The Grounded Theory Review*, vol. 11, no. 1, pp. 39-46.
- Bertelsen, P. (2006). *Personlighedspsykologi*. Frydenlund.
- Bortolotti, L. (2010). *An Introduction to the Philosophy of Science*. Polity Press.
- Burr, V. (2006). *An Introduction to Social Constructionism*. Taylor & Francis E-Library.
- Carmines, E. G. & Zeller, R. A. (1979). Reliability and validity assessment pp. 9-57. Series: *Quantitative applications in the social sciences*. Sage Publication,
- Carson, D., Gilmore, A., Perry, C. & Gronhaug, K., (2001). *Qualitative Marketing Research*. Sage Publications.
- Christensen, G. (2002). *Psykologisens videnskabsteori – en introduktion*. Roskilde Universitetsforlag.
- Collin, F. (1993). *Videnskabsfilosofi*. Museum Tusculanums Forlag.
- Cooperrider, D. L. & Srivastva, S. (1987). Appreciative Inquiry in Organizational Life. *Research in Organizational Change and Development*, vol.1, pp. 129-169.
- Costa, P. T. & McCrae, R. R. (2007). *NEO PI-R, Manual, Erhverv*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Costa, P. T. & R. R. McCrae (2000). *Revised NEO Personality Inventory, an interpretive report*. Hentet 30/01/13 fra http://www.acer.edu.au/documents/sample_reports/neo-pir-sample.pdf
- Costa, P.T. & McCrae, R.R. (1995). Solid ground on the wetlands of personality – a reply to Block. *Psychological Bulletin*, vol. 117, pp. 216–20.
- Cozby, P. C. (2005). *Methods in Behavioral Research*. International edition. USA: McGraw-Hill.
- Dansk Statistik (2010). *Byoppgørelsen 1. Januar 2010. Nyt fra Dansk Statistik*, nr. 160. Hentet fra: http://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2010/NR160_1.pdf

DeVellis, R.F. (2003) Scale Development. Theory and Application. *Applied Social Research Series, Vol. 26*. pp. 1-16 & 154-160.

Engler, B. (2006). *Personality Theories*. 7th edition. Houghton Mifflin Company.

Fehler, J. (2010). *Introduktion til Diskursanalyse og Socialkonstruktivisme*. Hentet fra: www.joachim-fehler.dk

Fuglsang, L. & Olsen, P. (2009). *Videnskabsteori – på tværs af fagkulturer og paradigmer i samfundsvidenskaberne*. Roskilde Universitetsforlag.

Gergen, K. (1999). *An Invitation to Social Construction*. Sage Publications.

Goldberg, L. R. & Saucier, G. (2001). Lexical Studies of Indigenous Personality Factors: Premises, Products and Prospects. *Journal of Personality, vol. 69 (6)*, pp. 847-879.

Hammerlin, Y. & Larsen, E. (1999). *Menneskesyn i teorier om menneske*. Forlaget Klim.

Hansen, C. R., Ivanouw, J., Karpatschof, B., & Mortensen, E. L. (2004). *Introduktion til psykometriske begreber – vejledning vedrørende krav til konstruktion af erhvervstest*. Dansk Psykologisk Forlag.

Hårbøl, K., Bang, J., Schack, J. & Spang-Hanssen, H. (1999). *Dansk Fremmedordbog. Gyldendals røde ordbøger*. Gyldendals Boghandel, Nordisk Forlag.

Hartmann, P. (2006). The Five-Factor Model: Psychometric, biological and practical perspectives. *Nordic Psychology, vol. 58 (2)*, pp. 150-170.

Hodgson, D. E. (2000). *Discourse, Discipline and the Subject*. Ashgate Publishing Company.

Hudson, L. A. and Ozanne, J. L. (1988). Alternative ways of seeking new knowledge in consumer research. *Journal of Consumer Research, Vol 14 (4)*, pp. 508-521.

Kaplan, R. M. & Saccuzzo, D. P. (1997). *Psychological Testing, Principles, Applications and Issues*. Brooks/Cole Publishing Company, pp. 7-27.

Kitsuse, S. & Sarbin, T. R. Et. Al. (1994). *Constructing the Social*. Sage Publications.

Kline, T. J. B. (2005). *Psychological Testing. A Practical Approach to Design and Evaluation*. Sage Publications.

Larsen et. al. (2002). *Diskursanalysen til debat*. Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

- McCrae, P. R. & Costa, P. T. (2005). The NEO-PI-3: A More Readable Revised NEO Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, vol. 84(3), p. 261-270.
- McCrae, R. R., Costa, P. T. & Yik, M. S. (1996). *Universal aspects of Chinese personality structure. The handbook of Chinese psychology*. Oxford University Press.
- McCrae, R.R. & Allik, J. (2002). *The Five-Factor Model Across Cultures*. Springer Publications.
- Mikkelsen, T. (2011). *Personligheds indflydelse på forretningsrelationer*. CBS, København, Ph.d. serie nr. 13.2011. Hentet fra:
http://openarchive.cbs.dk/bitstream/handle/10398/8319/Thorsten_Mikkelsen.pdf;jsessionid=4D1B048930B1488C2ABAF6F9F2BB37C?sequence=1
- Moses, J. W. & Knutsen, T. L. (2007). *Ways of Knowing. Competing Methodologies in Social and Political Research*. Palgrave Macmillan.
- Nielsen, K. S. (2006). *Fortællinger i organisationer*. Hans Reitzels Forlag
- Nielsen, N. R. & Kristensen, T. S. (2007). *Stress i Danmark – Hvad ved vi?* Publiceret af Sundhedsstyrelsen. Hentet fra:
http://www.sst.dk/publ/Publ2007/CFF/Stress/Stress_i_DK_11dec07.pdf
- Philips, L. & Jørgensen, M. W. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag.
- Piedmont, R. L. & Chae, J. (1997). Cross-Cultural Generalizability of the Five-Factor Model of Personality: Development and Validation of the NEO PI-R for Koreans. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, vol. 28, pp. 131-155.
- Plous, S. (1993). *The Psychology of Judgment and Decision Making*. McGraw Hill.
- Quartz+Co (2013). Annonce: 'New recruitment process in Copenhagen'. Hentet fra:
http://www.quartzco.com/whoweare/news/2013/1/15/new_recruitment_process_in_copenhagen
- Remenyi, D. (1995). *So you want to be an academic researcher in business and management studies!* University of Wolverhampton.
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2009). *Research methods for business students*. Fifth edition. Prentice Hall.

Sørensen, A., Langergaard, L.L. & Rasmussen, s. B. (2006). *Viden, videnskab og virkelighed*. Forlaget samfundslitteratur.

Urbina, S. (2004). *Essentials of Psychological Testing*. John Wiley & Sons Inc.

Valpola, H. (2000). *Linear factor analysis and its extensions*. Helsinki University of Technology.

Wenneberg, S. (2000). *Socialkonstruktivisme – positioner, problemer og perspektiver*. Samfundslitteratur.

Wenneberg, S. (2002). *Socialkonstruktivismen som videnskab – sisyfos' videnskab*, Samfundslitteratur.

Winkelspecht, C.; Lewis, P. & Thomas, A. (2006). Potential effects of faking on the NEO-PI-R: Willingness and ability to fake changes who gets hired in simulated selections decisions. *Journal of Business and Psychology*. vol. 21(2), pp. 243-259.

Zimmerman, Triana & Barrick (2010). Predictive Criterion-Related Validity of Observer Ratings of Personality and Job-Related Competencies Using Multiple Raters and Multiple Performance Criteria. *Human Performance*, vol. 23, pp. 361–378.

Zinck, O. (2013). Citat hentet fra 10/0172013:

<http://jobbank.dk/omJobsoegning/17695/personlighed-er-afgoerende>

18. Bilag

18.1. Bilag 1

Officiel præsentation af NEO PI-R fra www.neopir.dk

18.2. Bilag 2

Interviewguide brugt til supplerende interview (ikke anvendt som input til afhandlingen)

NEO PI-R™ – erhvervsversion

Paul T. Costa og Robert R. McCrae

Personlighedstest med mange muligheder – Leder- og medarbejderudvikling, rekruttering, teamudvikling m.v.

NEO PI-R er en struktureret personlighedstest, der bygger på den internationalt anerkendte Fem-Faktor model (relateret til „the Big Five“) der er baseret på flere årtiers amerikansk og britisk empirisk forskning. Testen er teori-uafhængig, men tager udgangspunkt i hypotesen om, at personligheden bedst kan beskrives ud fra iboende personlighedstræk, og at disse træk kan reduceres til 5 overordnede og grundlæggende personlighedsdimensioner. Disse 5 personlighedsdimensioner kan give en generel, overordnet beskrivelse af et menneskes personlighed, dvs. et indblik i vedkommendes kognitive, emotionelle, interpersonelle og adfærdsmæssige tilgang til verden.

NEO PI-R foreligger i to versioner (en kort og en lang), som begge kan anvendes på personer over 17 år. Den korte version består af 60 spørgsmål og tager ca. 15-20 minutter at udfylde. Her måles de 5 dimensioner og giver et generelt indtryk af personen. Den lange version indeholder 240 spørgsmål og tager ca. 45-50 minutter at udfylde. Denne version giver et mere nuanceret billede af personen, idet man udover de 5 overordnede dimensioner desuden måler 30 personlighedstræk (kaldet facetter). Den lange version giver endvidere mulighed for at kombinere testpersonens svar med 360 graders vurderinger, så man kan sammenholde personens egen vurdering med andres.

De 5 dimensioner

De 5 personlighedsdimensioner som NEO PI-R måler er henholdsvis: Emotionelle reaktioner, ekstroversion, åbenhed over for oplevelser, venlighed og samvittighedsfuldhed.

Emotionelle reaktioner

Denne dimension afspejler personens generelle negative emotionelle reaktioner, herunder nervøsitet og irritabilitet, men også de emotionelle reaktioner på stressende omstændigheder.

Typisk vil personer, der ligger lavt på denne dimension være afslappede, rolige og ikke bekymre sig om fremtidige problemer eller have negative følelsesmæssige udsving. Sådanne personer lever efter devisen *don't worry, be happy*.

Personer, der ligger højt, vil derimod hurtigt blive stressede og have svært ved at håndtere belastninger. De bekymrer sig om, hvad der kan gå galt i fremtiden og vil oftere være nervøse, anspændte og lettere at tirre. Sådanne personer lever efter devisen *hvad der kan gå galt, går nok galt*.

Ekstroversion

Denne dimension afspejler personers generelle energiniveau, sociale behov og positive emotionelle reaktioner.

Personer, der ligger lavt på denne dimension, foretrækker stille og rolige omgivelser, og de tager tingene i et langsommere tempo. De vil desuden foretrække at arbejde alene eller i små grupper, og ofte have en mere formel og reserveret tilgang til andre mennesker. Sådanne personer lever efter devisen *no man is an island, except me*.

Personer, der ligger højt på denne dimension, vil ofte have et højt energiniveau, være meget optimistisk og entusiastiske, have et stort socialt behov og interesse for at omgås andre mennesker socialt og fagligt. Disse personer vil som regel have mange jern i ilden, være farverige, åbne og imødekommende i deres sociale kontakt. Sådanne personer lever efter devisen *the more the merrier*.

Åbenhed over for oplevelser

Denne dimension afspejler personers generelle tilgang til nye ideer, tanker og oplevelser, herunder nysgerrighed og kreativitet.

Personer, der ligger lavt på denne dimension, vil typisk være jordnære og praktisk orienterede. De trives bedst i vante omgivelser, og de opsøger ikke nye indtryk. Sådanne personer lever efter devisen *Hvad kan jeg bruge det til?*

Personer, der ligger højt på denne dimension, vil ofte være iderige, kreative, nysgerrige og omstillingsparate. De vil typisk være drømmende, og de holder af at fordybe sig i deres arbejde samt at eksperimentere med deres omgivelser. Sådanne personer lever efter devisen *kun fantasien sætter grænser*.

Venlighed

Denne dimension afspejler personers tilgang til andre mennesker, herunder deres tiltro til andre mennesker, sociale konformitet og omgang med andre mennesker.

Personer, der ligger lavt på denne dimension, vil typisk være konkurrence-orienterede, sagsorienterede, beregnende og have en kold og noget kynisk tilgang til andre. Sådanne personer lever efter devisen *what's in it for me?*

Personer, der ligger højt på denne dimension, vil ofte være flinke, medgørlige, altruistiske, tillidsfulde og tillidsvækkende. De vil fokusere på gruppens trivsel, og de vil i højere grad lade sig influere af gruppens holdninger end af sine egne. Sådanne personer lever efter devisen *Spørgsmålet er ikke, hvad du kan gøre for mig, men hvad jeg kan gøre for dig*.

Samvittighedsfuldhed

Denne dimension afspejler personers selvdisciplin, samvittighedsfuld og strukturering.

Personer, der ligger lavt på denne dimension, vil typisk være impulsive, spontane, ustrukturerede og leve fra hånden til munden. De vil undgå regler, orden og struktur og ikke planlægge. Sådanne personer lever efter devisen *det skal nok gå og lav ikke i dag, hvad du kan udsætte til i morgen*.

Personer, der ligger højt på denne dimension, vil ofte være ambitiøse, velorganiserede, selvdisciplinerede, seriøse og perfektionistiske. De vil følge regler, hvis de foreligger, og opfinde nye, hvis det letter deres arbejde. De holder af at sætte ting i system, de hader at spilde deres tid og planlægger gerne fremtiden. Sådanne personer lever efter devisen *hvorfor udskyde til i morgen, hvad du kan nå i dag*.

Administration og scoring

NEO PI-R kan administreres på 2 måder, enten over internettet eller med papir/blyant. Uanset hvilket testformat, man benytter foregår selve scoringen over nettet, enten automatisk (ved internet-administration) eller manuelt (ved at man taster testresultatet ind og herefter udskriver en rapport).

Hogrefe Psykologisk Forlag A/S har udviklet et nyt NEO PI-R system, som er en klar forbedring i forhold til det hidtidige. Det nye system kombinerer design, brugervenlighed og funktionalitet, så arbejdet med at administrere og score testen lettes for brugeren. Samtidig er rapporten mere omfattende og inkluderer nu mere end 30 siders resultatopgørelses og tolkningsvejledning, herunder den traditionelle dimensionelle tankegang, en jungiansk inspireret typologisk tankegang samt diverse validitetsskalaer, der har til hensigt at registrere, om personer har svaret validt. Herudover er det muligt at udtrække en rapport, der giver et billede af testpersonens lederkompetencer.

Det nye system giver endvidere mulighed for selv at vælge hvilke normer, man ønsker at benytte sig af, idet der findes differentierede normer for bl.a. ledere og medarbejdere. Man kan man også selv lave basal statistik. Det er desuden muligt at opdele personer i bestemte grupper og udtrække en Teamprofil, som beskrevet nedenfor.

Endelig har det nye system en meget praktisk og anvendelig funktion, nemlig den narrative rapport. Rapporten skal købes ved siden af, men den er til gengæld skrevet på "almindeligt dansk" og er lige til at udlevere til en testperson fx i forbindelse med et rekrutteringsforløb. Systemet giver endda mulighed for at sende rapporten direkte per email.

Praktiske anvendelsesmuligheder

Leder- og medarbejderudvikling

NEO PI-R kan anvendes til leder- og medarbejderudvikling ved dels at afdække personens selvrapporterede stærke og svage sider, dels ved at kombinere disse med en 360 graders vurdering. I denne sammenhæng kan man så arbejde med de sider, personen bør arbejde med og hvordan. Desuden kan man vurdere, hvordan de stærke sider potentielt kan kompensere for svage. Endelig kan man sammenholde personens egen opfattelse med andres og derved bidrage til et mere realistisk billede af interaktionen og udnytte denne viden til på sigt at optimere samarbejdet.

Rekruttering

NEO PI-R kan anvendes til at vurdere om en given ansøger har de personlige kompetencer, som jobanalysen af et givent job indikerer, at ansøgeren bør besidde. Disse personlige kompetencer varierer naturligvis imellem job og virksomhed, og man kan derfor sjældent sige, at en specifik profil altid vil være optimal. NEO PI-R kan i denne sammenhæng både benyttes som et screeningsredskab eller som et hypotesegenererende arbejdsredskab, der kan afdække, hvordan personen vil indgå i det konkrete job i den konkrete virksomhed.

Teamudvikling

Det nye testsystem giver dels mulighed for en 360 graders vurdering af en medarbejder, men den kan ligeledes, internt i en gruppe, sammenholde hver persons resultat med de andres. Denne viden kan anvendes til at afdække hvilke personligheder, der indgår i en gruppe og hvor stor forskel, der er på disse. Informationerne kan bruges til at afdække indsatsområder i gruppen. Fx kan man øge kommunikationen og den gensidige respekt ved at øge forståelsen for forskellige personligheder i gruppen, og for måden de typisk møder verden på. Den „optimale“ gruppesammensætning hænger naturligvis også sammen med gruppens formål. Homogene grupper i forhold til personligheder vil have en tendens til at arbejde effektivt sammen, men mangle potentiale til at tænke i nye muligheder og løsninger. Heterogene grupper vil derimod oftere opleve miskommunikation, men de har et større potentiale for at opdage det og at gå nye veje. Sidstnævnte vil derfor være optimale til innovative opgaver, men det kræver, at man „tøjrer oprøret“ og kan få medlemmerne til at forstå hinanden og samarbejde.

Mange sprog

NEO PI-R er oversat til og valideret på flere forskellige sprog, og den egner sig til tværkulturelle sammenligninger og brug for internationale firmaer. Hogrefe Psykologisk Forlag forhandler papirversionen med dansk internet-scoring på flere forskellige sprog (fx. engelsk, tysk, fransk og arabisk) samt international internet-version af den engelske og tyske version med dertilhørende normer og fremmedsproget rapport.

Tekniske data

Den danske udgave af NEO PI-R er udviklet af Henrik Skovdahl Hansen og Erik Lykke Mortensen via frem- og tilbageoversættelse. Testen er herefter afprøvet på 300 danske mænd og 300 danske kvinder med varierende alder og uddannelsesmæssig baggrund, som også danner grund for de statistiske analyser af materialet. Testresultaternes konsistens er vurderet via klassiske reliabilitetsundersøgelser med Cronbachs alfa og ligger gennemsnitligt på 0.88 for dimensionerne og 0.7 for facetterne. Desuden viser amerikanske undersøgelser, at test-restest korrelationerne ligger på .8-.9 og derved indikerer en meget høj grad af temporal stabilitet. Endvidere viser 360 graders måling af overensstemmelsen mellem selvrapportering og observatører (her venner og familie) sig at ligge på 0,7, hvilket indikerer en høj grad af konsistens imellem egen og andres opfattelse. Den danske udgave af NEO PI-R er desuden valideret op mod flere forskellige anerkendte personlighedstest og op mod en række kriterier som personlig indkomst, uddannelsesniveau m.v. For den amerikanske udgave af NEO PI-R foreligger der langt over 200 videnskabelige artikler og undersøgelser om testens validitet og stadig flere kommer til.

Varenr.	Titel	Antal	Pris
0355-01	NEO PI-R manual	1	525,00
0355-07	NEO PI-R spørgeskema JEG	10	95,00
0355-08	NEO PI-R spørgeskema HAN	10	95,00
0355-09	NEO PI-R spørgeskema HUN	10	95,00
0355-10	NEO PI-R spørgeskema – kort version	10	81,00
0355-310	NEO PI-R internettestning med udvidet rapport	1	350,00
0355-311	NEO PI-R internettestning med udvidet rapport – kort version	1	150,00
0355-322	NEO PI-R narrativ rapport	1	100,00

Priserne er ekskl. moms og leveringsomkostninger.

Interviewguide til møde med Peter Hartmann, København, fredag d. 22. februar 2013

Det konkrete kendskab til testen	Kan du beskrive dit kendskab til NEO PI-R og dens vilkår? Hvordan du blev introduceret til testen? Er du certificeret i testen? Har du selv taget testen? Og hvor mange gange? Matchede din profil dine forventninger? Har du kendskab til andre test?
Anvendelse af NEO PI-R	Hvorfor anvender du NEO PI-R i dit job? Til hvilke formål benytter du testen i dit daglige erhverv? Hvem har taget valget om at det er denne test, der anvendes? Hvordan integrerer i testen med interviews og andre test eller vurderingstilgange? Hvis du ser en profil, men personen overrasker ved personligt møde, hvorledes balancerer du mellem de to indtryk? Benytter I forskellige test til forskellige nationaliteter? Hvilken anvendelse vil du mene, at den er bedst egnet til?
NEO PI-R testens styrker	Hvorfor er netop denne test din foretrukne? Hvordan benytter du det sammenligningspotentiale en personlighedsprofil skaber?
Erfaringer med begrænsninger	Har der været tilfælde, hvor testen ikke har været pålidelig? Har du oplevet modstand mod at udfylde testen fra testtagere? Er der facetter du føler er relevante, men som NEO PI-R ikke omkapsler?
Udviklingsmuligheder	Hvordan vurderer du en medarbejders udviklingsmuligheder? Benytter I NEO PI-R til træningsforløb?